

Dražgoše – simbol in ponos

V ocenjevanju rezultatov dražgoške bitke moramo poudariti predvsem njen politični pomen. Glas o naši zmagi v Dražgošah se je širil kot blisk po vsej Sloveniji. Bil je neposredna spodbuda za še intenzivnejše politično delo na terenu, za številnejše opredeljevanje Slovencev za partizanske enote in za vse aktivnejše angažiranje vseh partizanskih enot v dolgoletnem narodnoosvobodilnem boju.

Obujanje spominov in prenašanje tradicij narodnoosvobodilnega boja na mlajše generacije je v sedanjem trenutku izredno pomembno, saj smo priča stalnemu naraščanju napetosti v svetu, blokovski razdelitvi držav in oboroževalni tekmi, predvsem velikih sil. Jugoslavija se kot samoupravna socialistična republika in država, ki izvaja zunanjo politiko na izvirnih načelih neuvrščeno-
sti, resno zaveda pomembnosti miru.

Narodi in narodnosti SFRJ pod vodstvom zveze komunistov že vrsto let razvijajo svojo obrambno koncepcijo. Njen idejni tvorec je bil tovariš Tito. Koncepcija splošnega ljudskega odpora je sodobna obrambna koncepcija, ki ni uperjena proti nikomur, temveč temelji na pripravljenosti naših delovnih ljudi na odpor in oborožen boj ter obrambo samoupravnega socialističnega sistema, je celovit sistem obrambe, ki izhaja iz ustavnih opredelitev,

pravic in dolžnosti slehernega pripadnika naše samoupravne socialistične skupnosti.

Notranji sovražniki našega samoupravnega socialističnega sistema, povezani z zunanjimi sovražniki in skrajno emigracijo v tujini, postajajo vse bolj aktivni. Cilji njihovih napadov so prav tiste pridobitve, ki so bile tako drago plačane v narodnoosvobodilnem boju in narodni revoluciji. Delujejo na nacionalističnih in šovinističnih pozicijah proti bratstvu in enotnosti naših narodov in narodnosti, omalovažujejo pridobitve narodnoosvobodilnega boja in vlogo Zveze komunistov Jugoslavije med NOB in v vojni graditvi in postavljajo pod vprašaj razvoj in dosežke naše družbe pod vodstvom tovariša Tita.

»Ne bomo dovolili, da bi nam peščica nezadovoljnejšev škodovala v naporih za premagovanje sedanjih težav. Organizirati se moramo tako, da bomo s samozaščitnimi ukrepi utrdili našo notranjo trdnost in onemogočili nasprotnikom naše samoupravne socialistične skupnosti njihovo škodljivo delo...« je med drugim poudaril poveljnik ljubljanskega armadnega območja general podpolkovnik Branko Jerkič na proslavi ob štirideseti obletnici dražgoške bitke in petindvajseti obletnici prireditev »Po poteh partizanske Jelovice«.

Št. 2 14. januarja 1982 Leto XX

Več kot štiri tisoč udeležencev je minulo nedeljo slovesno obeležilo 40. obletnico velike zmage Cankarjevega bataljona v Dražgošah in 25. obletnico športno rekreativne prireditve »Po poteh partizanske Jelovice«.

Slavnostni govornik je bil poveljnik ljubljanskega armadnega območja general podpolkovnik Branko Jerkič, ki je orisal pomen dražgoške bitke in se dotaknil zapletenega položaja v svetu ter nekaterih naših notranjih težav.

Prav tako pa so podelili priznanja najboljšim v posameznih športnih tekmovanjih. Gotovo je bil najbolj ponosen vojak Ivo Čarman, zmagal je v teku za jugoslovanski smučarski pokal, ki se od letos imenuje po maršalu Titu.

B. K.
Foto: S. Krševan

Začelo se je leto 1943. Pohorje je bilo odeto z debelo snežno odejo. Borci danes legendarnega 1. pohorskega bataljona so snovali načrte, kako bodo spomladi udarili po skupnem sovražniku, ko je okrog poldneva zaropotalo. Pričel se je boj za življenje in borci so na okopih en za drugim padali. Po dve uri in pol trajajočem boju so na bojišču obležali vsi borci in borke (enega so ujeli, ter ga pozneje ustrelili v Ljubnem). Sovražnik je imel 19 mrtvih in več deset ranjenih.

Nihče ni pokopan na kraju boja, le spominska obeležja so kot neme priče neke legende. Dan, ko je padel Pohorski bataljon, pa so si občani Slovenske Bistrice in Ruš izbrali za svoj občinski praznik, ko obujajo spomine na padle borce. Na sliki: Milan Ivanuša-Vencelj, predsednik občinskega odbora ZZB NOV Slovenska Bistrica, govori preživelim borcem, svojcem, vojakom o legendi pohorskih partizanov.

Foto: Franjo Hovnik

Kaj bo s TV-15?

Ali se vračamo 40 let nazaj?

Lani je minilo 40 let, odkar je bila ustanovljena Osvobodilna fronta slovenskega ljudstva in štirideset let, odkar so se naši ljudje zavestno odločili, da bodo osvobodili domovino, da bodo pognali sovražnika, ki nas je hotel potutjčiti.

V tistih skromnih razmerah 1941 smo imeli resne probleme, pa ne samo z orožjem, zdravili in drugim, kar je bilo potrebno za partizansko vojskovanje, imeli smo tudi velike probleme zaradi pomanjkanja ciklostilnega papirja, ki smo ga potrebovali za razmnoževanje Slovenskega poročevalca. Kot vemo, je bil Slovenski poročevalac v takratnih težkih razmerah, razen redkih pogumnih aktivistov, skoraj edina zanesljiva vez med vodstvom Osvobodilne fronte in ljudstvom. Mnogi aktivisti so izgubili življenje zaradi raznašanja tega prvega partizanskega glasila. Pa vendar je šlo. Nihče ni negodoval nad težavami in nismo samo premagali pomanjkanje papirja, naredili smo znatno več – premagali smo okupatorja, ki je v letu 1941 imel najmočnejšo vojsko na svetu.

Ce imamo vse to pred očmi, nas preseneča apel, ki ga je naslovilo uredništvo TV-15 na svoje bralce, organizacije ZZZB NOV in na druge družbene faktorje, v katerem nas obvešča o resnem finančnem položaju našega borčevskega časopisa.

Ne da bi se spuščal v razloge, zaradi katerih je naš časopis, pa ne samo časopis – tudi naša partizanska knjiga, prišel v neljube finančne težave, menim, da so za takšno stanje krivi spremenjeni odnosi. Počasi izgubljam socialistično moralno, tovarištvo in občutke medsebojne pomoči, vrline, ki so vodile NOB. Dinar nas je precej pokvaril. Mnogi mislijo samo na avtomobile, vikende, na nakupovanje onstran meja, drugi na izgradnjo nogometnih igrišč in financiranje dragih športnih prireditev, pošiljanja ekip na razne vrhove, tretji si belijo glavo, kako si čim lepše urediti pisarnico, kupiti za njo preprogico, namestiti tajnico in po možnosti še »kofetaričo«. Skratka, obnašamo se kot bogataši, kot propadli madžarski grofje in potem ni nič čudnega, da nam zmanjka sape in pozabimo na naš tisk.

To ni samo kritika, to je izraz grenkobe in ogorčenja nad takšnim stanjem. V naši svobodni socialistični domovini naš tisk ne bi smel imeti finančnih težav. Žal, to je lažna iluzija. Realnost je drugačna, realnost, ki jo težko razumemo in dojemamo. Ko se ponasamo s tem, da smo ena od redkih držav, ki je sposobna sama graditi podmornice, reaktivna letala, rakete, atomske elektrarne in druge gigante naše socialistične izgradnje, a istočasno pustimo naš borčevski tisk plavati v finančnih težavah. Če bi nekateri drugi narodi imeli tako bogato zgodovino, sem prepričan, da bi zelo hitro rešili vprašanje financiranja takega tiska, ki bi ljudstvo obveščal o slavni in herojski preteklosti.

V zadnjem času je vse pogostejše slišati besede, da je bilo dovolj obljub in da je treba preiti na dejanja.

Tudi sam predlagam nekatere rešitve: Kolikor mi je znano, sprejema večina naših časopisov, razen nekaterih izjem, družbene dotacije, ki so dostikrat odvisne od volje delegatov, finančnih sredstev in nekaterih drugih objektivnih okoliščin. Mislim, da bi bilo treba poiskati še druge vire financiranja. Za rešitev tega akutnega problema predlagam več rešitev. Ena od teh bi bila, da vsak član borčevske organizacije plača namensko za tisk pri članarini še dodatno 50,00 din letno, to bi dalo letno 750.000 00 din. Vsem članov tako ne bo mogoče nikoli prisiliti v to, da bi naročili svoj časopis. Sto ljudi – sto čudi. Kljub temu, da se je kvaliteta v zadnjem času znatno izboljšala, se nikoli ne ve, kaj je enim všeč in drugim ne. Šklep o tem plačilu bi morali sprejeti na republični skupščini ZZZB NOV.

Vsaka občina naj iz svojih sredstev odvoji letno za tisk 10.000,00 din. V SRS je 65 občin in to bi zneslo 650.000,00 din letno. Bogatejše in večje občine bi lahko plačale nekaj več. Mislim, da pri tem ne bi smelo biti težav, saj so bili borci tisti, ki so ustanavljali prve ljudske odbore.

Vsako leto pred praznikom dneva borcev naj bi organizirali po organizacijah združene dela zbiranje oglasov. Pri nas je veliko OZD, ki raznim športnim organizacijam pdvajajo letno na ta način težke milijone, pa

jim ne sme biti težko, da za naš tisk odvojijo znatno manj.

In končno, treba bo doseči, da bo imela založba partizanskega tiska prednost pri dobavi papirja.

Danes ni tako težko kot je to bilo leta 1941. Res pa je tudi to, da smo vedno starejši, naše vrste se iz dneva v dan redčijo in spomini na grozote, ki so se dogajale v naši domovini v času, ko je moral biti Slovenec trd in odločen iz generacije v generacijo, bledijo; toda izgniti ne smejo nikoli. Zato potrebujemo naš tisk in zaradi tega dvignimo svoj glas in mu dajmo našo odločno borčevsko podporo in mesto, ki mu v naši socialistični družbi pripada.

MATO UTOVIČ
Maribor

Še kaj bo s spominskimi odlikovanji

Sprašujem se, ali se je samo tovariš Erzen z Vrhnikke spomnil priznanj vsem borcem. Tudi sam mislim, da bi bilo prav, če bi uresničili predlog tovariša Švajncerja, da bi dali vsaj majhno priznanje vsem tistim, ki so se bojevali za to, kar imamo danes. Menda pa tisti, ki vodijo podeljevanje odlikovanj, pozabljajo pa borce, ki so prelivali kri za mladi rod, pozabljajo na nas invalide in menijo, da je dovolj, če so nam priznali to borno invalidnino.

ALOJZ FERME
Titovo Velenje

Prva podružnica jugoslovansko-norveškega društva

Iz stikov, vzpostavljenih med jugoslovanskimi interniranci na Norveškem in tamkajšnjim odporniškim gibanjem je v temnih časih novejšje zgodovine steklo globoko in iskreno prijateljstvo med norveškim in jugoslovanskimi narodi. Bilo je to pristno, človeško zblizanje med ljudmi, ki večinoma do takrat drug za drugega sploh niso slišali. Združila jih je skupna želja po svobodi, upor proti okupatorjevemu nasilju in boj proti fašizmu.

Več kot 4.500 borcev in aktivistov naše NOV je bilo v letih 1942 in 1943 interniranih v uničevalnih taboriščih, razdrobljenih po celi Norveški. Čeprav so bili vsi že ob prevozu na

Življenjska šola ne daje nobenih diplom; nihče ne more napraviti popravnega izpita, ker v to šolo le enkrat vstopimo, izstopimo pa vsi nepreklicno.

Norveško obsojeni na uničenje, jih je približno 1.500 preživelo in se vrnilo v domovino. Za to gre v precejšnji meri zasluga nesebični pomoči norveškega prebivalstva in tamkajšnjega odporniškega gibanja. Nudenje pomoči v hrani, zdravilih, obveščanje o poteku bojev na vseh bojiščih, vzpodbujanje k vztrajanju, sovražno obnašanje do Nemcev, skrb, da naše ubežnike varno pripeljejo čez mejo v nevtrarno Švedsko, so le nekatere od oblik te pomoči. Tako je nastalo tisto veliko, toplo in iskreno prijateljstvo, ki se po vojni še naprej plemeniti in pogloblja v prijateljstvo med narodi obeh dežel.

Nosilca poglobljanja tega prijateljstva sta Norveško-jugoslovansko društvo v Oslu in

Jugoslovansko-norveško društvo v Beogradu. Obe sta bili ustanovljeni prvi dan po osvoboditvi Norveške na pobudo naših preživelih internirancev in pripadnikov norveškega odporniškega gibanja. Naše društvo je vse do 1969. leta delovalo kot posebna sekcija pri ZO ZZZB NOV Jugoslavije, tega leta pa je bilo še pravno in formalno ustanovljeno kot društvo prijateljstva Jugoslavija-Norveška. Danes ima društvo veliko podružnic v raznih krajih Jugoslavije, pri društvu pa delujejo komisije in sekcije na vseh področjih sodelovanja.

Obe društvi sta bili pobudnika in sta veliko prispevali k razvoju sodelovanja na gospodarskem, turističnem, kulturnem, mladinskem in drugih področjih. Osnovna naloga pa ostaja sodelovanje med našimi borci NOV in pripadniki norveškega odporniškega gibanja ter med mladimi obeh dežel, ki nadaljujejo tradicije prijateljstva.

O oblikah in dosežkih jugoslovansko-norveškega prijateljstva je veliko posnetega na filmski trak, napisanih je več knjig in pesmi. V bližnji prihodnosti bomo poskusili čimveč tega predstaviti slovenskemu ljudstvu, ki je bilo žal do sedaj o vsem tem zelo malo obveščeno.

Norveški narod visoko ceni naš prispevek v boju proti fašizmu. To je med drugim dejal sam norveški kralj Olaf V., ko je 29. novembra 1976 odkril osrednji spomenik padlim partizanom na tleh Norveške, postavljen v najlepšem parku Osla, nasproti spomeniku padlim pripadnikom odporniškega gibanja na Norveškem. Podčrtal je veličino in pomen NOV Jugoslavije v boju proti fašizmu in poudaril, da so Titovi partizani, ki so padli na ozemlju Norveške, položili temelje trajnega norveško-jugoslovanskega prijateljstva.

Pomoč, ki jo je našim internirancem nesebično nudilo plemenito norveško prebivalstvo v Jugoslaviji, visoko cenimo in spoštujemo. Tovariš Tito je leta 1973 odlikoval Norveško-jugoslovansko društvo v Oslu z redom jugoslovanske zastave z zlatim vencem ter 68 Norvežanov z redom jugoslovanske zastave s srebrno zvezdo. Med odlikovanimi so vsi tisti, ki so se najbolj izkazali v nujenju pomoči našim borcem, pripadniki odporniškega gibanja in vidni javni in kulturni delavci. Vsem komunam, v katerih so bila taborišča za Jugoslovane, je tovariš Tito podelil listine hvaležnosti jugoslovanskih narodov.

V Sloveniji je bilo 22. oktobra v Portorožu ustanovljena prva podružnica Jugoslovansko-norveškega društva. Ta šteje več kot 60 članov. Za predsednika upravnega odbora so izvolili Ljubomira Petkovića, preživelega interniranca na Norveškem, za tajnika pa Janeza Sterleta, turističnega delavca. Podružnica združuje borce NOV, mladino in druge občane, ki jih navdušuje prijateljstvo z Norveško. Pri ustanovitvi podružnice so vso pomoč nudile SZDL, ZZZB NOV in ZSMS piranske občine. Pripravi bo treba program dela. Poleg članstva, predstavnikov javnega in družbenega življenja piranske občine, se je ustanovnega zbora udeležil tudi generalni sekretar društva iz Beograda, tovariš Zivota Pirić, ki je v imenu društva in predsednika društva tovariša Mihajla Apostolskega, predsednika makedonske akademije znanosti in umetnosti, pozdravil zbor in zaželel veliko uspehov pri delu podružnice. Posredoval nam je tudi pozdrave akademika Božidara Jakca, bivšega podpredsednika in enega od ustanoviteljev društva, človeka, ki ga skoraj 50 let veže veliko prijateljstvo z Norveško.

LJUBIMIR PETKOVIĆ
Portorož

Spomenike NOB moramo ohraniti

Na seji medobčinskega sveta SZDL severnoprimorske regije so se pogovarjali o podpisu družbenega dogovora o zaščiti, obnovi, vzdrževanju in vzgojnoturistični predstavitvi partizanske bolnišnice Franja in tiskarne Slovenija ter njunega okolja.

Takšen družbeni dogovor so že sklenili za nekatera pomembna območja v Sloveniji: Kočevski Rog, Urh, Osankarico... Brez dvoma tudi bolnišnica Franja in tiskarna Slovenija predstavljata dva dragocena objekta, ki s svojim pomenu segata v širši jugoslovanski in svetovni prostor. K družbenemu dogovoru, ki so ga pripravili v idrijski občini, naj bi pristopili severnoprimorska in gorenjska regija, ki sta pomenila operacijsko območje 9. korpusa, za katerega sta ti dve ustanovi delali.

Idrijska občina sicer redno skrbi za vzdrževanje obeh spomenikov iz NOB, vendar pa je nujno, da se za varstvo, obeh pokaže širši družbeni interes, saj bi le tako oba dragocena spomenika ohranili za mlade rodove, kar je gotovo dolžnost današnje družbe.

RADIO ŠE POMNITE TOVARIŠI

Oddaja ljubljanskega radia Še pomnite, tovariši, ki bo na sporedu v nedeljo, 17. 1. 1982, po poročilih ob 9. uri, je tokrat posvečena legendarni Dražgoški bitki. Letos je minilo 40 let, odkar so borci Cankarjevega bataljona v tridnevni bitki zadali dotlej nepremagljivi Hitlerjevi soldateski udarec, ki je raztogotil sam Berlin. Legenda o nepremagljivosti nemške vojske je bila razbita, razbiti pa so bili tudi nacistični načrti o mirni priključitvi Gorenjske k nemškemu rajhu. Tridnevni boji Cankarjevega bataljona od 9.-12. januarja 1942 ki je bil ustanovljen 5. avgusta 1941 na Jelovici, so pomenili hkrati največjo bitko partizanov na Slovenskem v prvem obdobju NOB. V prvi partizanski zimi so morali Hitlerjevi vojaki pod vodstvom kar dveh policijskih generalov priznati nemoč svojih topov proti maloštevilnim partizanskim puškam in mitraljezom.

V oddaji bodo imeli spominsko besedo: Franc Biček, Franc Čopi – Borut, Franc Medja, France Kavčič-Veljko in Slavko Šorli.

Bolnišnico Franjo, ki je nastala decembra 1943 in ostala neuničljivo izročilo trpljenja našega naroda in iznadljivosti ljudi, ki so v nemogočih okoliščinah našli primerno rešitev za ranjence so predlagali za vključitev med spomenike UNESCO. V idrijskem muzeju so zato že zbrali veliko potrebne dokumentacije kar najpopolnejšo zgodovino NOB na Cerkljanskem, pričevanja o delu bolnišnice, sprejeli so tudi zazidalni načrt za okolje bolnišnice, ki seveda ne dovoljuje novih posegov v njeno naravno okolje. Za redno konservacijo in restavracijo bolnišnice skrbita Zavod SRS za varstvo narave in kulturne dediščine in Zavod za spomeniško varstvo iz Nove Gorice, za kar si seveda najbolj prizadeva idrijski muzej.

Tudi tiskarna Slovenija predstavlja enega boljše ohranjenih objektov NOB, vendar pa bo potrebno storiti še marsikaj. Zanimivo je, da bi bilo na ohranjenem tiskarskem stroju, ki je neprecenljivo vlogo opravil med našo revolucijo, še vedno možno tiskati. Partizanski dnevnik, ki so ga v tiskarni od konca septembra 1944 do maja 1945 tatisnili v 874 tisoč izvodov, še danes predstavlja edini dnevnik, ki ga je kdajkoli izdajalo odporniško gibanje, sicer pa je tu izšlo kar 313 različnih tiskov v 1,3 milijona izvodov.

S približno petimi milijoni dinarjev, kolikor naj bi jih dobili s podpisanim družbenim dogovorom v obeh regijah, bodo lahko poskrbeli za trajnejšo zaščito obeh objektov, za temeljitejšo informiranje in izdajo različnih publikacij, temeljito zaščito okolice in ureditev učinkovitejših poti ob objektih.

MILE GOJKOVIĆ
Nova Gorica

Za utrjevanje našega sistema

Borci občinske Zveze združenj borcev NOV Sentjur pri Celju smo trdno odločeni, da bomo varovali pridobitve naše narodnoosvobodilne vojne in ljudske revolucije. Zato se bomo tudi v prihodnje vključevali v družbenopolitično, ekonomsko in kulturno dogajanje v naših sredinah. Povsod se bomo zavzemali za utrjevanje in poglobljanje našega demokratičnega samoupravnega sistema, za bratstvo in enotnost, ki je bilo trdno skovano v narodnoosvobodilni vojni. Negovali bomo dobre medčloveške odnose in iskreno tovarištvo, ki so osnova za trdno in pošteno družbo. Še posebej se bomo v svojih sredinah zavzemali za dosledno uveljavljanje stabilizacijskih prizadevanj in trudili se bomo za skrbno gospodarjenje in varčevanje, kjerkoli bomo za to imeli možnost.

Borci zbrani na volilni konferenci
Predsednik
JANEZ RAUTER

Obtožujoča obletnica

V senci izjemno zaskrbljujočih dogodkov, ki jih označuje pojav vojaške diktature na Poljskem, je nekako nezaznavno šel mimo po svoje prav tako pomemben dogodek. Minili sta – konec leta 1981 – dve leti, odkar so sovjetske vojaške enote vdrle v neodvisni in neuvrščeni Afganistan. Formalno opravičilo za tako nemiroljivo početje Sovjetske zveze je bilo takojmenovano povabilo, ki naj bi ga sovjetskim četam poslala afganistanska vlada. Predsednik te vlade Karmal pa je prišel v deželo s sovjetsko vojsko. Vsem tistim pa, ki bi morda dvomili v prepričljivost uradnega vabila so bile namenjene trditve, da tako ravnanje – se pravi vojaška intervencija ustreza duhu ustanovne listine Združenih narodov.

Morda ni odveč opozoriti, kako temna je bila senca, ki jo je tako nemiroljivo početje Sovjetske zveze vrglo na celoto mednarodnih odnosov. Spomnimo se zaostritev, ki so zajele odnose med velesilama, in dolgotrajnih naporov nekaterih zahodnih držav, da so preprečile popoln prelom odnosov med vzhodom in zahodom.

Nikakršno sklicevanje na nekakšno zaščito socializma v Afganistanu ne more prikriti pravih skrajno negativnih ciljev take vojaške intervencije. Sovjetska zveza se je pred vsem svetom vnovič razkrila kot velesila, ki ji je – kadar gre za njene sebične velikodržavne ali blokovske interese – kaj malo mar za neodvisnost neke druge dežele, še posebej pa neke majhne in v vsakem pogledu šibke države. Sovjetsko vodstvo je s tem početjem hkrati pokazalo, kako gleda s svojih pozicij velike sile in voditeljice enega izmed blokov na neuvrščeno gibanje kot na osrednjo politično silo našega časa, saj je bil Afganistan od vsega začetka član tega gibanja. Sovjetska vojska je pogazila neodvisnost Afganistana in s tem posredno zadala tudi težak udarec neuvrščenemu gibanju in njegovim temeljnim načelom. Dve leti sovjetske vojaške navzočnosti v Afganistanu pa sta bili po drugi strani dovolj, da so se zagovorniki takega početja lahko prepričali, kako je politika grobega vmešavanja v notranje zadeve drugih držav, še posebej politika vojaških posegov v tuje dežele, predmet ostre obsodbe pretežne večine sveta. Noben izgovor ni mogel preprečiti, da ne bi velika večina držav sveta na najbolj prepričljiv način obsodila sovjetsko vojaško intervencijo v Afganistanu kot nedopustno in vsem temeljnim načelom sodobnega sveta nasprotno početje. O tem so najbolj zgovoren dokaz tri zapovrstna glasovanja v generalni skupščini Združenih narodov v minulih dveh letih. Vse te obsodbe so prišle na pobudo neuvrščenih držav

kljub natolcevanju sovjetske propagande, češ da tisti, ki obsoja intervencijo, gre dejansko vstrec z ameriško politiko, ker so tudi Združene države obsodile sovjetske akcije v Afganistanu. Pomeni, da sodobni svet nasprotuje vsakršni taki politiki, ki gre v škodo svobode in neodvisnosti malih narodov, četudi tako politiko kakšna država skuša prikriti z nekakšnimi višjimi cilji socializma. Ti višji cilji se kaj hitro razobličijo kot navadna sebična interesna politika blokovske sile.

Vojaška okupacija Afganistana pomeni – podobno kot vse podobne oborožene akcije in podobno kot vojaški udar na Poljskem – dejanje, ki je v popolnem nasprotju z osnovnimi načeli in cilji socializma. Nemogoče je v kakršnemkoli imenu socializma jemati svobodo in neodvisnost drugim narodom. Se pravi, da je tako početje izraz skrajno reakcionarnih, nemiroljivih, nikakor pa socialističnih in sploh naprednih nagibov in pobud.

Dve leti navzočnosti sovjetske vojske v Afganistanu – trenutno je tam nad 100 tisoč sovjetskih vojakov, se pravi več kot pa so štele divizije, ki so pred dvema letoma izvedle intervencijo – sta dovolj in preveč, da sta dokazali, kako prinaša tuja intervencija samo nesrečo in škodo nekemu narodu. Danes, po dveh letih, ni afganistanska vlada nič bolj trdna kot je bila pred intervencijo, narobe, tuja vojaška sila ji je v edino oporo in brez nje se sedanja oblast, ki so jo pripeljali s sovjetskimi tanki, v hipu sesuje, če teh tankov ne bi bilo več. Zakaj? Zato, ker je sedanja oblast izgubila vso podporo domačega ljudstva, razen peščice kvislingov. Afganistansko gospodarstvo je pretepelo težke udarce. Zaradi nenehnih vojaških akcij po deželi je kmetijstvo kot poglavitna gospodarska veja opustošeno in zanemarjeno. Afganistansko ljudstvo je imelo od tuje intervencije samo trpljenje in preganjanje. Od 15 milijonov prebivalcev jih je pred sovjetsko vojsko skoraj poltretji milijon prebežal v sosednja Pakistan in Iran. Iz notranjosti se je veliko ljudi zateklo v glavno mesto, kjer se je število prebivalcev več kot podvojilo.

Poglavitno pa je dejstvo, da afganistansko ljudstvo daje odpor tuji oblasti in tuji okupaciji. Sovjetska vojaška intervencija je povzročila, da so sicer najbolj konzervativne plasti ljudstva dejansko postale nosilke naprednega narodnoosvobodilnega boja. Vsa zgodovina osvobodilnih bojev pa uči, da je ni sile, ki bi mogla zatreti voljo nekega naroda po svobodi in neodvisnosti.

Drago Košmrli

70 let osvobodilnega boja v Afriki

Med mnogimi afriškimi osvobodilnimi gibanji, ki so v svet ponesla slavo »črnege odpora« proti kolonializmu in rasnemu razlikovanju, je redkokdaj slišati za Afriški nacionalni kongres – ANC, čeprav ima najdaljšo zgodovino ter mu priznavajo avantgardno vlogo prebujanja Afričanov.

Gibanje ANC je minuli teden (8. januarja) praznovalo že kar sedemdeseto obletnico ustanovitve in delovanja. Nastalo je leta 1912 v Južnoafriški republiki, oziroma Azaniji, kot tej deželi pravijo domačini, in to v času, ko je bila na vsej črni celini svobodna samo ena dežela – Liberija. ANC je dolga desetletja navdihoval in šolal številne afriške rodoljube, ki so si z oboroženo silo ali s pogajanjem od nekdanjih kolonialnih sil izborili svobodo in neodvisnost.

Medtem ko je toliko osvobodilnih gibanj doseglo svoje cilje, je ANC danes še daleč od tega, da bi razbil rasistične sponke, ki jih je 4 milijone belcev v Južnoafriški republiki nadelo 18 milijonom črncev in dvema milijonom mešančev! To je najbrž eden največjih paradoksov afriške celine.

Medtem ko so se ostala osvobodilna gibanja na afriških tleh spopadala s kolonialnimi izpostavitvami metropol in njihovim vojaštvom, ki je bilo brez vsake motivacije, se ANC od obstoja do danes sooča s trdno zgrajeno trdnjavo bele nadoblasti, podprto z gospodarskimi, političnimi in strateškimi interesi zahoda. Južnoafriška republika ni samo gospodarski velikan Afrike, ki daje kar polovico celotne industrijske proizvodnje črne celine, ter si lasti nezasiščen vir naravnih bogastev – zlata, diamantov, platin, kroma, mangana, urana in drugih, temveč je predvsem najmočnejša vojaška sila tega dela sveta, ki premore celo jedrsko orožje. V tem je morda iskati enega od razlogov za to, da se cilj ANC – neodvisnost Azanije – še ni približal. Drugi je v zmotnem prepričanju ustanovitelj gibanja, da bodo azanijski Afričani postali gospodarji svoje usode in bogastva v svoji domovini po mirni poti, s pogajanjem in sporazumevanjem. Medtem ko je ANC poz-

val k potrpežljivosti in zmernosti, k takojmenovanemu pasivnemu odporu, so rasistične oblasti drugega za drugim sprejemale ukrepe, ki so še bolj kratili svobodo Afričanov ter jih potisnili v spono apartheid – politike ločnega razvoja ras. V okviru te politike naj bi 20 milijonov »obarvanih ljudi« zaprli v plemenska območja, ki zavzemajo eno sedmino celotnega ozemlja Južnoafriške republike!

Šele po grozovitem pokolu v Sharpevillu, ki so ga rasistične oblasti zagrešile nad neoboroženimi črnimi demonstranti, je vodstvo ANC dojelo, da potrpežljivost ne vodi nikamor ter skupaj s KP Azanije ustanovilo vojaško gibanje, ki je leta 1961 sprožilo prve diverzije in vojne akcije. Toda slaba organiziranost in nezadostna konspirativnost sta omogočili belim rasistom, da so v enem samem mahu gibanju odrezali glavo ter zaprli njegove voditelje. Najuglednejši med njimi – Nelson Mandela, ki je prav gotovo simbol črnege odpora v Azaniji, je še danes zaprt v zloglasnem koncentracijskem taborišču na otoku Robben.

Kljub temu, da je ANC izgubil najuglednejše voditelje in da je bil prisiljen v strogo ilegalo, je po svojih močeh v minulih letih nadaljeval odpor proti rasističnim južnoafriškim oblastem ter se utrdil kot avantgarda številnih in vse bolj množičnih političnih organizacij azanijskih Afričanov. Z nekaterimi odmevnimi akcijami v minulem letu je opozoril, da se je začela gverilska vojna kot začetna etapa revolucije.

Boj Afriškega nacionalnega kongresa bo še dolgotrajen. Do zob oboroženi policijski državi, kakršna je Južnoafriška republika, ki ima v svojih zaporih nad dvajset tisoč političnih jetnikov ter vsako leto izvede največ smrtnih kazni na svetu, je težko organizirati veliko, obsežno gverilsko gibanje; toda današnji voditelji ANC pravijo: »Če smo pretekla desetletja delovanja gibanja posvetili pacifističnemu idealizmu, bomo naslednja posvetili oboroženi revoluciji. Končna zmaga je lahko samo naša!«

Jože Plešnar

Z nafto bodo preglavice

Nafta nam kar naprej povzroča preglavice. Najprej so tu – to lahko mirno trdimo – nesprejemljivi ključni, po katerih Jugoslavija kupuje to tekočino v svetu in jo potem deli na posamezne republike in pokrajini. Po sprejetem začasnem ukrepu jo republike plačujejo na podlagi deviznega priliva. Več deviz ustvariš, več jih moraš odšteti.

Je že res, da jih potem dobiš nazaj, toda v dinarjih, s katerimi pa na tujem trgu ni rogoče kupovati reprodukcijskega materiala za proizvodnjo in nujno potrebne opreme. Slovenija je tudi za letos predlagala sklenitev samoupravnega sporazuma, s katerim naj bi uvoz nafte rešili po drugačni, vsekakor bolj samoupravni poti. Glavno besedo naj bi imelo združeno delo, ne pa država s svojim administriranjem.

Druga težava tiči v pomanjkanju deviznih sredstev. Lani je morala Slovenija za uvoz nafte in naftnih derivatov nameniti 226 milijonov dolarjev. Ta znesek je vsekar precejšen. Letos najbrž ne bo bistveno drugače, čeprav so se cene na svetovnem trgu že umirile. Zaradi tega, ker smo v lanskem letu to tekočino kupovali po zelo neugodnih cenah, lahko letos nekaj deviz celo prihranimo. Ne gre tudi prezreti padca cen na trgu, ponekod znaša celo do 20 odstotkov.

Nekaj možnosti, da nekaj deviz vendarle prihranimo, je tudi na področju varčevanja. Zdi se, da smo tu za sedaj najmanj storili, čeprav smo porabo nafte lani v primerjavi z letom 1979 zmanjšali v državi za 11 odstotkov. Največ je prihranila Slovenija – 15 odstotkov. Prevladalo je namreč mnenje, da lahko najbolj razvita republika prihrani največ. Ta trditev sicer nima nobene otipljive vrednosti, drži pa, da se nam je to posrečilo.

Zdaj bi bil čas, da bi pipe nekoliko privili tudi v drugih okoljih in tako več prispevali k varčevanju na tem področju. Na Hrvaškem so lani količine porabljene nafte zmanjšali le za 3 odstotke, v Bosni in Hercegovini o zmanjšanju sploh niso govorili, v Vojvodini pa so skupno porabo celo povečali in to za celih 28 odstotkov.

Če se hočemo izogniti težavam v preskrbi z nafto in naftnimi derivati, se bo pač povsod treba odločiti za drugačno ravnanje. Za kakšno nafto pri tem gre, ni toliko pomembno. Vseeno pa kaže pribiti, da so nam na voljo pravzaprav trije viri in da so z vsemi tremi težave. Prvi je seveda domači. Lani smo načrpali okrog 4 milijone 200 tisoč ton te tekočine, čeprav prevladuje mnenje, da so domače možnosti precej večje. Za to nafto smo seveda odšteli dinarje, reči pa je treba, da je vse več zahtev, naj bi jo plačevali v dolarjih. Proizvajalci trdijo, da potrebujejo devize za nakup drage opreme v tujini in če teh deviz ne bo, tudi nafte ne bo. Gre za znano izsiljevanje, po katerem naj bi slednjič tudi domače blago plačevali v tuji valuti. Za sedaj smo se temu uprli in vse kaže, da tudi v prihodnje predlagatelji takih rešitev ne bodo imeli veliko uspeha.

Nafta kupujemo tudi v Sovjetski zvezi. Lani smo jo dobili okrog 4 milijone ton, torej približno toliko, kot smo je načrpali doma. Dodati pa velja, da sovjetsko nafto plačujemo po svetovnih cenah, čeprav v klirinških dolarjih, kar je seveda precej ugodnejše. Toda težko jo je dobiti. Lani smo zaprosili za precej več, kot smo je dobili, kako pa bo z letošnjimi količinami, bomo pa šele videli. Vseeno nam največ hudih skrbi povzroča nakup nafte za klirinške dolarje. Teh nam namreč najbolj primanjkuje in prav nič ne kaže, da bi se utegnili teh skrbi kaj kmalu otresti. Lani smo je za klirinške dolarje uvozili okrog 5 milijonov 600 tisoč ton, letos pa položaj najbrž ne bo kaj prida boljši.

Na dlani je, da bi rešitev morali iskati zlasti v večji proizvodnji doma in v zamenjavi nafte in naftnih derivatov z drugimi viri, ki so nam na voljo. Toda celovitega programa, kako to izpeljati, še vseeno nimamo. Pogledi o tem, kaj je mogoče postoriti, so deljeni, čeprav je treba reči, da potrebe po spremembi politike na tem področju nihče ne zanika.

Ne gre prezreti, da je breme za nakup nafte v Iraku, Libiji, Kuvajtu in drugod za nas le prehudo. Mimo tega pa so tu še dodatni nakupi, ki niso všteti v energetske bilanco in ki dodatno obremenjujejo devizne račune. Takšna ali drugačna devizna sredstva moramo vsako leto zbrati tudi za plačilo zemeljskega plina. Lani smo ga porabili okrog 680 milijonov kubičnih metrov, letos pa bo ta poraba zanesljivo še večja.

Kljub temu pa so mnenja o tem, kako bomo sklenili letošnje energetske leto, različna. Novi rafineriji v Lendavi smo se sicer odrekli, zgradili pa smo jo v Skopju. Tako se je šestim, ki že doslej niso imele kaj delati, pridružila še sedma. Vse bodo potrebovale surovo nafto, če naj sploh obratujejo. Ali je bodo dobili v zadostnih količinah ali ne, pa je veliko vprašanje.

V Sloveniji naj bi letos porabili nekaj več kot milijon 900 tisoč ton teh tekočih goriv. In tudi okrog te številke se mnenja še vedno krešejo. V federaciji sodijo, da naša republika ne bo mogla dobiti niti milijon 800 tisoč ton nafte in naftnih derivatov. Pri Petrolu in v republiških upravnih organih s tem ne soglašajo. Trdijo celo, da s tako načrtovanimi količinami ne bi pokrili niti najnujnejših potreb.

Naj bo tako ali drugače, nekaj je popolnoma jasno. Nafta, pa tudi drugih vrst energije, bo tudi letos primanjkovala. Če se bomo hoteli izogniti večjim motnjam, bomo morali s tistim, kar bo na voljo, izredno skrbno gospodariti. Prav bi bilo, da bi se tega vsi dobro zavedali.

Darko Marin

Mladi prevzemajo tradicije

Dokaj ugodna bera

Iz poročila o realizaciji programa varstva, urejanja in vzdrževanja grobov borcev NOV, spomenikov, spominskih plošč in drugih objektov ter obeležij iz NOB za leto 1981 je razvidno, da so bile naloge domala v celoti uresničene. Obnovljen je bil tudi spomenik padlemu borcu Molku Jakobu-Mohorju v Gornji Bistrici. Pri vsem tem so svoj levji delež odigrale tudi tukajšnje osnovne šole Joško Talanyi-Janez v Dubrovniku. Učenci redno skrbijo in obiskujejo grob Vinka Puklavca-Srečka na strehovskem pokopališču, učenci osnovne šole »Štefan Kovač« Turnišče pa obiskujejo grob narodnega heroja Štefana Kovača-Marka v Nedelici. Obiskali so tudi spomenik v Gančanih, kjer je padel Štefan Kovač. Osnovna šola Prežihov Voranc v Bistrici, vzdržuje grob heroja Jakoba Molka-Mohorja na pokopališču v Gornji Bistrici, obiskali so grob borca Martina Kolenka na po-

kopališču v Dolnji Bistrici in sodelovali tudi pri prenašanju kurirčkov pošte ob začetku pohoda po poteh 1. prekmurske čete, ob prihodu pohodnikov po poteh partizanskih enot, ter ob priliki srečanja mladine treh Bistric s pohodniki ZSMS štirih pomurskih občin. Pionirski odred na osnovni šoli »France Prešeren« Črenšovci je v letu 1981 obiskal grob Alojza Čeroviča-Mihca in spomenik prekmurske matere. Učenci osnovne šole Drago Lugarič v Landavi vzdržujejo spomenik žrtvam fašizma v Dolgi vasi, obiskali so grob borcev Rdeče armade na pokopališču v Lendavi in grob Draga Lugariča v Lendavi. Pionirji osnovne šole Edvard Kardelj s Kobiljega skrbijo za spominsko ploščo Vinku Puklavcu-Srečku v Strehovskih goricah.

Tudi odbor ZZB NOV Lendava je svoj program dela realiziral. Občinska delegacija je obiskala grobove borcev NOV, talcev

in žrtev fašističnega nasilja, ki so umrli na območju občine Lendava. Dvakrat so obiskali spomenik umrlih internirancev v Šarvaru na Madžarskem. Osnovna organizacija ZSMS Žižki je prenovila spominsko ploščo borca Ivana Čuriča in uredili grob na pokopališču v Žižkih.

V lanskem letu je bilo izvedenih nekaj akcij za vzdrževanje spominskih obeležij NOB.

Obnova rojstne hiše Štefana Kovača v Nedelici je končana. Izvajalec del je bil Zavod za spominsko varstvo iz Maribora. Sedaj pa se zbira še gradivo za spominsko sobo v Nedelici. Pri urejanju lastninsko pravnih odnosov so lansko leto začeli pri dveh objektih: gre za rojstno hišo Štefana Kovača (v Nedelici) in rojstni hiši Miška Kranjca v Veliki Polani. Za stran vzdrževanje že obnovljenih objektov so to nalogo izvajali delavci Zavoda za kulturo občine Lendava.

Večja popravila so bila potrebna na zidanici Miška Kranjca v Lendavskih goricah. Tukaj sta se v delo vključile pokroviteljice objekta Opekarna Dolga vas in Elma. V skladu z referendumskim programom krajevnega skupnosti Lendava so začeli obnavljati grajsko obzidje, ki ogroža varnost ceste do gradu.

Izvajalec del, je bil Zavod za spominsko varstvo iz Maribora. Dodatna naloga, ki pa letos ni bila v programu, je priprava obnove rojstne hiše Miška Kranjca v Veliki Polani. Dela se bodo letos nadaljevala, pri čemer se bo najprej saniralo objekt ter obnovilo muzejske zbirke v objektu (sodobnejša postavitev in nekoliko drugačna vsebinska zasnova zbirke). Republiška kulturna skupnost je zagotovila 50 odstotkov sredstev, 25 odstotkov sredstev bo prispevalo občinska kulturna skupnost Lendava in Murska Sobota. Izvajalci progra-

ma, predvsem delavci Zavoda za kulturo Lendava se nemalokrat tudi srečujejo s težavami. Pri tem velja omeniti za objekte, ki stoje bolj osamljeni v naseljih, denimo Copekov mlin v Mali Polani, rečni mlin v gramoznici pri Petišovcih. Pravijo, da je brezbriznost že zdaleč presegla svoje meje. Vnovič je zaznati vdiranje v objekte itd.

K dopolnitvi poročil osnovnih šol in OK ZSMS, ki skrbijo za spomenike iz NOV in revolucionarnega delavskega gibanja ter spominske plošče, je treba dodati, da osnovna šola Velika Polana, oziroma pionirski odred in OO ZSMS na šoli redno skrbi in vzdržuje spomenik padlim borcem v Veliki Polani. Osnovna šola »Jože Kramar-Juš« Lendava je prevzela skrb nad grobovi, oziroma spomeniki padlih borcev Rdeče armade v Lendavi. Pionirji in mladinci so obiskali tudi grob Jožeta Kramarja-Juša v Trnju.

Delovna skupina učencev osnovne šole »Vinko Megla« Odranci enkrat tedensko očistijo okolico plošče ter očisti prah s plošče. Osnovna šola »Vlaj Lajoš« Genterovci, ima patronat nad spominsko ploščo padlim žrtvam fašističnega nasilja iz 1. svetovne vojne v Turnišču.

Tudi občinska konferenca ZSMS Lendava je obravnavala problematiko varstva kulturnih in zgodovinskih spomenikov s posebnim poudarkom na spomenikih pod pokroviteljstvom osnovnih organizacij Zveze socialistične mladine. Tukaj posebno pohvalo zaslužijo učenci osnovnih šol, ki so s svojim delom, na tem področju, pokazali veliko zavzetost. Tudi odnos mladih na vasi je vreden pohval, saj se beleži v lanskem letu deset manjših lokalnih delovnih akcij v okviru vzdrževanja kulturno zgodovinskih spomenikov in obeležij.

Jože Žerdin

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Postojna – Aktivni pri ohranjanju tradicij

Letna skupščina osrednjega odbora prekomorčev-borcev NOVJ je bila že v torek, 15. decembra 1981 v Postojni. Udeležili so se je delegati vseh odborov prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot (več kot 50 nekdanih borcev), sekretar republiškega odbora ZZB NOV Marjan Lenarčič, Viktor Stopar, predsednik skupščine občine Postojna Zvone Nastran, sekretar medobčinskega sveta SZDL Postojna Milko Primc, zastopniki JLA, mladine in Karlo Spačal, predsednik občinskega odbora ZZB NOV Postojna.

Pregledali so svoje delo v preteklem letu, sprejeli pravilnik o nalogah, organiziranosti in poslovanju osrednjega odbora prekomorčev – borcev NOVJ, program dela za prihodnja štiri leta. Na koncu so konstituirali osrednji odbor prekomorčev-borcev NOVJ, ki ga sestavljajo delegati izvoljeni na zborih skupnosti borcev prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot.

Iz poročila osrednjega odbora in razprave, ki je nato sledila je razvidno, da so vsi odbori prekomorčev tudi v preteklem letu vložili veliko truda pri reševanju posebne dobe iz NOB (obravnavano je bilo še preostalih 247 vlog) in še zlasti posebne dobe iz naslova udeležbe v zavezniški vojski (obravnavanih je bilo še preostalih 181 prošnje).

Tudi v minulem letu so se borci prekomorci udeležili številnih osrednjih praznov, ki so bile organizirane v raznih krajih Slovenije v počastitev 40-letnice vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti. Samostojna brigadna zborovanja pa so organizirali v Klani, Ljutomeru, Mostarju, Braču, Novi Gorici, Ilirski Bistrici, na Mašunu itd. Vse stroške za udeležbo na raznih praznovah je kriv vsak posameznik, odbori skupnosti borcev pa so skupaj z lokalnimi činitelji poskrbeli za izvedbo kulturnih programov (pretežno šolska mladina), govornikov itd.

Odbori skupnosti borcev so tudi letos posvetili posebno pozornost urejanju skupnih grobov in postavitvi spominskih obeležij. Tako so po večletnem prizadevanju uredili skupno grobnico 184 padlih borcev 3. prekomorske brigade na Planinici pri Mostarju, postavili spominsko ploščo 78 padlim borcem in borkam 3. prekomorske udarne brigade v Klani, na Vidovi gori na otoku Braču pa so postavili spominsko ploščo 24 padlim borcem 2. in 3. prekomorske brigade in 1. tankovske brigade. Na Mašunu so postavili spominsko ploščo Bogdanu Ferjančiču, ki je padel 25. aprila 1945 kot komandir 1. baterije artilerijskega divizion 20. dalmatinske udarne divizije na pohodu za Trst. Borci 1. tankovske brigade so uredili tank-spomenik na hribu Svobode v Ilirski Bistrici, borci 3. prekomorske udarne brigade pa so sodelovali pri postavitvi doprsnega kipa Vojki Šmuc iz Izole, pred osnovno šolo ki nosi njeno ime.

Skupnost borcev Artilerijske brigade četrte armade in partizanskih pomorščakov Slovenije pa sta pripravili dve razstavi, ki prikazujeta nastanek, razvoj in bojno pot njihovih enot. Razstave so tako pripravljene, da lahko obiskujejo številne kraje v Sloveniji.

Glede publicistike pa beležimo prizadevno dejavnost odbora skupnosti borcev 3. prekomorske udarne brigade, ki je uspel pripraviti dokumentarno knjigo o tej brigadi, ki bo te dni izšla pri Partizanski knjigi v Ljubljani, pod naslovom BRIGADA BRATSTVA IN ENOTNOSTI. Pri založbi Lipa v Kopru pa je pred kratkim izšla knjiga pod naslovom ODLOČITEV V PUŠČAVI, ki jo je napisal Janko Perat iz Ljubljane. V Vidmu (Udine) pa je izšla knjiga PARTIGIANI FRIULANI E GIULIANI ALL'ESTERO, ki jo je napisal nekdanji borec Tretje prekomorske brigade in mornarice NOVJ tov. Vincenti Federico (sedaj je predsednik pokrajinskega odbora ANPI v Vidmu).

V preteklem letu so opravljene tudi druge zelo pomembne naloge tako je 200 borcev 1. in 2. prekomorske brigade v začetku junija obiskalo Drvar, Kadinjačo in se poklonili spominu na tovariša Tita na grobu v Hiši cvetja v Beogradu. Isto so storili tudi borci 1. tankovske brigade, ki so organizirali obisk Hoše cvetja 16. julija 1981 in se poklonili svojemu vrhovnemu komandantu. V začetku septembra so štirje avtobusi borcev obiskali Mostar, Brač, Split in se udeležili tamkajšnjih praznov.

Osrednji odbor prekomorčev-borcev NOVJ je na predlog odborov skupnosti borcev Druge in Tretje prekomorske brigade, 1. tankovske brigade in artilerijske brigade Četrte armade sprejel sklep, da se pošlje javna zahvala občinskim odborom ZZB NOV v Mostarju, na Braču in v Splitu ter združenju borcev NOV krajevnega skupnosti Klana za izkazano pomoč pri ureditvi skupne grobnice, postavitvi spominskih plošč in organizaciji obiska nekdanih soborcev.

Sledila je obravnava in sprejem pravilnika o nalogah, organiziranosti in poslovanju osrednjega odbora prekomorčev-borcev NOVJ, ki bo tudi v bodoče koordiniral delo odborov skupnosti borcev prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot.

Letna skupščina osrednjega odbora prekomorčev-borcev NOVJ pa je največ časa posvetila sprejetju štiriletnega programa dela, pri čemer so upoštevana vsa navodila republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in drugih družbenopolitičnih organizacij. Tudi v prihodnjem obdobju bodo poskrbeli, da bodo dokončno urejena še preostala skupna grobišča padlih borcev v Bihaču, Gospiću, Lapcu, na Korčuli, Rupi-Lipi (občina Opatija) itd. Posebno skrb bodo posvetili pohodnim mladinskim brigadam in vsem tistim činiteljem, ki delujejo z mladino in razvijajo tradicije NOB. Okrepili bodo stike z enotami JLA, ki nadaljujejo tradicije NOB posameznih prekomorskih brigad, pomagali lokalnim

muzejem, da izpopolnijo oddelke NOB z eksponati prekomorskih brigad. Vsestransko bodo podprli prizadevanja tistih odborov, ki pripravljajo zgodovino svojih enot, itd.

Na podlagi sprejetega pravilnika se je osrednji odbor prekomorčev-borcev NOVJ konstituiral tako, da je izvolil sedem članski sekretariat, nadzorni odbor (za predsednika Ivana Krefta), komisijo za publicistiko (za predsednika dr. Mira Kocjana). Za predsednika osrednjega odbora prekomorčev-borcev NOVJ je bil izvoljen dr. France Hočevar, prvi komandant partizanskega tabora Gravina v južni Italiji, ki je bil eden najvidnejših organizatorjev prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot NOVJ.

Albert Klun

Ljubljana – Tovariško srečanje koroških partizanov

Četrtega decembra 1981 je področni odbor koroških partizanov v Ljubljani organiziral tovariško srečanje svojih članov v restavraciji Slavija v Ljubljani. Povabili so tudi predstavnike osrednjega odbora in področnih odborov koroških partizanov iz Celovca, Kranja, Mozirja in Dravogradu. Udeležili so se ga tudi nekateri borci-prostovolci za severno mejo 1918/19.

Namen srečanja je bil podelitev spominskega znaka koroškega partizana nekaterim koroškim borcem, tistim, ki so se naknadno prijavili, da so se v času NOB bojevali v koroških enotah in so upravičeni do znaka, ter podelitev knjižnih nagrad borcem, ki so dopolnili 60 in 70 let.

Tovariškega srečanja se je udeležil tudi častni predsednik odbora koroških partizanov Ljubljana, tovariš Pavle Žavcer-Matjaž z ženo, ter predsednik Osrednjega odbora koroških partizanov tovariš Ivan Uranič-Drago.

Spominski znak koroškega partizana je podelil tovariš Ivan Uranič-Drago enajstim borcem, med katerimi je bil tudi tovariš Lojze Ude, predsednik rep. odbora zveze borcev – prostovoljcev za severno mejo 1918/19, ki se je prisrčno zahvalil za prejem znaka, ter nam vsem zaželel mnogo uspeha v nadaljnjem delu. Spominski znak je prejela tudi tovarišica Angela Džeković-Marta, ki se je bojevala na Koroškem, a sedaj že dolgo let živi v Ivgradu v SR Črni gori, kamor se je po končani vojni preselila iz Koroške.

Karla Prušnika-Gasperja knjigo »Gamsi na plazu« so prejeli 60 in 70-letni borci. Tretjo, dopolnjeno izdajo je uredil tovariš Pavle Žavcer-Matjaž.

Po končani podelitvi znaka koroškega partizana in obdaritvi s knjigami se je v imenu nagradencev zahvalil tovariš Ivan Janžekovič, ki je zaželel, da bi se, čeprav nas je čedalje manj, še večkrat srečali in obujali spomine na čase NOB na Koroškem.

Na željo zbranih tovarišev je spregovoril tudi tovariš Pavle Žavcer-Matjaž in izrazil željo, da bi se v čim večjem številu še naprej udeleževali tovariških srečanj, ter nam vsem zaželel srečno in zdravja polno novo 1982. leto.

Lovro Prek

Ob televizijski nadaljevanki

»Manj strašna noč...«

Iztekla se je, ni dolgo kar smo gledali zadnje, peto nadaljevanje. Zato lahko zdaj govorimo in pišemo o njeni celotni izpovedi.

Vsakdo ima svoj okus in svoje poglede na svet, med drugim tudi na našo osvobodilno vojno in socialistično revolucijo. Zato bi pomenilo vsakršno njeno vrednotenje v imenu vseh, kot žal delajo premnogi, le posploševanje in vsiljevanje lastnih pogledov. Lahko govorim le tisto, kar mislim jaz osebno.

Razveselilo me je predvsem to, da je ustvarjalec nadaljevanke uspelo ob zelo skromnih sredstvih prikazati drobce partizanskega življenja, kakršno je bilo v resnici, obenem pa še del naravnih lepote naše domovine. Tudi tega sem vesel, da smo se nazadnje le povrnili k tradiciji filma »Na svoji zemlji« in upoštevali izkušnje filmskih ustvarjalcev v drugih naših republikah, predvsem hrvaških. Tako smo tudi Slovenci le dokazali, da nekaj zmoremo, kar je zlasti pomembno po skandalu okoli »Dražgoške bitke«.

Resnica sama bi bila dovolj dramatična

Ob vsem tem pa bi jaz, če bi bil scenarist ali režiser, marsikaj zastavil drugače. Predvsem bi si dovolil veliko manj umetniške svobode in se bolj držal resničnih dogodkov. Ne zaradi tega, ker bi nasploh odklanjal vsakršno pravico oblikovalca po lastni razlagi in prikazovanju ljudi in dogodkov, pač pa ker je resnica v tem primeru že sama po sebi tako dramatična, da ji ni mogoče dosti dodajati.

Ustvarjalci nadaljevanke so se očitno srečali z dvomi, ki jih srečujejo mnogi pisci del iz osvobodilne vojne in socialistične revolucije. Namreč, ali brez zadržkov verjeti živim pričam dogodkov, zlasti močnim osebnostim in razgledanim ljudem, kakršen je bil med drugimi tudi Aleksander Gala-Peter, po katerega spominih je nastal scenarij.

Zal pa še tako točni in vestno napisani spomini na dogodke, ki so dogajali desetletja prej, nikoli niso popolni. Gala je bil predvsem zdravnik in je kot takšen imel polne roke dela in polno glavo drugih skrbi, kako pomagati živim. Tudi po vojni ni imel dosti časa, ni bil zgodovinar, zato ni znal poiskati vse kar bi njegove spomine naredilo popolnejše in bolj zaokrožene.

To bi bila zdaj naloga scenarista, ki bi moral prositi za sodelovanje zgodovinarje. Pri tem pa bi opozoril predvsem na dva zelo važna dokumenta, ki bi lahko v marsičem koristila tako scenaristu kot režiserju:

Prvi je italijansko poročilo od 1. avgusta 1942, ki ga je poslal štab 11. korpusa vrhovnemu poveljstvu »Slovenija-Dalmacija«. Objavljeno je v Zborniku dokumentov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, 6. del, 4. knjiga, dokument 189.

Zgodovinski podatki

Tam piše, da so vojaki divizije sardinskih grenadirjev 31. julija v bližini točke 1028

na zemljevidu VH-CD, kar je oznaka italijanskih kartografov, našli štiri bolniške barake. Partizani iz njih pa so se zabarikadirali v podzemski jami z navpičnim vhodom, širokim le toliko, da se človek zrine skozenj. Dalje se je šlo po 7 metrov dolgi lestvi. Partizani se niso hoteli vdati, zato so vojaki v votlino eno uro metali ročne bombe, nato pa so se spustili vanjo. Tam so našli 15 mrtvih in tri hudo ranjene partizane. Zaplenili so dve mavzerici, eno pištolo, eno raketo pištolo, dva bajoneta ter nekaj streliva, obvez, zdravil in hrane. Od ujetnikov so zvedeli, kaj se je dogajalo v jami med napadom. Neka ženska, ki je bila poveljnik, in pa bolničarka, sta s pištolo postrelili ranjence, nato pa sta nekaj trupel, večino orožja ter streliva zmetali v brezno v zadnjem delu votline, nazadnje pa še sami skočili vanj. Zato so vojaki v brezno vrgli nekaj gorečih, z nafto prepojenih cunj, nakar je na dnu prišlo do več eksplozij in požara.

Seveda moramo na to poročilo gledati s potrebno mero kritičnosti, saj morda Italijani niso povsem razumeli izjav ujetnikov ali pa so jih zavestno potvorili, da bi se nadrejenim prikazali za večje junake kot so dejansko bili.

Lahko da je v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja, kjer hranijo originalno italijansko poročilo, najti še kaj o tem dogodku. Štab polka divizije sardinskih grenadirjev je namreč brez dvoma tudi poročal štabu divizije, ta pa štabu korpusa.

Drugi, zelo važen dokument, je zaslišanje Ernesta Senčarja, ki mu je sodilo partizansko vojaško vojno sodišče potem ko so ga odkrili. Zelo je obširno in podrobno, očitno je, da ga je pisal več pravnik. Prav tako ga je najti v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja. Morda so tam tudi zaslišanja prič in drugo gradivo s sojenja.

Nadaljujem naj z razmišljanjem o delu strokovnega svetovalca, s katerim nikakor nisem zadovoljen, saj je kriv napak, ki jih glavne mislim nešteti in razčleniti. Očitno se je preveč zanašal na svoj spomin, ki je po tolikih letih že zbledel, vse premalo pa je brskal po knjigah in arhivih ter spraševal takšne, ki bi mu lahko kaj pomagali. Režiser pa mu je preveč zaupal.

Oblačila niso bila vedno ustrezna

Naj zapišem, da v tujini za snemanje takšnih filmov zaposlijo celo ekipo zgodovinarjev in poklicnih oficirjev. Če ima scenarist pri oblikovanju scenarija določeno svobodo, je glede uniform, orožja in načina režiser bojevanja nima, tu veljajo stroga, lahko rečemo da celo znanstvena merila. Pri nadaljevanke »Manj strašna noč« se tega načela niso držali, zato je prišlo do tolikih anahronizmov. Deloma pa je temu krivo tudi to, da so se partizanska oblačila hitro in pogosto menjala in da celo ob istem času v raznih slovenskih pokrajinah niso bila enaka.

Začnem naj z razčlenitvijo razdobj, ki jih opisuje nadaljevanka. Prvo je spomladi 1942 v Ljubljani. Nastopajo Italijani in slovenski civilisti, zato ne bi imel pripomb. Drugo razdobje je julij-september 1942. Takrat so partizani nosili večinoma civilna oblačila, ker je prišlo k njim veliko novincev. Posamezniki so imeli še obleke razpadle jugoslovanske vojske z znanimi »šajkačami«, pojavljajo se že zaplenjene italijanske uniforme. Na glavah so nosili tudi klobuke in raznovrstne kape, mnogi pa že triglavke. Te so prišle prek Kolpe iz Gorskega kotarja ob stikih notranjskih partizanov s hrvaškimi.

Svetovalec je glede tega zadel žebelj na glavo, kot pravimo. Zal pa se pojavijo v tretjem nadaljevanju na glavah partizanov že v tem razdobju titovke. Zanje je znano, da smo jih v Slovenijo prve dobili šele 27. junija 1943, prinesel pa jih je Levstikov bataljon s Hrvaškega. Postale so obvezno pokrivalo namesto dotedanjih triglavk, toda trajalo je več mesecev, preden so prišle v vse enote in do meja Slovenije.

Prav tako pa se v zadnjem nadaljevanju (o dogajanju jeseni 1944), nenadoma spet pojavijo takrat že zdavnaj pozabljene triglavke. Povrh nekeje v Benečiji ali na Korškem, torej ob skrajnih mejah Slovenije, kjer bi se ohra-

komisarjev v NOV in POJ je izšel aprila 1944 v biltenu vrhovnega štaba, tiskanem v Šipljanih pri Drvarju. Zaradi desanta na Drvar in boj, ki so mu sledili, je v Slovenijo prispel šele julija, na območju 7. korpusa pa so ga začeli izvajati v avgustu. Po tem ukazu so preimenovali namestnike komisarjev v pomočnike komisarjev. Torej je bil eden izmed junakov nadaljevanke pomočnik, ne pa namestnik komisarja!

V istem ukazu je tudi zapisano, kakšne oznake nosijo politični komisarji. Med drugim o vzporednih rdečih črtah na trikotnikih, oziroma rombi na zavihu bluz. Te naj bi bile vzporedne notranjemu robu zavihka. Pri »namestniku komisarja bataljona« v nadaljevanke »Manj strašna noč...« pa so vzporedne zunanemu.

Povrh ta namestnik nosi na titovki rdečo zvezdo s srpom in kladivom. Upam si trditi, da bi ga označili kot sektaša in ga strogo kaznovali, če ne bi srpa in kladiva takoj odstranil, še posebej, ker je bil namestnik, oziroma pomočnik komisarja v enoti vedno partijski sekretar. Srp in kladivo so smeli nositi samo partizani proletarskih brigad, teh pa v Sloveniji kot je znano, nismo imeli. Še Tomšičevi so kmalu po ustanovitvi ukinili ta naziv.

Ko smo že pri oznakah sto-

skega kotarja v vrhovni štab posebno patroljo. Ta je prispela na cilj v Solakovi kuli pri Prozoru 10. julija 1942. Vračala se je del poti skupaj z vrhovnim štabom, ko se je ta s proletarskimi brigadami pomikal proti Bosanski krajini, v Slovenijo pa je prispela sredi septembra. S seboj je med drugim gradivom prinesla tudi bilten z ukazom o oznakah položajev partizanskih funkcionarjev. Zaradi ofenzive in zamudnih, slabih zvez je trajalo najmanj dva meseca, preden so ukaz po enotah začeli tudi izvajati, pa še to le na italijanskem zasedbenem območju.

Omeniti je potrebno, da so bile te prve položajne oznake drugačne od kasnejših, ki jih srečujemo celo konec 1944. Tako je komandir čete pod zvezdo nosil eno črto počez, komandant bataljona dve, komisarji pa so imeli na zvezdah pri nas v Sloveniji vštiti črki OF (Osvobodilna fronta). Drugje po Jugoslaviji so namesto njih nosili srp in kladivo.

Tudi v nadaljevanke »Manj strašna noč...« partizani nosijo te prvotne oznake, kar je vredno priznanja, le da žal nekaj mesecev prezgodaj.

Avgusta 1942 so v Drinicih pri Bosanskem Petrovcu natisnili nov bilten, v katerem je izšel ukaz vrhovnega štaba o spremembah teh oznak, oziroma novih. Črte počez so odtelej nosili namestniki ko-

njem v raznovrstnih, močno ponošenih oblekah.

Več točnosti bi pričakoval pri Italijanih, katerih oborožitev in uniformiranost se ni sta tako hitro in pogosto menjali kot pri partizanih. Uniforme so si za nadaljevanke brčkone nekeje sposodili, tam je svetovalec opravil svoje delo bolje in zato nadaljevanke ne bi imeli kaj očitati, drugače pa je glede orožja.

Takega orožja Italijani še niso imeli

Tako v nadaljevanke vidimo Italijane, kako imajo že 1942 poleti brzostrelke tipa »beretta 38-42«. Stevilčna oznaka že sama po sebi pove, da so jih konstruirali 1938, leta 1942 pa izpopolnili in začeli množično izdelovati, ker so se po nemških izkušnjah zelo obnesle. Zato so jih pri nas začeli dobivati šele spomladi 1943 in še to le fašisti ter policija, poleti pa tudi beogardistični ljubljanski in novomeški udarni bataljon.

Razumljivo je, da je težko priti do starega orožja, potrebnega za takšne filme ali nadaljevanke. Žal so ga pri nas velike količine takoj po vojni »po kratkem postopku« poslali v železarne, drugje so bili pametnejši in so ga nekaj prihranili, zdaj pa dobro služijo s posojanjem. Zgodilo se je že, da so ga ponovno izdelali, kolikor so ga pač potrebovali, večkrat kar iz plastične mase.

Za nadaljevanke »Manj strašna noč...« so dobili italijanske puške, brzostrelke, čelade, celo ročne bombe, ne pa mitraljezov. Zato so si pomagali kar z »zbrojovko« in »MG 42« (imenovanim tudi »šarec«). Toda teh Italijani leta 1942 niso imeli, morda šele četa »socialne republike« 1944. Tudi glede tega bi se dalo pomagati. Enostavno bi oba mitraljeza ob napadu na jamo drdrala nekeje iz ozadja, tako da ju ne bi videli, ampak samo slišali.

V eni izmed epizod nastopajo tudi belogardisti, dogajala pa se je avgusta-septembra 1942. Takrat ti še niso imeli temnorjavih vojaških oblek in baskovskih čepic z evharističnim križem, ampak so nosili, kar je kdo imel. To se pravi civilne obleke, stare jugoslovanske uniforme, na glavah pa klobuke, kučme in »šajkače«. Veliko jih je bilo brez vsakršnih oznak na pokrivalu, drugače pa jih je največ nosilo mrtvaško glavo z dvema prekrizanimi kostema. Fotografij o njih je zadosti po muzejih in knjigah in bi si jih tisti, ki je prevzel odgovornost za uniforme nastopajočih, lahko ogledal.

Morda mi bo kdo očital, da sem malenkosten. Res, tisti ki se na vse skupaj bolj malo ali nič ne spoznajo, ne bodo napak najbrž niti opazili. Toda majhne nedoslednosti, če jih je veliko, kazijo vsako delo. Povrh bomo najbrž še kdaj snemali kak film ali nadaljevanke s partizansko tematiko, ki bo veliko boljši, če mu nihče tudi po strokovni plati ne bo mogel nič očitati.

Zato bodo v prihodnosti režiserji morali iskati za svetovalce ljudi, ki se bodo boljše razumeli na zgodovino kot pa se je ta, ki je sodeloval pri »Manj strašna noč...«

Mile Pavlin

Iz naših občin

Še ena monografija NOB

Številnim dosedanjim monografijam narodnoosvobodilnega boja se bo kmalu pridružila nova: monografija NOB z območja grosupeljske občine. Tudi tokrat se je izkazalo: samo začeti je potrebno, pa gre, da je le pobuda in da so na voljo t. im. krajevni zapiski iz naše preteklosti. Kot zanimivost velja omeniti, da so začeli prve podatke in prispevke za monografijo pred dobrimi tremi leti zbirati učitelji zgodovine v okviru svojega aktivna. Na terenu so namreč izvedli anketo, ki naj bi zbrala podatke o NOB. Sledili so sestanki z aktivisti, ki so zbrali krajevne zapiske in tudi že precej drugih prispevkov, dobrodošla pa so bila tudi nekatera že poprej objavljena dela.

Monografija bo zajemala čas od leta 1937 naprej, največ prostora pa bo seveda namenila prikazu narodnoosvobodilnega boja na območju grosupeljske občine. Poleg bojev in bitk bo v njej opisano tudi delo aktivistov ter delovanje obeh okrožnih ter rajonskih in terenskih odborov Osvobodilne fronte. Monografija naj bi obsegala približno 450 strani in vsebovala tudi bogato slikovno gradivo, ki je deloma že zbrano pri občinskem odboru ZZB NOV Grosuplje, pobudniku te akcije, marsikaj pa bodo dodali še nekdanji borci sami. Priloge monografije bodo seznanili padlih borcev s tega območja, internirancev, španskih borcev ter narodnih herojev.

N. Č.

Savinjske novice

V občini Mozirje že dvajseto leto izhajajo Savinjske novice, ki posvečajo veliko pozornost zgodovini NOB v Zgornji Savinjski dolini. Pri občinski kulturni skupnosti deluje arhiv, kjer sistematično zbirajo različno zgodovinsko gradivo in o njem obveščajo občane. V enajsti lanskim številki tega mesečnika poročajo, da je bila pri občinskem odboru

ZZB NOV imenovana nova komisija za zgodovinsko dejavnost, ki bo skrbela za zbiranje gradiv ter za obeležje (med drugim za obeležje na pročelju stavbe, kjer je potekala prva skupščina NO kraja Gornji grad.)

Marsikaj novega pove stavek Rast ljudske oblasti. V njem so – med drugim – objavljene naslednje ugotovitve Zorana Poliča: »Ko je

septembra 1944 IOOF sklenil, da gre posebna skupina pod vodstvom tovariša Leskoška, takratnega sekretarja CK KPS, v Zgornjo Savinjsko dolino, da bi prenesla izkušnje z osvobojenega dela Slovenije, predvsem iz Bele Krajine, tudi na novoosvobojena področja okrog Ljubnega in Gornjega grada, smo tudi za to področje organizirali tečaj za člane NOO. Tečaj je bil v Ljubnem, in sicer po enakem programu kot je veljal za okrajne tečaje. Poleg tega smo v času bivanja v Gornji Savinjski dolini sodelovali s pokrajinskim komitejem (tovariš Bebler in kasneje tovariš Juranič) ter s pokrajinskim odborom OF... Tovariš Polič se spominja množičnih zborovanj, organiziranja posameznih odsekov (finančnega, kmetijskega, prosvetnega in pod.) in drugih akcij, ki so uveljavljale nove organe uprave v imenu ljudske oblasti... O volitvah organov ljudske oblasti (v oktobru 1944) govori sestavek Nekaj pomembnih datumov. Izvemo, da so se odposlanci zbrali na skupščini 8. oktobra, da jo je otvoril tovariš Sergej Kraigher, da so na zborovanjih v dolini med drugimi govorili tovariši Aleš Bebler, Zoran Polič, Luka Leskošek in drugi, in da je na zborovanju na Rečici 15. septembra prvič zagrnila godba IV. operativne cone – trboveljska delavsko-

rudarska godba, ki je v celoti odšla k partizanom... Med sestavki najdemo tudi Priprave ljudskih odborov na desetdnevni tečaj v Ljubnem, pa popis partizanskih delavnic, ki so delovale v Novi Stitici: Pohorska tiskarna v Lešju, ekonomat za preskrbo partizanskih bolnišnic pri Ramšaku, pa čevlarska, krojaška, fotografska, kovaška in šiviljska delavnica...

Se in še bi lahko naštevali, med drugim tudi o načrtih ljubenskih borcev, ki so se namenili postaviti sodobno obeležje na kraju, kjer je delovala partizanska bolnišnica Celje (Center) pod Travnikom. V gradbenem odboru sodelujejo poleg Savinčanov tudi Velenčani. Obeta se torej, da bo pozabljeni objekt ponovno oživel in obudil spomin na to zgornjesavinjsko Ogenjco, kjer sta bolničarja Uroš Marčič in Jože Kuhar po evakuaciji bolnišnice do zadnjega vztrajala z ranjenimi partizani v bunkerju ter skupaj z njimi padla pod okupatorjevimi streli.

Franc Jezovnik

Deveti ciklus Benečanskih kulturnih dnevov je razporejen v čas šestih tednov od 8. januarja do 12. februarja. Izbira splošne tematike letošnjega ciklusa ni slučajna: vsepovsod, ne le v Italiji, na najrazličnejših forumih razpravljajo o narodnih skupnostih in manjšinah in razprave prehajajo vedno bolj v konkretne predloge. Tako na primer resolucija evropskega parlamenta vzpodbuja lastne organe in organe držav članic, naj pravočasno posežejo na tista področja, kjer se narodne manjšine lahko najbolj uveljavijo, to pa so šole, množične komunikacije in kultura. V italijanski družbi in pri raznih političnih silah je dozorelo prepričanje, da je napočil trenutek, ko je treba upoštevati potrebe manjšin in torej tudi potrebe slovenske manjšine v vsej njeni specifičnosti.

Kako zagotoviti manjšinam višjo stopnjo kulturne in družbene enakopravnosti, kako razširiti dvojezičnost na celotno prebivalstvo jezikovno mešanih območij, so vprašanja, ki jih obravnavajo tudi v Sloveniji na ravni institucij in ob neposrednem sodelovanju predstavnikov italijanske in madžarske narodnosti. Podrobna analiza, izmenjava informacij in idej v ciklusu Benečanskih kulturnih dnevov je prav gotovo dobra osnova za nadaljnje ukrepe v tej smeri.

Predavanja prireja Beneški študijski center Nediža iz Špetra v sodelovanju s Slovenskim raziskovalnim inštitutom SLORI iz Čedad, odvijala pa se bodo v občinskih dvorani v Špetru.

Živa Drole

Neslavna nesloga Slovencev

Razmišljanje ob dveh jubilejnikih

V letih 1941/45 je šlo za vse, za obstoj slovenskega naroda, za slo za revolucionarno preobrazbo našega življenja tako v nacionalnem kakor v razrednem pogledu. Je pa nekaj dejstev, ki postavljajo boje za severno mejo 1918–1920 in narodnoosvobodilni boj 1941–1945 v isto vrsto. V obeh bojih smo imeli opraviti s sovražniki enakega duha!... Pod avstrijsko firmo se nadaljuje germanizacija... Spominjam se besed tovariša Tita kmalu po koncu NOB, spomladi 1947, ko je dejal: »Meja tam zgoraj ni samo avstrijska, temveč tudi nemška, Avstrijci bodo vedno ostali Nemci, in naj bi bile okoliščine kakršnekoli, gotovo bi se udeležili vojne, ki bi jo Nemci nekega dne začeli...« (Do sem navajam dr. Ude izjavo tovariša Tita, svoj prispevek v zborniku pa konča takole): »V avstrijsko Avstrijo bo mogoče verovati šele, ko bo izpolnila vsa manjšinska zaščitna določila državne pogodbe z dne 15. 5. 1955. Žrtve v bojih za severno slovensko mejo v letih 1918/1919 in žrtve partizanov, posebej koroških, v narodnoosvobodilni vojni 1941–1945 bi šele s tem dobile neko ustrezno zadoščenje!«

Za hipec postojmo! Ko bi le bili borci to slutili spomladi leta 1945! Potem, ko so zastražili osvobodene Vojvodski stol, Gospodstvo polje in Celovec!

III.

Od številnih spodrslijajev, zmot in napak naj omenim le tole!

Kadet-aspirant Srečko Puncer ni padel 29. 3. 1919, marveč 29. 4. 1919 (kjer jo je očitno zagodel tiskarski škrat) pri Vovbrah na Koroškem. Najprej je res bil pokopan na vovbrškem pokopališču, toda že jeseni 1919 so ga prekopali v Braslovce, v kraj, kjer je bival pri starših od ranih let. Ni se rodil v St. Petru (Celje), kot je natisnjeno v zborniku (na 188. strani), marveč v Loki pri Zidanem mostu – 6. maja 1895. Morda še nekaj podatkov: z Malgajevo četo je odšel na Koroško in v Velikovec urejal »Jugoslovanski Korotan«, ki ga je izdal njegov srednješolski vrstnik Franjo Malgaj. Za časa prve balkanske vojne je Puncer v Celju organiziral Jugoslovansko dijaško organizacijo, ki je bila 1913/14 povezana s Preporodom, soustanavljala Jugoslovanski ferijalni savez ter urejal dijaške leposlovne

vaje »Savinja« (1914, številke 1. do 5.), pri katerih je sodeloval z lirskimi pesmimi in esejmi. Bil je osrednja osebnost slovenskega narodno-radikalnega dijaštva v Celju pred prvo svetovno vojno in med njo (po Franju Bašu, Puncerjevem osebnem prijatelju, v »Slovenskem biografskem leksikonu«, 8. zvezek, letnik 1952, stran 599.) V Mariboru in v Celju sta ulici, poimenovani z njegovim imenom in priimkom.

Z veliko pietete se je spominu junaške Puncerjeve žrtve oddolžil v ocenjevanem zborniku dr. Lojze Ude, ki pravi: »... 29. aprila 1919 je Slovenska vojska po slabih vesteh iz Pariza hotela postaviti mirovno konferenco v Parizu pred izvršeno dejstvo in je napadla. Že prvi dan je padel Malgajev prijatelj Puncer, po nesrečnem naključju ujet, a nato ustreljen in z bajonetom skozi usta na tla pribit...« (medtem ko se je še zvijal po lesenem podu v smrtnih krčih. Sledove krvi so lastniki – Mentlovci v Vovbrah – ohranjali in kazali še dolgo po tragičnem dogodku!)

Kako je mogoče, da je skupina poslednjih Maistrovih borcev in Puncerjevih vrstnikov spomladi 1979 (ob 60-letnem jubileju) po Spodnji Savinjski dolini – z Braslovčami vred – zamenjala Puncerjev rojstni dom z namenom, da bi na njegovem pročelju udejavnili vzdavsko skromne spominske plošče? Kje je poznavanje krajevne zgodovine?

IV.

Prva izdaja »Spominskega zbornika ob 60-letnici bojev za severno slovensko mejo 1918–1919« iz leta 1979 je pošla. V knjigarnskih vitrinah je ni bilo niti na spregled. Izmed tisočerihih borcev je bilo septembra 1979 živih le še 1.290. Koliko jih – s potomci že preminulih in z mladino, željno resnice, vred – še lahko dočaka izid druge, izpopolnjene izdaje?

Ko bodo na Univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani objavili ciklus polemičnih predavanj o »pohodu Oktobra skozi slovensko etnično ozemlje v letih 1918–1919« (Klopčič-Ude), bom, sivolasec, znova sedel kot slušatelj v prvo klopo.

Jaka Slokan

Umrli je Primož Kozak

Avtor Dialogov, Afere, Kongresa...

Boleče je odjeknilo sporočilo o nenadni in daleč prezgodnji smrti pisatelja-dramatika, čigar pisanje se zdela ne bi smelo biti zaključeno, pa čprav je že mlad uveljavil svoje dragoceno avtorsko ime v povojni slovenski književnosti. Za vselej je vpisal svoje ime na svetli stebel slovenskega ustvarjalnega duha, med besede in podobe, ki usmerjajo našo misel, bogatijo naš notranji svet in nam pomagajo živeti v jasnem in izčiščenem pogledu na čas, v katerem prebivamo.

Namesto besed v slovo se vnovič z zbrano pozornostjo zazrimo v njegovo delo, v njegov dramski opus, v njegovo poskus, da bi podržal zrcalo dobi naše – pa ne samo naše – revolucije.

Povzemamo enega izmed prizorov iz njegove Afere.

Komisar: So vsi tukaj? Niso! Zakaj spet eden manjka! Rekel sem, vse sem! Kdaj bo ta vojska nehala biti čreda? Sam vem, da je v bunkerju, kaj kvasiš! To je torej disciplina na komandi okrožja! Ste že kdaj slišali, da riba smrdi pri glavi? Zdaj imate konkretno priložnost razumeti to resnico! Ni čuda, če so vaši ljudje razbijali! Torej vi, amaterji, pridite bližje. Naprej, menda boste imeli pogum požreti, kar ste skuhal... Molči, Bernard, nikogar nisem nič vprašal! Sem se vstopi in stoj v pozoru! Pred sodniki stojiš!... Aha, Marcel, vendarle. Sem ga postavil! Lisice mu lahko snameš, če bi imel krila, odtod ne odleti. Tako, zdaj začni.

Oficir: V imenu upora! Bernard, načelnik komande cone, obtožen izdaje, ker je aktivno razbijal enotnost upora v brigadi, ker je sodeloval pri rušenju discipline in je dovolil, da njegovi podrejeni rušijo enotnost načel upora v brigadi. Komandant brigade Simon, ob-

tožen izdajstva, ker je vodil v brigadi upor, sovražno politiko, ker je podiral načela upora in ker je z rušilnim namenom trgal vezi med vodstvom upora in zaupano mu brigado. Obtožen diverzije, ker je zavestno prelomil vojaško disciplino. Komisar brigade Marcel, obtožen izdaje, ker je mimo načel upora organiziral v brigadi lastno frakcijo, z namenom, da bi iztrgal brigado vodstvu upora. Obtožen osebne terorja v brigadi. Zvezni oficir Kristjan, oproščen obtožbe zaradi pravilnega vedenja v preiskavi. V imenu upora: obtoženec bo sodilo vojaško sodišče, sestavljeno po sklepu pooblaščenega komisarja Vojaške narodne osvoboditve.

Komisar: (dolgo molči) Amen... Tako se godi diverzantom... Ima kdo kaj reči?

Marcel: Protestiram v imenu revolucionarne pravice! Ne dovolim, da bi me sodili skupaj s temi ljudmi! Nisem izmed njih, boril sem se zoper nje in revolucija ne more uničiti mojega oficirskega imena v skupnem sodnem procesu z njimi!

Komisar: Še kdo kaj?

Kristjan: Vse skupaj je nesmiselna mon-taža.

Komisar: Prav. Se kdo? Nič? Kako tihi smo postali! (Marcelu) Kar se pa tebe tiče, fant, je tvoja vloga v revoluciji natanko taka, kot jo karakterizira obtožnica.

Marcel: Bojeval sem se za revolucijo!

Komisar: Zahvaljen za tako bojevanje. Poj-dimo. Pustimo te može, naj se pripravi na zagovor – ne bomo jim delali krivice.

Kristjan: Ne strinjam se s svojo oprosti-tvijo!

Komisar: A, ti si, intelektualac! Nič več se ne da storiti, dragi moj.

Zakon je pravično odmeril tvoj del. Gremo.

Pennsylvanijskega rudarja »pravi red«

Vse skupaj nič ne velja, nek drug red mora priti, je nenehno sitnaril nekdanji pennsylvanijski rudar Pajnič iz Hriba – Loškega potoka, ko se je vrnil iz Amerike, kjer je nag trgal zemlji bogastvo, preklinjal je in bentil in bil jezen na kralja in na cesarja, ki ga je vtaknil v vojaško suknjo in poslal na soško fronto, nad svoje brate. Ko se je vrnil, se iz Amerike prežet s socialističnimi idejami, je slišal tudi za Lenina, za veliko oktobrsko revolucijo, se je njegova volja še povečala in z njo tudi sitnarjenje. Poslej ni bil zadovoljen z ničemer več. Na poti sta mu bila kralj in krivične meje, godrnjal je nad strankarskimi združbami, v Ameriko pa se ni več vrnil. Od Švicarja Budešina, bogataša, je kupil v italijanskem slogu zgrajeno hišo nad vasjo in odšel zanj dvanajst tisoč šeststo kron.

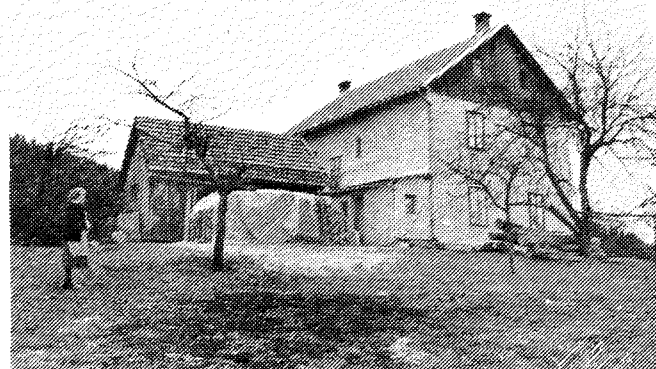
Vse skupaj nič ne velja, nek drug red mora priti, se je kar naprej zaletaval Pajnič, ko so brezposelni pred vrati njegovega domovanja prosili za kruh in nenadoma oživel, ko se je začela vojna, zaslužil priložnost za uresničitev svojih idej, ki se jih je nalezl v pennsylvanijskih rudnikih. Iz Francije se je vrnil sin Filip, doma je bilo še šest otrok.

Ko sta nekega dne leta 1941 prišla iz Celja k Pajničevim na Hrib dva fanta, Melhier Jošt in njegov zet in povedala, da sta partizana, se je Pajniču zasvitalo. Tako mora biti, je dejal in ni bil nič več siten.

Belogardisti sitnarijo

Filip, ki se je vrnil iz Francije, kamor so tiste čase pred vojno loški fantje precej zahajali pa v Nemčijo, kjer so grebli po rudnikih, je začel nositi pošto fantom na Bele vode, dokler ga niso poklicali k Sv. Gregorju, kjer so

Z vsem, kar se je dogajalo tiste čase, je bil stari Pajnič, ki je umrl petdesetega leta, povsem zadovoljen, je povedala mati Franja. Hčerka Pepca je šivala fantom srajce, nosila zanje žito v mlin, zbirala hrano in prenašala pošto. Tudi v cerkev je šla in zgodilo se je, da so jo ženske

Pajničevo domačijo na Hribu v Loškem potoku

ustanovili belo gardo. Naš moraš biti, ga je povabil kaplan Puhar, Filip ga je zavrnil. Začelo se je preganjanje, belčki in Italijani so zagrozili, da bodo vse požgali in pobili, Filip pa se ni dal. Ničesar ne maram imeti z vami, je govoril. Dobro, se je omehčal fajmošter pri Sv. Gregorju, vsaj eden vas petih Pajničevih fantov naj pride k nam, pa bo dobro, pustili vas bomo pri miru. Filip ni čakal belčkov in Italijanov. Najprej je odšel v gozd Niko, ki je delal v Kočevju v rudniku, za njim maja 1942 še Filip.

Strupen hlad je zavel nad domačijo, rezek veter se je plazil čisto pri tleh, domača lončena peč je toplo grela veliko sobano nekdanjega Budešinovega letnega dvorca. Mati Pajničevo je brskala po časopisu, si tu in tam nadela očala, hčerka Pepca pa si je dala opraviti v kuhinji. Skozi okno je bilo videti cerkev in nekaj stavb, vse ostalo je zakrivalo sadno drevje.

pehale v božjem hramu, češ, kaj ti delaš med nami, ko pa se s komunisti družiš.

»26. septembra 1942 sem šla iskat moko za partizane, dan zatem, v nedeljo, so prišli pome Italijani in belčki,« je s cigareto v roki, prizigala sva si takorekoč eno za drugo, dejala hči Pepca. Odpekljali so me pod Stražo in Albin mi je prinesel kovček s stvarmi. Beli so me vpraševali, kje so bratje, kje je Filip, kje Niko. Tistikrat sta bila Janez in Tonček še doma. Belčki so bili besni, Pajniči smo jim bili trn v peti.

Italijani podrejo štirinajst kostanjev

Bogataš Budešin si je okoli hiše na Hribu lepo uredil. Varovalo jo je štirinajst visokoraslih kostanjev, med njimi so se košatili macesni in različno okrasno grmičev-

je in drevje. Ko je hiša prešla v last starega Pajniča, ki jo je kupil z denarjem, prigaranim v Ameriki, je bil na moč ponosen na to lepoto. Skrivala ga je pred radovednimi pogledi, dajala mu je senco. Ko se je začela vojna, je drevje skrivalo neznance, Pajničevo komunistično republiko. Iz postojanke Pajničevine ni bilo moč videti.

»So jim šli na živce, ti naši kostanji, je počasi in razločno spregovorila mati Pajničevo. V jeseni dvainštiridesetega so jih podrli, ata je bil strašno žalosten in jezen hkrati. Kaj je hotel, šel je klestit macesne, pa je padel dol in se ves polomil. Tonček ga je spravil v bolnico.«

Slabo sliši mati Pajničevo, hčerka Pepca pomaga, česar se mati ne spomni. Stiska se k peči, strmi skozi okno, ves čas resna, skorajda togo vzravnana, kdo bi vedel, kaj se godi v njej.

Spomladi triinštiridesetega so Pajničeve pregnali z domačije, Pepca je bila v Gonarsu, fanta v partizanih. Hišo so spremenili v trdnjavo in jo krstili »bunker Pajnič«. Na nasprotni strani sta bila še dva bunkerja, domačiji, »bunker Daki« in »bunker Tito«. Zazidali so okna, postavili mitralješka gnezda.

»Pa so jim Pajniči, Tito in Daki dali po piskru,« se je zdaj prvič zasmejala mati in Pepci se je ob pogledu na skorajda devetdesetletno mater utrnilo v očeh.

V Pajničevi hiši so zapirali ljudi, Janez in oče pa sta jim nosila cigarete, kadar sta prišla postoriti k domačiji, kar je bilo treba, kositi travo in podobno. Dobra sta, da si upata priti, so rekli belčki, stari Pajnič pa jim je osorno zabrusil: »Kdo bo pa davke plačeval?«

»Pobijte jih, ušivce komunistične!«

Belčki so po kapitulaciji Italije izpraznili Pajničevo domačijo, domov so prišli tudi domači, vendar so se še večkrat morali seliti, ofenzive niso poznale usmiljenja.

Konec leta sta odšla v partizane še Janez in Tonček, vsa navdušena nad propadom Italije sta skočila na kamion, ki jih je peljal v neznanost. Fantje so kričali: »Ljubljana je že naša, zdaj gremo v Trst!« Pajničevi, oče in mati ter sestra, so kar naprej bežali in se skrivali zdaj tukaj, zdaj tam, veliki lov ni poznal ne konca ne kraja.

Štirinštiridesetega, neka-ko spomladi ali poleti, se težko spominja mati Franja, tudi Pepca se več ne znajde v labirintu let, so vendarle

Hči Pepca: »Da je bilo tako, je bila v veliki meri zasluga očeta, njegove vzgoje!«

prišli domov. Pepca iz gozda, Tonček s pohoda Štirinajste divizije, kjer je bil težko ranjen in nesposoben za bojevanje (doma je bil poveljnik civilne zaščite), najmlajša sestra. Vrnili se je tudi stari Pajnič in mati. Pennsylvanijski rudar ni bil nič več slabe volje. Tisti, ki so bili v gozdu, tudi njegovi fantje, so ustvarjali »pravi red«, je govoril. Sila ponosen je bil nad njimi.

V jeseni je prišla na Pajničevo skupina fantov in se precej grobo obnašala do Pajniča, ki je mislil, da so partizani. »Slišite, nehajte, pet fantov imam za vas,« je pomirjevalno butnil v prišlece. Saj, saj, so rekli in ga temeljito pretepli, Pepca in sestra pa sta se skrili in opazovali, kaj se dogaja. Spodaj, pred hišo, so se zbrali ljudje in belogardistične ženske so histerično kričale: »Pobijte jih, ušivce komunistične!«

Naslednji dan sta Pepca in Karla odšli v Črnomelj, potem ko sta vso noč preživeli v gmajni v Rajski gori. Pri Vasi Fara sta srečali kurirja.

»Joj, da niso belčki ubili očeta?« se je izvilo Pepci.

»Očeta ne, pač pa Toneta,« je razkril grozo fant.

Mati je globoko uprla vame oči, za hip dolgo – in vendar tako neskončno – so ji tavale po mojem obrazu, bal sem se, da bom moral pogledati skozi okno...

»Dekleta so se skrila, jaz sem zbežala od hiše v stran, oče je klestil veje in se je skril vanje, Toneta pa so ustrelili pri živi meji. In potem so rekli belčki, pa smo ubili enega Pajniča...«

Vrnitev

Pepca je odšla delat v civilno partizansko bolnico v Kanizarico, oče in mati sta bila na Travi, skupaj s sestro. Mala je šla nekaj pozneje skupaj z osemnajstimi otroki, tačas so jo že sprejeli v SKOJ, z letalom iz partizanskega letališča pri Kresincu v Bari.

Partizanske domačije

8

Za njo sta odrinila v Bari še oče in mati.

Tik pred kapitulacijo Italije so aretirali še Albina in ga poslali v Gonars, od koder se je vrnil, šel v partizane in štirinštiridesetega padel na Slivnici.

»Celo življenje prenašam kosti,« si znova prižge cigareto Pepca, premetava skodelico kave, pogleduje zdaj mene, zdaj mater, ne ve, kam bi z rokami.

»Prekopali smo Albina!« tiho reče. Pridite, me povabi. Odideva na plano, mati spet togo obsedi in se izgubi v spominih.

»Tukaj je padel Tonček. Zasadila sem bor, natanko tukaj, kjer je ležal. Za spomin.« Gorje se je znova vselilo v človeka.

Vrnila sta se tudi Niko in Filip pa Janez.

Človek je velik, ko prizna, da je majhen.

»Menda je imel še največjo srečo Janez, se zazdi materi. Vkorakal je v Ljubljano, v mesto, za katerega je takrat, ko je odhajal v partizane, trdil, da je že naše.«

»Joj, ko bi vi vedeli, kako sem imela rada partizane, te

proti koncu vse v en mah povedati mati Pajničevo.

Zdaj gospodari na domačiji pennsylvanijskega rudarja, večnega nezadovoljneža in naprednjaka, Filipova hčerka z možem.

Upravitelj jamra

Na Pajničevini, kjer je sicer bolj malo ravninske zemlje, se z njo vendarle spopadajo s stroji. Mlada dva redita osemindvajset glav govedu, postavila sta dva silosa in tako nekako gre.

Še vedno nekateri odhajajo iz Loškega potoka v tujino, vendar vse manj. Pred vojno je bilo vedno okoli petsto ljudi zunaj, danes je tristo zaposlenih v obratih v Hribu, Malem logu, Travniku in še kje.

V materi vidim starega Pajniča, v prividu se nezadovoljstvo starega spreminja v zadovoljstvo, ko ženica pripoveduje, da imajo v vasi »čudovito novo šolo, trgovino in zdravstveni dom, pošto, banko in prostore za krajevno skupnost in sedem novih hiš je zrastle samo tukaj, na Hribu!«

In vendarle šolski upravitelj stoka nad težavami, ki se

Tukaj so ubili Tončka

zlate fante. Lačni so bili in trudni in vendar dobre volje. Tudi iz Glavnega štaba so bili pri nas pa ameriški in angleški letalci. Je bil eden, ki me je hotel še enkrat pozdraviti, med vojno, kar sam je prišel in tako mi je stisnil roko, da se mi je zdelo, da mi jo bo utrgal.

Oče me je venomer tolažil. Franja, je dejal, najini fantje bodo vsi prišli nazaj. Nič več ni sitnaril, njegov »pravi red« je prišel, bi hotela zdaj,

zvijajo nad mladežjo: rojstev je vse manj in če bo šlo tako naprej, bo šola kmalu prevelika.

Gol kot Adam je vrtal v ameriških rudnikih Pajnič. Brez česar koli oprijemljivega so začeli ta veliki boj Pajničevi fantje, le očetova dobra volja in zavest, da mora priti »pravi red«, so jih gnali naprej. Mlada dva na Pajničevini nista začela iz nič.

Milenko Strašek

Proslava ob štirideseti obletnici Dražgoške bitke

Spomin ne bo obledel

Junaške Dražgoše in njeni prebivalci so minulo nedeljo že petindvajseti gostili številne udeležence proslave legendarne bitke Cankarjevega bataljona in petindvajsetih jubilejnih športnih prireditev »Po poteh partizanske Jelovice.« Kljub dokaj neprijaznemu vremenu so se od zgodnjih jutranjih ur začele zgrinjati v Dražgoše, majhno vas na obronkih Jelovice, množice tekmovalcev, mladine, vojakov, borcev in občanov. Dražgošani pa so s posebnim ponosom pozdravili v svoji sredi nekdanje borce Cankarjevega bataljona. Prijazne gorenjske domačije so jim tako kot pred štiridesetimi leti gostoljubno odprle vrata. Znova so oživeli spomini na januar 1942, ko je sovražnik doživel na tem koščku slovenske zemlje hud poraz, ki je tudi prispeval k njegovemu dokončnemu zlomu. Prav tako so oživeli spomini na dni, ko je sovražnik v nemočnem besu, zaradi poraza, požgal to vasico.

Med borci Cankarjevega bataljona, ki se vsako leto srečajo v Dražgošah, je bil tudi Franc Medja, borec Bičkovega voda. Skupaj z Janezom Lušino in Milošem Rutarjem je bil pobudnik športnih prireditev v Dražgošah. Dvajset let je bil tudi tehnični vodja tekmovanj. »Takrat, ko smo začeli uresničevati zamisel o športnih prireditvah v Dražgošah, smo imeli pred očmi dejstvo, da morajo biti te za mladino. Vsako leto pride veliko mladih, vendar imam občutek, da pridejo pod neko prisilo s šolo, mladinsko organizacijo, športnim društvom. Če jih vprašam o bitki, vedo veliko

Igor Žužek

povedati o njej. Vendar mislim, da prireditve še niso sprejeli za svojo, čeprav je ravno njim namenjena. Mladinska organizacija in drugi bi morali storiti več za razvijanje tradicij NOB in tistih vrlin pri mladem človeku, ki so krasile borce med vojno. Občutek imam, da je na prireditvi več nas borcev kot pa mladih.

Igor Žužek je bil letos že petič v Dražgošah, trikrat je noč prespal v šotoru. »Spomin na dražgoško bitko je v Skofji Loki zelo prisoten, še posebej pa v našem taborniškem odredu Svobodni Ka-

mnitnik. Mladi, ne samo taborniki, precej dobro poznajo dogodke, ki so povezani s to vasjo, kljub temu pa jih ni toliko v samih Dražgošah, kot bi človek pričakoval. Mislim, da je krivda za to tudi pri organizatorjih, saj so prireditve iz leta v leto enake. Ko prideš prvič sem gor, ti je vse zelo všeč in navdušen si nad vsem. Drugič pa je spet vse enako in tretje leto ponavadi ne greš več gor. Tudi proslave so si vedno podobne. Zato je na njih tako malo mladine, ki je rajši tisti čas v gostilnah. Organizatorjem bi svetoval, naj vsako leto nekaj spremenijo, da ne bodo prireditve tako monotone. Prepričan sem, da bo potem tudi mladine in drugih občanov več na prireditvah.

Med skoraj štiri tisoč obiskovalci letošnjih prireditev v Dražgošah je bilo tudi precej vojakov. Eden izmed njih je bil tudi Franc Katan doma iz Lenarta v Slovenskih Goricah. »Zelo so mi všeč takšne prireditve. Mislim, da je za nas vojake koristno, da se jih udeležujemo. Korist je večstranska: seznanjamo se z revolucionarnimi tradicijami bližnje in daljnje okolice kraja, kjer služimo rok, na

Franc Katan

športnih prireditvah in pripravah zanje krepimo telesno pripravljenost in tako povečujemo bojno pripravljenost enot. Letos sem prvič v Dražgošah in se zelo dobro počutim v tem kraju. Preden smo odšli na tekmovanja, so nam starešine podrobno predstavili zgodovino Dražgoš in kakšen je pomen te bitke za našo revolucijo. Doma sem se redno udeleževal podobnih prireditev in upam, da se jih bom tudi potem, ko slečem vojaško suk-

Sonja Karlo

njo. Prav gotovo pa bom še prišel sem na obronke Jelovice in s svojo prisotnostjo počastil spomin na borce Cankarjevega bataljona.

»Drugo leto se pridem v Dražgoše,« je dejala Sonja Karlo, osnovnošolka iz Ljubljane. »Letos nisem prvič tu in zdi se mi, da je mladih manj kot druga leta. Mogoče je temu krivo slabo vreme in poledica na cestah, nekaj pa so prispevale tudi šolske počitnice, saj je veliko mladih in zdi se mi, da je program kar nekoliko monoton, saj se ponavlja iz leta v leto, in to ni dobro. Organizatorji bi se

morali potruditi in pripraviti nekaj novega.

Nataša Kordiš, prav tako osnovnošolka iz Ljubljane, pa meni, da mladi veliko vedo o dražgoški bitki. »Vsako leto bi moralo biti več mladine, zdi pa se mi, da jo je vsako leto manj. Mislim, da mladi hočemo vsako leto nekaj novega, tega pa v Dražgošah ni. Sama bom še prihajala sem, saj vsako leto spoznam nove prijatelje in obnovim stara znanstva. Prireditve v Dražgošah pa so takšne, da bi sa jih moral vsaj enkrat udeležiti vsak Slovenec in tako počastiti spomin na junaki boj Cankarjevega bataljona.

Po napornih tekmovanjih so športniki počivali in zbirali moči za odhod k spomeniku, kjer je bila proslava ob obletnici slavne bitke. Med njimi je bil tudi Samo Arh, študent iz Radovljice. Njegova ekipa Radovljica II je sodelovala v teku »Po poteh heroja Kebeta« od Kroke do Dražgoš in zasedla prvo mesto. Ekipa na tej progi so sestavljali trije člani ZRVS in trije člani ZSMS. »Letos drugič sodelujem na tem tekmovanju. Proga je bila težavnejša od lanske. Sicer pa sem se

Nataša Kordiš

prireditve v Dražgošah udeleževal že prej kot smučar tekač. Te prireditve in drugih podobnih se udeležujem zato, da prispevam k tekmovalnemu uspehu svoje ekipe in predvsem k temu, da se ohrani spomin na slavne dogodke iz naše revolucije. Vsako leto se mi zdijo prireditve privlačne, morda tudi zato, ker sem do zdaj sodeloval na različnih tekmovanjih. Za tistega, ki pride samo na proslavo, je mogoče res v drugo ali tretje na pro-

Samo Arh

slavi nekoliko dolgočasno, vendar pa je meni osebno vsakič bolj všeč. Mislim, da bom drugo leto spet prišel sem.

Tako mislijo o prireditvah nekateri od udeležencev. Kje je resnica? Verjetno nekeje na sredini. Organizatorji bodo vsekakor morali začeti razmišljati o novi vsebini teh prireditev, vendar tudi obiskovalci ne smejo hoditi samo od bifeja pa do gostiln, ampak morajo na startih in ciljih vzpodbujati tekmovalce. Potem se gotovo ne bodo pritoževali, da jim je po drugem ali tretjem obisku prireditev v Dražgošah dolgočasno. Bojan Kuntarič

Franc Medja

Trenutki z delavci organov za notranje zadeve Znana doma in v svetu

Godbo milice je leta 1948 ustanovilo takratno Ministrstvo za notranje zadeve kot svojo posebno enoto. Njena naloga pa je bila, da med delavci organov za notranje zadeve razvija smisel za glasbeno kulturo, jih uvaja v estetsko doživljanje glasbenih stvaritev ter posreduje glasbeno kulturo vsem delovnim ljudem naše domovine. Zdaj vodi ta pihalni orkester Vinko Štrucl, ki je že trideset let njegov član.

»V teh letih je godba prerasla iz prvotne skupine v umetniški ansambel, ki je v samem vrhu tovrstnih orkestrrov. Godba je uspešno opravljala pomembne naloge v razvoju naše socialistične družbe,« je poudaril Vinko Štrucl. »Širila je glasbeno kulturo med najširšimi ljudskimi množicami in s tem razvijala med ljudmi smisel za lepoto inplemenitostjo. Hkrati pa je s svojim splošno človeškim delovnim programom uspešno popularizirala milico in utrjevala njen ugled. Za dosego tega je bila potrebna velika ljubezen do dela, trdna disciplina ter visoka moralna in predanost slehernega člana kolektiva.

V štirinajsetih letih delovanja je orkester javno nastopil več kot šest tisočkrat, bodisi na koncertnem odru ali pa na drugačnih prireditvah po naši ožji in širši domovini. Cenjen in znan pa je tudi v tujini. Nastopal je v

Avstriji, Nemčiji, Švici, Italiji in na Nizozemskem. V mednarodni konkurenci se je dobro uveljavil, kar dokazujejo številna priznanja poslušalcev in glasbenih kritikov.

»Redno in uspešno sodelujemo s Slovensko filharmonijo, Opero, RTV in založbami gramofonskih plošč doma in v tujini. Doslej pa smo za ljubljanski radio posneli blizu dvesto skladb ali dvanajst ur programov. Kot pravi Vinko Štrucl, so do zdaj izdali sedem gramofonskih plošč od tega pet skupaj s Partizanskim pevskim zborom.

Za prihodnje načrtujejo razširitev koncertne dejavnosti po Sloveniji. V vsaki upravi za notranje zadeve bodo pripravili koncert. V okviru ljubljanskega festivala bodo razširili abonmajske koncerte ter koncerte po šolah. Načrtujejo tudi nova snemanja na RTV in plošč. Z

uredništvom Televizije Ljubljana se dogovarjajo o snemanju oddaje v kateri bo Godba milice predstavila skladbe za pihalni orkester, ki so jih avtorji napisali med NOB in to takšne kot so takrat nastale. Prav tako pa bo letos, ko bomo proslavili ustanovitev slovenskih partizanskih brigad, nastopila na teh proslavah.

Že od samega začetka pa člani Godbe pomagajo amaterskim godbam v naši republiki, da bi dosegli čim večjo umetniško raven. Arhiv Godbe, ki je največji te vrste pri nas, je prav tako vedno na razpolago amaterskim skupinam.

Namestnik Vinka Štrucla - Franc Gornik pa uspešno deluje tudi kot zborovodja. Že več let vodi zbor na šoli za miličnike v Kotnikovi in šoli za miličnike kadete v Tacnu ter srednji medicinski šoli. Ti trije zbori nastopijo večkrat tudi skupaj. Letos se bo ta združen zbor, ki ima stopetdeset članov, udeležil šentviškega pevskega tabora. Franc Gornik pa se rad spomni, kako je zbor šole iz Kotnikove pred štirimi leti sodeloval na mladinski delovni akciji Posočje. Čez dan

so delali kot vsi brigadirji, zvečer pa so prirejali koncerte po tamkajšnjih vaseh in zaselkih in tudi tako dvigovali zavest ljudi, da naša družba ni pozabila nanje.

V organih za notranje zadeve načrtujejo ustanovitev zbora, v katerem naj bi se zbrali nekdanji pevci šolskih zborov. Ta bi kasneje nastopal skupaj z Godbo milice na koncertih in drugih prireditvah.

V prihodnje pa bi želeli še bolj poglobiti sodelovanje s slovenskimi skladatelji, da bi več pisali za pihalne orkestre, saj je te naše literature bolj malo. Do zdaj so za godbo pisali Blaž Arnič, Pavel Šivic, Bojan Adamič in Dane Škerl ter še nekateri drugi. Nekaj skladb pa je napisal tudi Vinko Štrucl in nekateri člani godbe.

Kako je Godba milice vraščena v naše glasbeno življenje in kulturno življenje, pričajo tudi številna odlikovanja in priznanja za njeno poslanstvo. Člani so še posebej ponosni na red Zaslug za narod s srebrnim vencem, odlikovanje Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije in Plaketo mesta Ljubljane.

B. K.

Z delom do priznanja

Na nedavni razširjeni seji občinskega odbora ZZZB NOV v Novem mestu je generalmajor Alojz Hren v imenu poveljnika ljubljanskega armadnega območja Branka Jerkiča, izročil tej borčevski organizaciji visoko priznanje - zvezno plaketo JLA. To priznanje so prvič podelili neki borčevski organizaciji.

Alojz Hren je najprej obudil spomin na tovariša Tita, čigar duh živi v sleherni enoti naše armade in v srcih vseh Jugoslovancev. Z njegovim delom in ustvarjalnostjo gradimo naprej v času, ki je doslej najdaljše obdobje miru v naši zgodovini. Opisal je prizadevanja JLA, ki nenehno razvija vse prvine prave narodne vojske. Poudaril pa je, da sta obrambna vzgoja vsega prebivalstva in razvijanje bojne pripravljenosti usklajeni s političnim in gospodarskim položajem, v katerem živimo. Prav pri krepitvi obrambne in samozaščitne dejavnosti prebivalstva in pri ohranjanju tradicij NOB je občinska organizacija ZZZB NOV dosegla pomembne uspehe in zato je dobila zvezno plaketo JLA.

V imenu borcev se je zahvalil Vinko Bambič in ob navdušenem pritrdjevanju delegatov zatrdil, da bodo z delom opravičili visoko priznanje.

Tone Gošnik

Generalmajor Alojz Hren izročajo zvezno plaketo JLA predsedniku občinskega odbora ZZZB NOV Vinku Bambiču. (Foto: Janez Pavlin)

S smrtjo so postali nesmrtni

Iz ognja, pepela, iz krvi in solz se je pred skoraj štirimi desetletji rojevala naša nova Jugoslavija. V temelje zmage in svobode so vgradili svoja mlada življenja tudi borci legendarnega prvega pohorskega bataljona, ko so osmega januarja leta 1943 bili sredi zasneženih in temačnih pohorskih gozdov svoj junaški poslednji boj. V dve uri in pol trajajočem boju so na bojišču obležali vsi borci in borke, ki so se do zadnjega upirali tridesetkrat močnejšemu in dobro oboroženemu sovražniku, ki je imel tedaj 19 mrtvih in več ranjenih.

Tako je v boju izkervavel bataljon, za katerega je štab 4. operativne cone poročal, da je najboljši bataljon na slovenskem Štajerskem. Najmlajšemu borcu je bilo šele trinajst let. To je bil Šarhov sin Vanček iz Ruš.

Kot prejšnja leta so občani Slovenske Bistrice tudi letos nadvse slovesno počastili spomin na padle junake, skupaj s predstavniki bratskih občin Svetozareva in Čičevka iz Srbije. Ob tej priložnosti so odprli več novih objektov, med drugim prizidek pri Štuhčevem domu pri Treh kraljih na Pohorju, medtem ko so v Šmartnem na Pohorju izročili tamkajšnjim učencem novo šolo, ki jo bo obiskovalo 143 učencev. Gradnja šole je veljala blizu 20 milijonov dinarjev, del denarja za gradnjo so prispevali občani v obliki samopriskupkov.

Osmega januarja imajo svoj praznik tudi občani Ruš, kajti največ borcev je bilo ravno iz Ruš in bližnje okolice. Iz Ruš je bil med drugim tudi Alfonz Šarh-Iztok, ki je padel skupaj s svojimi tremi sinovi. Šarha so

Tone Ulrih-Kristl, preživel borec prvega pohorskega bataljona, si v muzeju NOB na Osankarici ogleduje znane obraze soborcev.

imenovali tudi pohorski kralj – verjetno zato, ker je nosil že malce osivelo brado. Sicer pa so bili borci prvega pohorskega bataljona doma iz raznih krajev naše domovine.

V občini Slovenska Bistrica so letos podelili občinska priznanja.

Ob našem obisku in pohodu na Osankarico smo srečali tudi nekaj znanih borcev

in revolucionarjev s Pohorja, ki so nam med drugim povedali:

Ivo Skarlovnik-Smolar, borec iz leta 1941: »Boli me, ker v praksi premalo uresničujemo načela revolucije, ki so bila zapisana že v prvi ustavi in vseh naslednjih. Ljudje, ki bi morali najbolj spoštovati načela poštenosti in pravičnosti do delovnega človeka – proizvajalca, ga včasih prehitro obsojajo, zla-

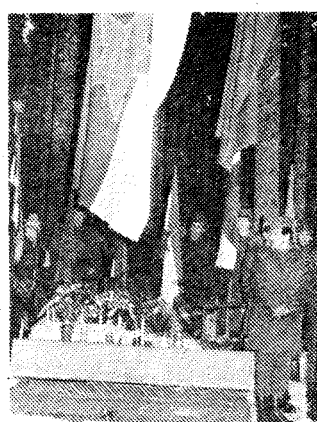
sti če javno pove dobronamerno kritiko o slabostih in nadvladi nekaterih posameznikov, ki vse preveč radi vladajo in odločajo v imenu samoupravljalcev in mimo organizacij ZB NOV, ZK, SZDL itd. Menim, da bi morali le-ti pokazati več odgovornosti tako do delovnega človeka kot tudi družbenega premoženja, ki jim je zaupano, kajti zadnje čase je vse preveč gospodarskega kriminala, ki nam jemlje ugled, da o slabostih, ki iz takšne neodgovornosti izvirajo, že niti ne izgubljam besed. Vse to hromi naša stabilizacijska prizadevanja za hitrejši razvoj gospodarstva našplah...«

Pavlina Ksela-Jasna, doma iz Ruš, borka prvega pohorskega bataljona in letošnja dobitnica plakete Pohorskega bataljona, je med drugim dejala: »Takoj po vojni je bila povsod pri nas velika zagnanost za obnovo porušene domovine. Ljudje tedaj niso gledali samo na svoje koristi, kot se to dogaja danes.

Ugotavljam, da nekateri vse preveč radi govorijo o stabilizaciji, sami pa se obnašajo vse preveč razsipniško in neodgovorno, češ, saj ni moje. In kar je najslabše, nihče za svoje grehe ne odgovarja...«

Adolf Klokočevnik, predsednik IS skupščine občine Slovenska Bistrica, sicer tudi dobitnik občinskega priznanja: »Narodnoosvobodilni boj nas danes navdihuje, zato skušamo ob našem prazniku vselej napraviti neke vrste inventuro dosežkov v preteklem letu in sprejeti zavezo uresničevanja novih nalog. Zavedamo se tudi, da so ekonomski odnosi s tujino prvenstvena naloga našega

gospodarstva. Resolucija za letošnje leto je ne nazadnje namenjena tudi večji produktivnosti hrane, kar postaja že vse bolj strateškega pomena, saj se zavedamo, da je kmetijstvo gospodarska panoga, ki smo jo v občini v preteklih letih vse preveč zanemarjali.«

Na osrednjem spomeniku pri Treh žeblih na Pohorju je v spomin na padle pohorske junake gorelo na desetine sveč.

Maksim Peklar-Fonzi, borec Zidanškove brigade, sicer načelnik sekretariata TNZ skupščine občine Slovenska Bistrica: »Smo v obdobju izredno neugodnih političnih in gospodarskih težav, tako v svetu kot tudi doma. Kosovski dogodki so pred nedavnim zasenčili druga dogajanja, ki pa se po zaslugi enotnosti naših narodov in narodnosti že urejajo. Prepričan sem, da bomo enotni sedanje težave uspešno razreševali, saj so rezultati že vidni. Borci bistrške občine si bomo ob bližnjih volitvah novih družbenopolitičnih vodstev prizadevali, da bodo prišli na odgovorne

položaje res ljudje, ki so že dosedaj s svojim delom in zavzetostjo dokazali, da jim lahko zaupamo.«

Na Pohorju pa smo letos srečali tudi Mirka Fajdiga, višjega kustosa, zlasti pa zgodovinarja NOB, ki je leta 1975 napisal obširno monografijo o Zidanškovi brigadi, imenovani tudi Pohorska. Sedaj piše monografijo z naslovom Pohorski partizani 1943, ki bo izšla ob 40-letnici ustanovitve 1. pohorskega odreda. Med drugim nam je povedal: »Pri nas bi morali nujno spremeniti odnos do dela. Potrebno je razmišljati tudi o boljših oblikah dela, takšnih, ki bodo zagotavljale večje delovne uspehe. Menim tudi, da bi se morali v naši jugoslovanski skupnosti skupno dogovarjati o nadaljnji izgradnji in razvoju naše jugoslovanske družbe. Pri tem imam v mislih zlasti vzgojo naše mlade generacije...«

Iz leta v leto prihaja na Pohorje več obiskovalcev. Kjer je osmega januarja 1943. leta padel cel Pohorski bataljon, ni nihče pokopan, samo ruša je prepojena s krvjo neustrašnih borcev. Spomin na ta veliki boj pri Treh žeblih je tako živ, da obiskovalci, ki sicer v živahnem pogovoru prispejo do sem, onemijo v spomin na legendo o Pohorskem bataljonu.

Ideje mrtvega bataljona živijo naprej. Prezidij ljudske skupščine SFRJ je kar devetim borcem in borkam prvega pohorskega bataljona podelil naslov narodnega heroja. Naša dolžnost pa je, da ohranjamo veličasten boj pohorskih junakov, kajti tudi smrt padlih pomeni zmago nad temačnostjo in suželjstvom.

Franjo Hovnik

1943–1982

Ob prazniku občine Slovenska Bistrica – 8. januarju 1982 –

čestitajo vsem občanom in delovnim ljudem občine Slovenska Bistrica ter jim želijo veliko delovnih uspehov:

Skupščina občine Slovenska Bistrica in izvršni svet skupščine občine
Občinska konferenca SZDL Slovenska Bistrica
Občinska konferenca ZKS Slovenska Bistrica
Občinski svet Zveze sindikatov Slovenska Bistrica
Občinski odbor ZB NOV Slovenska Bistrica
Občinska konferenca ZSMS Slovenska Bistrica
Samoupravne interesne skupnosti občine Slovenska Bistrica
Delovne in temeljne organizacije združenega dela
DO IMPOL Slovenska Bistrica
Zavod za zdravstveno varstvo Maribor
– TOZD Kemocid, Slovenska Bistrica
DO LIP Konjice, Slovenske Konjice
– TOZD Otroško pohoštvo, Poljčane
– TOZD Embalaža, Slovenska Bistrica
– TOZD Stavbno pohoštvo, Sp. Poljskava
– TOZD Stavbno pohoštvo Oplotnica

DO SGP Konstruktor, Maribor
– TOZD Gradbeništvo GRANIT, Slovenska Bistrica
DO STEKLO, Slovenska Bistrica
ELKOM – EMI elektromontaža in svetila p. o. Poljčane
DO Kmetijski kombinat, Slovenska Bistrica
– TOZD Lastna kmetijska proizvodnja
– TOZD Mesnine
Kreditna banka Maribor, Poslovna enota Slovenska Bistrica
DO Gozdno gospodarstvo, Maribor
– Temeljna organizacija kooperantov gozdarstva, Slovenska Bistrica
– TOZD Gozdarstvo, Oplotnica
DO Monter, Poljčane
DO Certus, Maribor
– TOZD Planina – Štatenberg, Slovenska Bistrica
DO Tovarna olja, Slovenska Bistrica
DO Preskrba, Slovenska Bistrica
– TOZD Planika, Slovenska Bistrica

– TOZD Veleprodaja, Poljčane
– TOZD Maloprodaja, Poljčane
SOZD Iskra, DO Avtomatika, Ljubljana
– TOZD Releji, Makole
DO Granitna industrija, Oplotnica
SOZD Združeno zdravstvo, Maribor
– DO Lekarna, Slovenska Bistrica
DO Gradbeni servis, Slovenska Bistrica
DO Kmetijska zadruga, Slovenska Bistrica
DO Stanbilo, Slovenska Bistrica
SOZD EMONA, DO KMETIJSKI KOMBINAT PTUJ
– TOZD Dravsko polje
– Poslovna enota Pregrsko
DO Certus, Maribor
– TOZD Medkrajevni promet, poslovna enota Slovenska Bistrica
Obrtno združenje Slovenska Bistrica
DO LESNINA, Ljubljana
– TOZD EMMI Slovenska Bistrica

Bogomilski pohod

Premraženi, zaviti v cunje, toda močni

Dne 31. januarja 1944 je odšla na pot prva makedonsko-kosovska brigada. Na cilj je prišla 15. februarja.

Po težkih bojih v Egejski Makedoniji in na pobočju Kožuf planine smo nekaj dni počivali v vasi Bahovo. Enaintridesetega januarja zvečer je bil v največji tajnosti glede smeri in namena izdan ukaz za pohod. Vso noč smo se borili z vetrom in vsem, kar ga je spremljalo. Zjutraj smo prešli grško-jugoslovansko mejo. Zdeloval nas je spanec, le malo smo počivali. Naslednji dan zvečer smo prišli v vas Bešiste. Nekoliko topleje je bilo, tudi spočiti smo bili..., toda naenkrat je bilo treba steči čez most preko Crne reke. Takrat nam je postalo jasno, čemu takšna naglica: napadli bi nas Bolgari. Ob zori smo opazili bolgarsko izvidniško letalo in začutili, da se bo pravi ples šele začel, kajti večina bolgarske vojske je bila skoncentrirana v Makedoniji.

izvedel, da je pohod preživel le eden od njih.

Proti nam še volkovi

Prebijali smo se ob pobočju gore Mukos, sneg je vedno bolj naletaval, pihalo je, zveza med nami se je pogosto pretrgala, v strašnem tuljenju viharja

brez počitka, brez spanja, plazimo se po pobočju planine. Nekateri smo se zaradi izčrpanosti komajda še premikali, toda takšen je bil ukaz. Morali smo na vrh, tjakaj so hite- li tudi Bolgari. Vrh Oreška čuka, visok 1600 metrov, pokrit z visokim snegom, je bil za nas rešitev, če bi ga dosegli prvi. Prehiteli smo Bolgare za las. Zahrumelo je peklen- sko streljanje z vseh strani, ves dan ni bilo miru, na bogomilsko postajo so prihajali novi in novi vo- jaki, streljali so na nas z minometi, popoldne se z artilerijo. Pozno popol- dan se je oglašil še oklop- ni železniški top.

Kratek oddih v Mokreni

Opozarjali so nas, naj štedimo naboje. Bolgare smo spuščali čisto blizu. Prepričani smo bili, da nas bo komandant Djuro, povsod zelo priljubljen vojak in človek, bivši ofi- cir starojugoslovanske vojske z vojaško akade- mijo, že nekako izvlekel. Začeli smo se umikati po neki strašni strmini in v dolini naleteli na bolgar- sko zasedo. Stiskali so se od mraza, bili so iznena- deni, pustili so orožje in začeli bežati. Pridrli smo na železniško postajo, se spopadli z Bolgari in jih razbili. V zrak so planile rakete in osvetljevale okolico Oreške čuke in železniške postaje, ven- dar smo bili že na var- nem, pred vasjo Mokreni, kjer smo si oddahnili.

Morali smo naprej. Ho- dil sem in sanjal o postaji, padal in blede. Ponoči, osmega februarja, smo prišli v vas Mokreni. Zelo malo sem spal, ker je dru- gi bataljon, v katerem je bila tudi naša, slovenska četa, dobil povelje, da gre zgodaj zjutraj v predho- dnico. V daljavi je grme- lo, tam okoli Oreške ču- ke. Komandant se je sme- jal. »V prazno jurišajo,« je dejal. Pozneje smo izve- deli, da je ena makedon- ska četa pri preboju po- motoma zabredla v vas Bogomila, kjer je bilo ve- liko bolgarskih vojakov. Kljub streljanju se je iz- vlekla brez žrtev in se pozneje združila z bri- gado.

Prividi utrujenih borcev

Znova smo naleteli na bolgarsko kolono. Bolga- re smo razbili in šli dalje. Pohod proti Ilinem vrhu. Snežilo je kar naprej, ko- maj smo se premikali, povsod je bil led. Pri ne- katerih tovariših so se prvič pojavili prividi, za- čelo se je najhujše. Spet smo naleteli na Bolgare, ni jih bilo veliko, in po

kratkem boju smo nada- ljevali pot proti vasi Ni- kodin.

Bilo je težko, ljudje so posedali v sneg. Močnejši naj pazijo na slabotnejše, toda odmora ne bo, smo zaslišali povelje. Naen- krat je začelo pokati, po- legli smo po snegu, obko- lili so nas. Ko smo zasliša- li mitraljez, Bolgari ga ni- so imeli, smo presrečni začeli streljati, kričati »hura« in med Bolgari je nastala panika. Trikrat smo jih odbili in z novimi močmi odšli naprej. Po- močnik komandanta Ja- nez Valenčič je kljub te- mu, da smo rekli, da zara- di Bolgarov ne bomo šli v vas Nikodin, tik vasi zar- jul: »Juriš na sedlo«. Pri- vidi so storili svoje: kot en mož smo jurišali proti vasi, da bi prišli vsaj do malo hrane, vrgli iz nje Bolgare... Neko staro že- nico sem prosil za košček kruha. Takrat se je poja- vilo dekle v narodni noši. »Mi smo Bolgari, kaj de- late tukaj?« »Slovenec iz Istre sem, borim se za do- movino,« sem odvrnil. Še

nekomu dejal, bil je brez podplata, da bomo tudi to preživeli, a mi je dejal, naj grem k vragu jaz in moja avantura, on je bos in pi- ka. In vendar je preživel ta bogomilski pekel.

Komandant brigade je hodil od človeka do člo- veka in nas bodril. Videl je deklet, ki je s polbosimi nogami puščala za seboj v snegu krvavo sled, in jo vprašal, kako ji je. »Do-

Kar vemo, je vselej pre- malo; česar ne vemo, je zmeraj preveč.

bro«, je odgovorila, »da le pobijemo kar največ teh bolgarskih gadov.«

Videl sem stvari, ki jih je težko opisati. V naši če- ti je manjkalo šest tovari- šev. Padli so, zmrznili ali kje ostali ranjeni. Janko- vič iz Prelož je ostal v vasi Radobil, govorili so, da ga je zahrbtno ubil bolgarski vojak. Valentinčič iz Pod- brda na Goriškem je oma- gal do skrajnosti izčrpan že pred napadom na Ra- dobil. Prosil nas je, naj mu damo vsaj mrvico kruha. Stresli smo na-

Komandant glavnega štaba Mihailo Apostolski (prvi z leve) in del članov glavnega štaba na Kožuf planini, kjer je bil izdelan plan bogomilskega pohoda

Po težkih bojih v egejski Makedoniji in na pobočju Kožuf planine smo nekaj dni počivali v vasi Bahovo. Enaintridesetega januarja zvečer je bil v največji tajnosti glede smeri in namena izdan ukaz za pohod. Vso noč smo se borili z vetrom in vsem, kar ga je spremlja- lo. Zjutraj smo prešli grško-jugoslovansko me- jo. Zdeloval nas je spanec, le malo smo počivali. Naslednji dan zvečer smo prišli v vas Bešiste. Neko- liko topleje je bilo, tudi spočiti smo bili..., toda naenkrat je bilo treba ste- či čez most preko Crne re- ke. Takrat nam je postalo jasno, čemu takšna nagli- ca: napadli bi nas Bolgari. Ob zori smo opazili bol- garsko izvidniško letalo in začutili, da se bo pravi ples šele začel, kajti veči- na bolgarske vojske je bi- la skoncentrirana v Ma- kedoniji.

Streljanje med mitingom v Nikodinu

Prihod v vasico Niko- din je bil prisrčen. Ljudje so že slišali za partizane, niso jih sicer videli, imeli pa so tajni vaški zbor. Brž so organizirali miting. Prvi je spregovoril poli- tični komisar glavnega štaba Makedonije. Govo- ril je o bratstvu in enotno- sti jugoslovanskih naro- dov ter o boju makedon-

skega naroda. Med mitin- gom so začele švigati kro- gle, ljudje so zbežali do- mov. Mi iz slovenske čete smo bili razmešeni po hišah na koncu vasi, torej tam, od koder so prihajali strelji.

Komandant je takoj za- čel poveljevati, na žalost pa vsi niso razumeli pove- lja pravilno, vedeli so le, da Bolgari obkoljujejo vas in da se je treba čim- prej umakniti. Najbolj se je znašel namestnik ko- mandanta brigade Dane in ukazal jurišati. Kmalu smo Bolgare nagnali v pa- ničen beg. V vasi smo po- tem našli štab z angleško misijo. Pozneje smo izve- deli, da so imeli Bolgari okoli dvajset mrtvih, mi pa še ranjenega ne. V mraku se je brigada zbra- la v bližnjem gozdčku in nadaljevala pohod po gozdu, po grapah.

Naletaval je sneg, noge so postajale trde. Zjutraj, bilo je še temno, smo se pred vasjo Stepanci za- pletli v boj z bolgarsko za- sedo in po kratkem stre- ljanju zajeli nekaj njihov- vih vojakov. Šli smo na- prej in končno prišli do samostana Sv. Dimitra, kjer so nam menihi dali jesti, na skritem kraju pa smo zakopali težko oro- žje, ki so ga pozneje makedonski partizani odkopa- li. Pridružila se nam je tu- di skupina prilepkih fan- tov in deklet, zelo slabo oblečenih. Pozneje sem

smo kričali. V tem peklu se je nenadoma zaslišal rafal strojnice. Kaj kmalu je bilo jasno: kolono so napadli volkovi, treba je bilo streljati.

Z največjimi težavami so se otepali novinci. Vol- kovi so se še večkrat pri- bližali koloni in vselej smo jih pregnali s strelji.

Ko smo prišli zjutraj v vas Orehov dol, smo po- slali na ogleda za Bolgari naše fante. Patrola nas je pomirila, vse je bilo mir- no. Bili smo izčrpani, hi- tro smo se razsuli po hi- šah, a komaj smo zadre- mali, so nas obkolili.

Zavzeli smo položaje in v prvem naletu vrgli Bol- gare nazaj. To se je še ne- kajkrat zgodilo. V enem od jurišev je izgubil živ- ljenje Albert Stanič, ki so ga njegovi prijatelji poka- pali kar med bojem. Po vojni ga je prišla poiskat mati, da bi ga prenesla v Prvačino na Krasu. Imeli smo tri mrtve in osem ra- njenih, samo naša četa je imela enega mrtvega in enega ranjenega.

Po poslednjem jurišu smo zvečer nadaljevali pot proti vasi Mokroni. Za ranjence je organizaci- ja na terenu dobro poskr- bel.

Pekleno streljanje

Tiho smo hodili naprej. Iz hiše na moji levi strani se je kadilo. Vas Bogomi- la, četrta noč, četrti dan

Štab prve makedonsko-kosovske brigade

kar naprej je vpila, zdi se mi, da je bila vaška učite- ljica, jaz pa sem vendarle dobil svoj košček kruha.

Prezebli in lačni odbili napade Bolgarov

Naslednji dan smo na neki ravnici znova nalete- li na bolgarsko vojsko, bržkone je bila izvidnica, razbili smo jo. Šli smo na- prej, z ozeblimi nogami, raztrganimi čevlji, oviti- mi nogami. Vem, da sem

hrbtnike, toda tudi mrvic- ce ni bilo. Nismo ga mogli ohraniti pri življenju... Govoril je nekaj nera- zumljivega, klical je ma- ter, potem je zaspal. Za- kopali smo ga v sneg.

Ko smo se spuščali pro- ti Crni reki, so nas spet napadli, to pot s strani Radobila, z močnimi sila- mi. Z minometi in topovi. Čvrsto smo se jim upirali vse do večera, ko smo ušli in prišli v vas Galište. To- plo so nas sprejeli, dali so nam hrano in nekaj vol-

nenih nogavic. Kljub temu, da sem imel noge ves čas pohoda zavite v odeje, so vendarle otekle. To sem opazil, ko sem se v Galištu preobul. To smo imeli Slovenci kaj dobro organizirano: Srečko je skrbel za naša obuvala, imeli pa smo tudi svojega brivca in kuharja.

Opazili smo, da ni bilo komandanta našega bata-

zadiral v noge, bredli smo do pasu. Prišli smo, kamor je bilo treba, čakali, da pridejo za nami še ostali, pomagali smo borce, ki so lezli iz ledene vode. Nekaterim je voda posesala še zadnje moči. Partizanka Zlata Strugar je spala na neki kamniti steni, komisar brigade jo je na vse pretege budil, vendar ni nič pomagalo.

Kolona v bogomilskem pohodu

ljona Pavla in Janeza Valenčiča, da je izginil Brko... Mogoče so se izgubili, je telo upanje v nas. Precej se jih je vrnilo, Pavle in Valenčič pa sta prišla pozneje v egejsko Makedonijo.

Prebudila se je šele, ko smo jo dobro zmasirali. Šele potem je šla naprej. Jakob Božič je bil zaradi tega pohoda popolnoma slep. Ko smo prišli pozneje v egejsko Makedonijo in se je odpočil, se mu je vid znova povrnil.

Pohod preko reke

Zvečer smo se spustili k ustju Crne reke, postavili nadnjo zaščitnice, niti sto metrov od Bolgarov. Nekdo je prišel k nam in močnejše med nami odpeljal k delu reke, ki je bil najširši. Bili so pač prepričani, da znamo Slovenci dobro plavati. Odkriti so nam povedali, da bo treba reko bresti, če so tam bolgarske zasede. Sedeli smo ob reki, čakali, da močnejša patrila zasede most, in čez nekaj časa zaslišali neke ljudi s kmetom z veliko in močno pa-

Odšli smo proti hribu s pastirskimi kolibami, polnimi sena in slame, kjer smo za kanček počivali in se osvežili z ovčjo juho. Ko se je delal dan, smo zaslišali z onstran reke rezgetanje mitraljezov in pušk: bržkone so naši bili zadnje boje z Bolgari. Z bolečino v srcu smo poslušali vpitje, rezgetanje orožja... nismo jim mogli pomagati.

Plašč smrti nad izčrpanimi

In spet pohod v mrazu, ledu in snegu, počasni, na

Žrtve bolgarskega nasilja

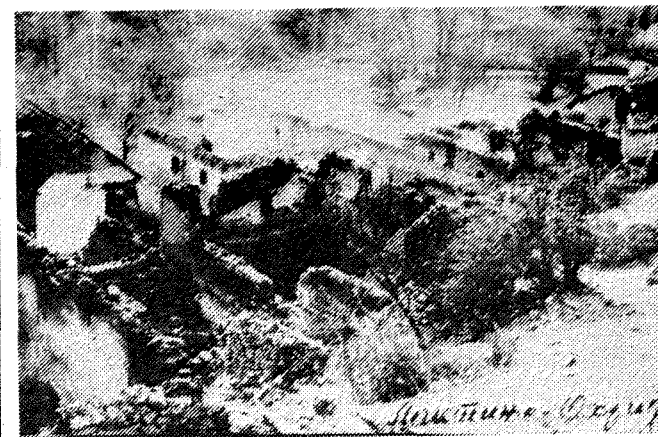
lico. Zašepetali so nam, naj se slečemo in damo obleko in orožje okoli vratu. Prvi je šel kmet, za njim nagi mi. Reka je rezala do kosti, pesek se je

smrt utrujeni koraki, izčrpanost, ljudje se niso več dvignili. Bela smrt je bdel nad kolono. Pomagali smo, če se je dalo. Ljudje so umirali na rokah tova-

rišev. Snežni veter je zakril vse steze. Noge so mi postajale vse težje in težje. Nisem vedel kam, ničesar se ni videlo, postal sem živčen. Na vso moč sem hitel proti nekemu gozdu, da bi dohitel brigado, potem ko sem si s cunjami plašča ovil noge. Zagledal sem že kolono, ko sem ob poti opazil umirajočega človeka. Dvignil sem ga, mu pomagal naprej. Bil je brez kape in plašča, njegove kodraste lase je pokrival sneg. Ko sva si odpočila in sem ga dvignil, ni več vstal, zaspal je za vedno. Ko smo pozneje napadli Debar, v vrvežu boja v mestu, je prišla k meni neka žena, s sliko mladega fanta v rokah. »Slavko mu je ime,« je dejala, ko mi je pokazala sliko. Spoznal sem ga, umrl mi je na rokah. Povedal sem ji, da je bil na bogomilskem pohodu, da ga ni tu, da je ostal nekje za zvezo. Nisem mogel povedati resnice, smilila se mi je.

Premagali snežni metež

K meni je prišel Marian Vidmar in mi je dejal:

Ostanki požgane vasi Laktinje

»Glej, kolona stoji, snega je veliko, vsi smo izčrpani, vendar moramo naprej, drugače ostanemo tukaj.« Z njim je bilo še nekaj Slovencev. Šli smo v predhodnico, gazili smo sneg, da bi tovariši lahko šli za nami. Djoka Sojević je v knjigi Zapis kosovskega partizana pozneje zapisal: Borci, ki bodo preživeli to strašno noč, ne bodo nikoli pozabili tovarišev iz slovenske čete, ki so bili vso noč v predhodnici in se borili s snežnim metežem, ko so krčili pot brigadi...

Prešli smo Kožuf planino. Snega je bilo nekoliko manj, toda kolona se je kljub temu s težavo prebijala naprej. Tovariš s Kosovega je nosil mlado dekle, na koncu svojih moči, malo nosil še bolj vlek. Nekdo je oslepel od izčrpanosti. Ljudje so hodili kot pijani. Skupini ce so se trudile okoli svojih zmrzlih tovarišev, drg-

nili so jih, poskušali najboljše. To se je dogajalo tudi z akademskim slikarjem Andonom Djukovim.

Konec petnajstih dni trpljenja

Ob zori smo stopili v dolino egejske Makedonije. Gledali smo Slunsko ravnico, videli drug svet. Nikjer megle, dolina se je kopala v sončnih žarkih, niti sledu o snegu in zimi. In kljub vsemu trpljenja le ni bilo konec: dotik s trdimi tli je bil za marsikoga boleč in je povzročal strašne bolečine.

Ljudje so s svojimi prezeblimi, bosimi nogami bili navajeni na mehko snega. Ni jih bilo malo, ki so se do vasi Bahovo privlekli po rokah, se plazili po hrbtu. Nekateri med nami, četudi na pol mrtvi, smo odšli na stražo, vendar sem stoje spal in kljub temu opazil, da prihajata proti meni dve seneci. Strah je živel v meni. Bili so le partizani iz druge makedonske brigade, ki so prišli, da bi nam pomagali. Eden je ostal na straži, drugi me je odpe-

Brzostrelka »BARTI«

Od jeseni 1943. do poletja 1944. se je vodstvo VOS za škofjeloško okrožje zadrževalo na območju Jarčje doline in Zabje vasi v Poljanski dolini. V tem obdobju so januarja 1944 formirali tudi enoto za žirovski rajon. Komandir enote je bil Zdravko Rink-Samo, politkomisar pa Janko Mrovlje-Marko.

V tej enoti je bil tudi borec Pavel Pivk-Mirko, poznan kot precizni mehanik - samouk, saj je rad popravljaval razne aparate, telefone in radijske sprejemnike. Ker je bila v tistem času velika potreba po orožju, je dal pobudo, da bi sami izdelovali brzostrelke, ki bi bile za borce VOS najprimernejše: lahke in kratke, da bi se lahko skriale. To idejo sta predvsem podprla Pavle Inglič-Bar, komandant okrožne komisije VOS in načelnik Stane Bernik-Arti.

Pavel Pivk je izdelavo brzostrelke začel že januarja 1944, v delavnici ključavničarja Antona Burnika, v vasi Selo pri Zireh. Sam je zbral tudi potrebno orodje. Nekaj ga je dobil pri Francku Demšarju iz Stare vasi, pri kateri so imeli ključavničarsko delavnico, elektromotor pa

renji vasi. Žal pa je eksplodirala že na bregu, še preden je zadela cilj. Ob eksploziji so prisotni vosovci Pavel Inglič-Bar, Viktor Osredkar-Boris in Anton Bušljeta-Cveto demonstrirali napad na postojanko s streljanjem in sklici na juriš. To je pri Nemcih ustvarilo paniko, da so vso noč streljali v hrib. Bar pa se je nato še dolgo šalil, da je poslal nemškimi orožniki velikonočni kovinski pirh.

V začetku aprila 1944 se je izdelovanju brzostrelke priključil tudi Ivan Kržišnik, kovinostrugar iz Škofje Loke, da bi se delo pospešilo. 17. aprila 1944 so belogardisti v Novi vasi Pivka aretirali in zaprli. Kržišnik je z delom nadaljeval v delavnici sekirnega kovača Janka Poljanška, na Selu pri Zireh. K delu je pritegnil še Franca Filipiča iz Ledinic in Alojza Prestorja iz Srednje vasi, občasno pa je pomagal tudi lastnik Poljanšek. Delo so si delili tako, da je Filipič v glavnem stružil, Kržišnik izdeloval vzmeti in šaržerje, Prestor, vaje mizarških del, pa je izdeloval lesena kopita. Zaradi konspiracije so občasno delali nekatera dela tudi

Eno od brzostrelk BARTI je imel borec VOS v rajonu Poljane Anton Bušljeta-Cveto, poleg njega je eden od izdelovalcev brzostrelk Ivan Kržišnik iz Škofje Loke

je dobil pri mizarju Jakobu Demšarju. Vse dele je izdelal ročno, razen cevi, za katero je uporabil cev stare avstrijske puške in jo primerno skrajšal. Prva brzostrelka je bila še brez blažilnika, zanjo so uporabljali municijo kalibra 9 mm s šaržerjem za 10 nabojev.

V Burnikovi delavnici sta bili izdelani dve brzostrelki, ki sta brezhibno delovali. Brzostrelko so imenovali BARTI - po začetnicah partizanskih imen Pavla Ingliča-Bara in Staneta Bernika-Artija.

Pavel Pivk-Mirko je po nalogu komandanta Bara izdelal v delavnici pri Modrijanovcu na Selu tudi železno kroglo z eksplozivom. Težka je bila okrog 40 kg. Plašč je bil iz 3 mm pločevine, napolnjena je bila s trotilom. Eksploziv je pobral iz granat, ki ob napadu na Ziri niso eksplodirale. Trotil je izsekali in napolnili z njim bombo ter dodal detonator. To kroglo so ponoči na veliko noč 1944 zavalili s hriba na nemško orožniško postojanko v Go-

Jarčji dolini.

Material so dobivali iz bližnjih ključavničarskih delavnic, nekaj pa ga je po zvezah dobival Kržišnik iz Kranja, predvsem žico za vzmeti. Zalog niso imeli, da v Poljanškovi delavnici to ne bi bilo preveč sumljivo.

Do avgusta 1944, ko je bila delavnica razformirana, je bilo to narejenih sedem brzostrelk BARTI. Bile so lahke in pripravne, le malo preglasne - cev je imela premer 9 mm, municija pa kaliber 8 mm, zato je pri streljanju »regljala«.

Delavnica pri Modrijanovcu je bila na varnem mestu in dobro skrita. V času nemških in belogardističnih hajk so najbolj potrebne in sumljive predmete prenesli v bližnji bunker ali celo na Koprivnik. Da bi bilo delo varno, se je po nalogu načelnika Artija žirovska grupa VOS ves čas proizvodnje brzostrelk zadrževala prav na področju Žirov.

Franc Podnar

Pogovor s Šimejem Martinjakom iz Goričic pri Šentjakobu na Koroškem

Prvi Slovenec v Buchenwaldu

Šest let v taborišču smrti – Povratek v matično domovino z letalom

Koroški Slovenci dobro poznajo Šimeja Martinjaka, narodnoobrambnega delavca, predvojnega komunista, kulturnega delavca, pevca, prvega Slovenca v koncentracijskem taborišču Buchenwald...

Tudi v matični domovini si je pridobil veliko prijateljev in znancev. V Slovenijo vedno rad prihaja. Kljub letom in ne najboljšemu zdravju je vedno pripravljen na šalo. Rad se pogovarja z vsakomer, tudi z novinarji. V Novi Gorici kamor je prišel na srečanje nekdanjih internirancev Buchenwalda, sva se pogovarjala o njegovi življenjski poti. Težko življenje je v njegov trden obraz zarisalo značilne gube. Natančno se je spominjal dogodkov iz pred desetletij, ko je izpod močnih obrvi s svojimi očmi zrl skozi okno v daljavo, tja proti Sabotniku in soški dolini...

»Zaprli so me leta 1939. Bil sem prvi koroški Slovenec, ki so ga nacisti zaprli. Ko sem bil v celici zapora v Celovcu, sem skozi okno videl prihajati Jožeta Nograška, poleg njega pa jugoslovanskega konzula Novaka.

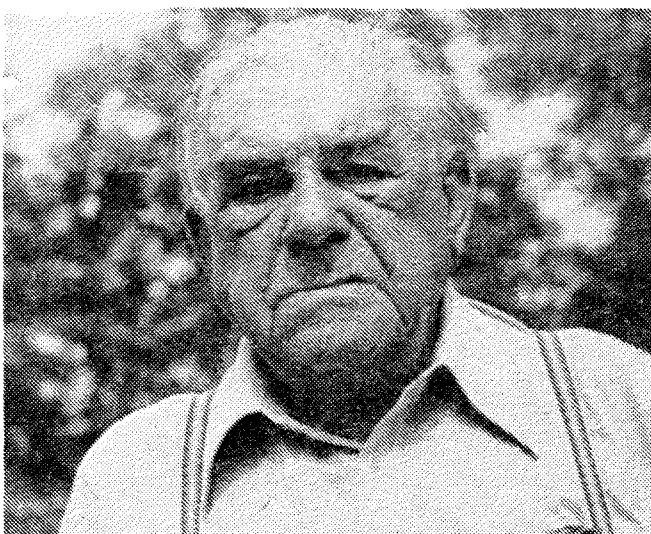
To mi je dalo upanje, da nas bodo kmalu izpustili. Toda krepko smo se zmotili. Čez dva dni so nas uklenili, odvedli na železniško postajo in vlaki so nas odpeljali v neznanost, se spominja Šimej Martinjak leta 1939, ko se je zanj začela najtežja preizkušnja v življenju.

V salzburških zaporih je bil zaprt deset dni, nato pa so ga skupaj z drugimi odpeljali proti kulturno slovitemu Weimarju...

»Bila je nedelja in ko smo na postaji izstopili so nas mimo več sto radovednežev nagnali v vojaške kamione. Ko smo čakali, da se povzpemo nanje me je neki esesovec s škornjem močno brcnil v zadnjico in hrbet, ta-

ram. Tudi v tej komandi delo ni bilo lahko, toda ne težje od dela v kamnolomu. Ko so prišli v taborišče na Ettersbergu prvi Jugoslovani, si je želel kar najhitreje srečanja z njimi.

»Po imenu se spomnim še

Šimej Martinjak – iz Goričic na Koroškem (Foto: J. A.)

ko da sem padel na tovariše, ki so že sedeli na kamionu. Na ukaz esesovca sem moral ležati na tleh vse do taborišča.

V Buchenwaldu je bil Šimej v baraki št. 32. Ker je bil med mlajšimi, je dobil tretji, to je najvišji pograd. Po uvodnih opravilih po prihodu v taborišče, je tretji dan odšel na delo v kamnolomu.

»V kamnolomu ne bi zdržal niti en mesec. Imel pa sem srečo, ker me je neki Nemec iz Münchna, bil je kapo v »Schazukomandi 4« spravil na delo v omenjeno komando. Videl namreč je, kako iz dneva v dan bolj hi-

treh in to Vekoslava Figarja, Slavka Saračevića in Janeza Pereniča. Po kapitulaciji Italije so prišli v taborišče Jugoslovani masovno prihajati iz italijanskih taborišč. Ko je tako prišel prvi transport

Lačen človek prav nič ne dvomi, ali čuti glad ali ne; siti pa si lahko dovolijo tudi dvom, ali na svetu res stradajo milijoni ljudi.

sem vprašal, kam bodo poslali Slovence. Povedali so mi da v Doro, zunanjo komando Buchenwalda. To pa je takrat pomenilo gotovo smrt. Skupaj s Vekoslavom Figarjem sva takoj stopila v

akcijo, znal je dobro nemško in posrečilo se nama je rešiti nekaj rojakov: med njimi so bili Janez Drašler, dr. Dušan Kermavner, Lojze Krakar, Janez Alič in drugi.

Šimej Martinjak je v taborišču organiziral tudi pevski zbor. V njem je bilo 30 internirancev. Peli so ob spremeljavi češke godbe. Slovenci so imeli v taborišču tudi oktet, prav tako pa so pripravljali igre s petjem. Vse to je internirancem vlivalo moralo in jih, čeprav samo številke, držalo pokonci.

»Spominjam se, da je bila v igri s petjem predvidena tudi vloga ženske. Zato smo izmed nas zbrali najbolj nežnega, mladega. Bil je to Zvonko Hanzelj, ki danes živi v Metliki. Bil je imeniten v krilu in tudi dobro je odigral svojo vlogo.

11. aprila 1945 je prišla težko pričakovana svoboda. Interniranci v Buchenwaldu so si jo priborili sami. Svojega drugega rojstva se Šimej spominja takole:

»Zadnji dnevi pred osvoboditvijo so bili najbolj težki. Nikoli ne bom pozabil srede, 11. aprila 1945. Ta dan nas niso klicali na apel. Vse je bilo tiho, nihče ni prišel iz barak. Med to tišino smo se pogovarjali, kaj bo z nami. Ugotavljali smo, da so Američani blizu, toda zakaj ne prodirajo hitreje. Po mučni tišini se je okoli devete ure dopolne zaslil glas esesovca iz zvočnika. Klical je brivca Alojza, da takoj pride h komandantu. Ta brivec je bil Slavko Saračević z Jesenic. Ob vrnitvi nam je povedal, da je obril komandanta, ki se je nato takoj z oficirjem od-

peljal proč. Po pripovedovanju Slavca smo bili nekoliko pomirjeni.

Potem, ko so si interniranci priborili svobodo in taborišče predali generalu Pattonu, so se začele priprave za odhod v domovino. Seveda osvobojeni Jugoslovani niso pozabili na politično in kulturno delovanje. Izdajali so celo svoje glasilo. Aktivno, vse do svojega odhoda iz taborišča julija meseca, je deloval tudi Šimej.

»Imel sem precej sreče, da sem razmeroma hitro potoval proti domu. Šla sva skupaj z Janezom Levarjem. V Pragi sva po naključju srečala jugoslovanskega ambasadorja Darka Čeneja, ki je za naju uredil prevoz do Beograda z letalom. V Beogradu sva naletela na ministre Marušića, Kocbeka in Kržišnika. Ti so nama uredili, da sva proti Ljubljani ponovno odletela z letalom. Med potjo sva se spoznala s sinom Otona Župančiča. Po prihodu v Ljubljano sem se srečal z dr. Marijanom Brecljem. Ta mi je uredil, da sem šel za tri tedne v bolnišnico. Bil sem namreč precej bolan. Nato pa je prišel težko pričakovani trenutek. Z vlakom, prevoz mi je organiziral takratni komandant Marko Francelj Primožič, sem se odpeljal proti Koroški. Prispel sem v Brdo pri Lešah, kmalu nato sem zagledal šentjakobsko cerkev. Takrat bi od veselja najraje zatulil.

Tudi po prihodu domov Šimej ni držal križem rok. Takoj je začel politično in kulturno delovati. Organiziral je pevce in z oktetom kmalu gostoval v Sloveniji v

Ljubljani. Takrat so ga tudi pregovorili, da je prevzel režijo Miklove Zale na zgodovinskih tleh v Svatnah. Pobudo za to sta dala Drago Druškovič in takratni konzul Jugoslavije v Celovcu Mitja Vošnjak.

»Predstavo smo ponovili trikrat, vedno pa si jo je ogledalo okoli 10.000 ljudi. Igrali pa smo jo na prostem.

Šimej je organiziral petje tudi v Šentjakobu. Tam je bil tudi gostilničar. Kot borca za drugo republiko Avstrijo ga je odlikoval in sprejel sam predsednik Kirschleger. Dolejš sta takšno odlikovanje dobila le dva Korošca.

»Bilo je to pred približno tremi leti. Takrat me je motilo, da avstrijski časopisi niso zapisali, da sem bil tudi borec proti fašizmu in nacizmu. Ko sva se s predsednikom Kirschlegerjem pogovarjala ob kozarcu vina na sprejemu, sem mu povedal, da sem koroški Slovenec. Povedal sem mu, da se borimo za slovensko šolo, za slovenske napise. Takrat je poklical svojega tajnika, daj vse moje želje zapisal...

Šimej Martinjak ima 75 let. Še vedno je aktiven borec za pravice koroških Slovencev, aktiven borec za mir na svetu. Živi v Goričah pri St. Jakobu. Najbolj zavzeto dela pri zvezi taboriščnikov. Prav dolga leta, ki jih je preživel v enem najbolj zloglasnih taborišč, v Buchenwaldu na Ettersbergu v osrčju Nemčije, so v njegovo življenje zarisale največje sovraštvo do fašizma in nacizma, do vsega kar onemogoča človeku svobodno življenje.

Jani Alič

Tone Kebe

Notranjski
padli
in umrli
prvoborci

Da bi se v kratkem seznanili z nekaterimi posebnostmi, ki so nastale na tem delu Notranjske po prvi svetovni vojni, naj postrežemo z izvečki iz zapisa, ki ga je v nadaljevanjih priobčil znani marksistični publicist Ivan Kreft v listu »Neodvisnost« v dneh 5. do 19. junija 1937. Med drugim je zapisano:

»Ko sem lani obiskal Notranjsko, je bila kriza na višku. Sankcije proti Italiji, ki so bile upravičene, so bile nesocialne, ker so zadele predvsem delovno ljudstvo, manj pa tiste, ki so obogateli na račun ljudstva v dobi dobre konjunkturi po vojni. Razumljivo je, da ljudstvo, četudi po svoji veliki večini antifašistično razpoloženo, ni odobraval sankcij, ki so

njegovo že itak klavarno življenje še poslabšale...

Gospodarski položaj na Notranjskem se je izdatno izboljšal že pred ukinitev sankcij, kajti les je začel prevzemati angleški trg... Znano je, da nam Italija še vedno dolguje precejšnje vsote za les, ki ga je od nas kupila. Kljub zvišanju cene lesa, je kriza še vedno precejšnja...

Izseljevanje v takem obsegu, kakor se godi na Notranjskem zadnje mesece, ne pomeni najstarejši ljudje... Vsi so se izselili v Francijo ali pa še dalje...

Tudi tihotapstvo ne bi tako cvetelo, kakor cvete, če bi vladalo blagostanje. Tihotapstvu pa ni z rožicami poslano... Na meji tudi umirajo... Pri konjih in rogati živini se zasluži po 300 din po glavi, tihotapijo pa še tobak, meso, moko in druge življenjske potrebščine. Iz Italije se vračajo z boljšo obutvijo... Od tihotapstva le redki kaj dobe... Tihotapci dobro poznajo razmere v Italiji, zato je fašizem na Notranjskem še bolj osvojen kot drugje... Slovenski preganjanci v Italiji dobe v teh krajih vso zaščito in vsa država ni zapostavila toliko ljudi kot mala Notranjska...

Trditve, da je na Notranjskem največje število politično izgrajenih kmetov in delavcev, mi gotovo ne bo treba preklicati. Notranjski mali in srednji kmet črpata svoj redni zaslužek iz dohodkov za prevažanje lesa. Odvisna sta torej od istega gospodarja kakor mezdni delavec, ki je zaposlen v lesni industriji. Njuna borba je vzajemna. Delavci, ki jih delo in obrat veže v nedeljavno usodo in skupnost, vplivajo s svojimi bogatimi dolgoletnimi izkušnjami tudi na razpoloženje kmetov-voznikov... Delavec nudi kmetu svoj tisk, brošure in knjige, sorodnik-izseljenec pa ga izobražuje s pismom iz Francije, Avstralije ali pa Amerike...

Povzemanje še nekatere misli, ki jih je v »Jutru« dne 12. II. 1937 objavil Stanko Janež, ponatisnil pa zbornik Notranjski listi I 1977:

»... S krizo so prišli težki časi. Gozd je zgubil svojo ceno, les je zastal na rampah, kmet se je zadolževal, da je sploh mogel živeti...

Letošnjo zimo pa kaže, da se je življenje tudi pri nas obrnilo malo na bolje. Iz Francije so naši ljudje dobivali pisma in vabila, da potrebujejo tam ljudi, in res, nekega dne je prišel agent in pričel nabirati ljudi za Francijo. Seveda je bil odziv velik. Ljudje so začutili kruh... Kdo bi se ubijal po naših gozdovih, ko ni nobenega zaslužka! Ali naj kmet ves dan gara v gozdu, podira bukve, jih zreže in potem dobi za svoje delo celih deset dinarjev. Voznik, ki pelje okrog dva tisoč kg težak voz lesa iz Prezida na Rakek, dobi za vso vožnjo, za nakladanje in za razkladanje samo 140 dinarjev in naj pri tem računa še krmo za živino...

Po vojni se je izselilo iz naših krajev okrog tisoč ljudi v Francijo. Tiha, skrivnostna pesem notranjskih gozdov postaja zadnje čase grenka; zemlja je skopa in ne radovoljno odpira svojo dlan, kruh je postal neosoljen in nad domovi, prezadolženimi, zaječijo večkrat tožbe gospodarjev. Domačije propadajo, dolgovi pa rastejo...

Da, te zgodbe o junaških notranjskih ljudeh, ki so postali simboli bojev notranjskega človeka z zemljo in trpko usodo! Veliko bolj grenka pa je zgodba o ljudeh, ki morajo z ljubljene rodne zemlje na tuje za kruhom...

No, Tone Krajc se je spoprijemal z izkoriščevalci na domačih tleh in prevzemal vse večjo vlogo razrednega in sindikalnega bojovníka.

Sindikalni aktivist

Iz Koledarja Cankarjeve družbe za prestopno leto 1932 je razvidno, da je na Rakeku tedaj že deloval sindikat v okviru URSS, ki je pod imenom Stokovne komisije deloval v Sloveniji. Vodil jo je Franc Leskošek. Med

podružnicami Stokovne komisije je na strani 145 omenjenega koledarja navedeno tudi »Osrednje društvo lesnih delavcev in sorodnih strok« na Rakeku. Iz podatkov ni razvidno, kdo je bil v vodstvu tega društva. Vsekakor pa so bili takrat nakladalci lesa že čvrsto organizirani.

Na že omenjenem sestanku na domu Nežke Krajc na Rakeku je Jože Gregorič povedal:

»Tone Krajc, Lojze Vrabec in Jože Gregorič so ustanovili napredne sindikate. Že leta 1928 je bil pri Povletovih sestankih železniških delavcev, ki je veljal za socialističnega. Gregorič je vprašal: »Ali bi se ramparji lahko organizirali v železniški sindikat, saj delajo na rampi železniške postaje?« Govornik iz Ljubljane mu je rekel, da bo poslal na Rakek nekoga od lesne stroke, da bi jih povezal v sindikat lesnih delavcev. Tako je prišlo do priprav za ustanovitev sindikata v okviru Stokovne komisije. V teh pripravah je kot vodilni sodeloval tudi Tone Krajc in iz Ljubljane jim je pomagal Niko Bricelj, ki je bil sindikalni osrednji tajnik za Slovenijo.

Stane Erhofer Gregoriča dopolnjuje: »Spočetka so bili sindikati razcepljeni na štiri politične smeri in partije. Potlej so se začeli zlagati v enotne sindikate. Trgovci in podjetniki so hujskali delavce in jih odvajali od enotnih nastopov. Zelo pa se je za nas delavce zavzel železniški postajenačelnik Petrovič, ki je rekel, da imamo ramparji pravico združevanja. Tudi sam je pomagal, ko je šlo za združitev. Po opravljenem občnem zboru in izvolitvi vodstva, je sindikat sam prevzel v roke bolniško blagajno in starostno zavarovanje. Dobili smo vlogo delodajalca, kajti kot nakladalci lesa nismo imeli svojega stalnega gospodarja. Takrat nas je zastopal Lojze Vrabec kot delodajalec, čeprav je bil sam nakladalec. V enotnem lesnem sindikatu smo nastopali kot posebna sindikalna enota.

O sindikalnem delovanju na Rakeku je ne-

Petinsedemdeset let Ivana Krefta

Dvajsetega decembra 1981 je slavil petinsedemdeseti rojstni dan politični delavec in publicist Ivan Kreft. Je eden tistih, katerih revolucionarno delo sega že v mladostna leta.

Kot mlad gimnazijec, rojen je bil v Radgoni, je orga-

nasilju je leta 1936 opisal v brošuri Olimpiada nasilja traja dalje. V domovini se je vključil v delo KPJ in z vso vmeno nastopal kot organizator in ljudski agitator v napol legalnem partijskem delu na volitvah 1935. Postal je urednik Ljudske pravice, sodeloval pri organiziranju

begunce. V ta taborišča so prihajali tudi osvobodjeni interniranci iz Jugoslavije in se skupaj z drugimi sposobnimi za boj vključevali v prekomorske brigade.

Po osvoboditvi je delal v Beogradu v ministrstvu za trgovino in preskrbo, opravljal diplomatsko službo v Sofiji in na Dunaju, po vrnitvi v domovino je v Ljubljani deloval v Muzeju narodne osvoboditve in nadaljeval politično dejavnost kot poslanec zvezne ljudske skupščine.

Ivan Kreft je že pred vojno in v času NOB zbiral dokumentarno gradivo in kasneje v obširnih člankih, študijah in memoarskih delih seznanjal javnost z bojem naprednih ljudiških sil. Objavil je Prekomorje, študijo Množično narodnoobrambno delo naše partije v letih 1934-1941, Spomine ljudskega agitatorja, Razvoj slovenskega ljudskega gibanja med obema vojnama, skupaj z Ivanom Regentom je izdal študijo Progresivna preusmeritev političnega življenja med vojnama v Sloveniji in Trstu, kasnejša izdaja pa je zajela tudi razvoj političnega življenja na Koroskem. V Spominih je sistematično zajel več desetletij političnega življenja.

S svojimi deli je Ivan Kreft pozabil iztrgal pomembna pričevanja o naši zgodovini, saj je bil neposredni udeleženec v natežjih, a hkrati najpomembnejših dogajanjih za nastanek nove Jugoslavije.

Želimo mu še veliko ustvarjalnih let.

Ivan Kreft petinsedemdesetletnik

niziral srednješolsko stavko v Mariboru. V študentskih letih v Ljubljani, kasneje na univerzi v Gradcu in Dresdenu je deloval v komunističnih študentskih organizacijah. Zaradi protifašistične usmerjenosti so ga izključili iz dresdenske tehnične visoke šole, že v letu 1933 pa je okusil življenje interniranca v koncentracijskem taborišču. Boj proti nacističnemu

Ljudske fronte. Kot borec v mednarodnih brigadah se je boril v španski državljanski vojni, po vrnitvi so ga zaradi revolucionarnega delovanja poslali v koncentracijsko taborišče v Bileci.

Narodnoosvobodilnemu gibanju se je pridružil najprej v Dalmaciji, nato so ga poslali v Italijo, kjer je pomagal organizirati taborišče za

Naši znaki

Jurišni bataljon 30. divizije

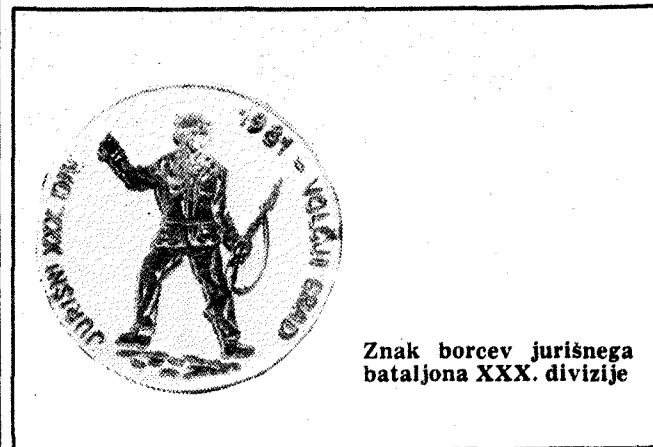
Partizanski jurišni bataljoni so bili nekaj posebnega, skoraj kot posebna udarna pest naših slovenskih partizanskih enot. Zato danes s posebnim veseljem predstavljamo prvega izmed obeh znakov naših jurišnih bataljonov - znak jurišnega bataljona 30. divizije.

Podatke za današnje vrstice je prispeval tovariš Mirko Šuligoj, ki je bil v bataljonu mitraljezec. Tudi on je eden izmed 43 borcev jurišnega bataljona, ki so si že s ponosom pripeli na prvi znak svoje enote. Skupno je bilo izdelanih 60 znakov, po dosedanjih podatkih je živih 47 pripadnikov jurišnega bataljona. Idejo za podelitev znakov je dal pripravljalni odbor, ki mu je predsedoval Jože Pernel-Vojko. Borci bataljona so se prvič sestali šele maja 1980. Značke je izdelala delavnica Franca Picige v Ljubljani. Na vsakem je upodobljen partizan s puško in bombo. Vsak znak pa bo ostal zapisan med drugimi slovenskimi partizanskimi znaki s svetlimi črkami tudi zato, ker je na njem na zadnji strani vgravirano ime borca, ki ima pravico znak nositi. Nič ne more odtehtati tega, kar pomeni na kateremkoli partizanskem znaku ali medalji vgravirano ime borca. Vsak tak nemi spomenik bo še dolgo dolgo pripovedoval o človeku, katerega ime je izpisano na kovini. Svoj odnos do tradicije jurišnega bataljona so borci pokazali tudi s tem, da so sami prispevali denar za znake. Podelitev znakov je bila ob Dnevu vstaje slovenskega naroda leta 1981. Podelitev je bila povezana s proslavo Volčjem potoku. Odkrili so dve spominski plošči jurišnemu bataljonu in trem padlim borcem minerskega voda. Svečanost je bila združena s

praznikom krajevne skupnosti Komen, ki je bataljonu podelila domicilno listino. Med bodočimi nalogami je predvidena postavitev spomenika 19 padlim borcem bataljona na Taboru nad Crničami v Vipavski dolini. V bodoče se bodo z borci vsako leto zbrali tudi na tovariškem srečanju.

Jurišni bataljon 30. divizije je bil ustanovljen prve dni decembra 1944 na Colu. Prvi komandant bataljona je bil Leopold Košir-Zmago, ki ži-

dezerterjev iz nemške vojske. Padle so nadomestili borci iz drugih enot. Ob odhodu proti Trstu se je bataljonu pridružil še nekaj borcev sabotažne enote in posamezni obveščevalci XXX. divizije. Vseh borcev je bilo okrog sto. Ob ustanovitvi je bataljon dobil na Colu novo svetlomodre uniforme iz blaga italijanskega letalstva, tako se spomni Franc Vojvoda-Zarko, ki je bil v bataljonu mitraljezec. Jurišni bataljon je bil prva zavezniška

Znak borcev jurišnega bataljona XXX. divizije

vi v Kobaridu. Za njim je bil komandant Karlo Maslo, zadnji pa Franc Čuk-Slavc, ki živi v Mariboru. Komandirji čet so bili Ivan Kikelj, Anton Rutar in Brko Bosanc, komisar bataljona je bil Črnogorec Blažo, komisarji čet pa Albin Cijan, Franc Habjan in Anton Bevc. V začetku je bilo v bataljonu približno 75 borcev. Med njimi so bili Primorci, veliko Kraševcev, Gorenjci, Dolenjci, Notranjci, tudi Bosanci, en Črnogorec, bataljonski bolničar pa je bil Rus. Veliko je bilo med borci

enota, ki je prodrla v Trst. V Trst je prišel 1. maja 1945 ob štirih zjutraj, popoldne je v Trst vdrla še 4. armada.

Po 36 letih se je znova postavilo v vrsto približno trideset borcev, ki so s podeljenimi znaki obudili spomin na junaske čase jurišnega bataljona 30. divizije. Tako so proslavili tudi 40-letnico vstaje slovenskega naroda in 40-letnico ustanovitve Osvobodilne fronte. Borbeni pesmi je pel pevski zbor iz Komna, igrala pa godba na pihala iz Nabrežine.

Janez J. Švajncar

kaj podatkov objavljenih tudi v najnovejši številki Notranjskih listov II, kjer na straneh 14/16 med drugim piše:

... Leta 1935 je prišel na Rakek Živko Topalović in z njim Niko Bricelj, da bi osnovali enotne sindikate... S Topalovićem se je pogovarjal sindikalni funkcionar Tone Bavec, z namenom, da bi povezali lesne delavce po Notranjski od Borovnice, Logatca, Rakeka, Martinjaka, Loše doline, do Milanova vrha... V tem smislu in še o političnih problemih sta se Bavec in Tone Krajc pogovarjala še z naprednim poslancem Stankom Lenarčičem z Blok...

V letu 1940 je bil v Borovnici sestanek delegatov sindikatov lesne stroke, ki so se ga udeležili Tone Krajc, Tone Bavec in Lojze Vrabec. Pogovarjali so se o »rdeči pomoči« in o deklaraciji prijateljstva s SZ. Leto prej je bilo v prostorih Pirčeve gostilne zborovanje »ljudske fronte«, kjer so pobirali zneske za »rdečo pomoč« in manifestirali prijateljstvo s SZ...

Ramparji so bili na Rakeku glede zaslužka kar v dobrem položaju, ker so nastopali enotno in vztrajno. Primer zaščite Janeza Zalarja z Rakeka, ki so mu kot novincu hoteli odmeriti precej manjšo plačo, pove dovolj jasno, da je bil v kolektivu razvit močan čut za solidarnost. Podpora delavcev je uspela in Zalarja so izenačili z ostalimi delavci...

V iniciativnem odboru za ustanovitev enotnih sindikatov URSS na Rakeku so bili Lojze Vrabec kot predsednik, Tone Bavec kot tajnik in Anton Kunc kot član. Občni zbor sindikata je bil 22. novembra 1937 v gostilni Modic na Rakeku... Po sprejetju pravil je bil izvoljen odbor, katerega predsednik je postal Anton Martinjak iz Cerknice, za tajnika Tone Bavec in blagajnika Lojze Vrabec...

Na posvetu bivših sindikalnih funkcionarjev v decembru 1980 na Rakeku so ugotovili, da je bil leta 1939 za Martinjakom izvoljen za predsednika sindikata Tone Krajc.

To je le kratek prikaz socialnega osveščanja in razrednega gibanja delavstva na Rakeku prek naprednih sindikatov. Med temi se vseskozi prepleta delovanje in kaže ime naprednega delavca Toneta Krajca.

Toneta Krajca že od leta 1930 prištevajo h komunistično usmerjenim delavcem. Večkrat se njegovo ime pojavlja v analih predvojnih komunistov, a nikjer ni najti podatkov, da bi bil tudi formalno povezan v takratne celice ali trojke...

V znanem »Notranjskem procesu«, imenovanem »Gerl in tovariši«, ki je bil sprožen v juniju 1933 in z izrekom sodbe v februarju 1934, je bilo od 32 aretiranih obsojenih kar 23 zaradi komunistične agitacije in delovanja. Na Rakeku so hoteli aretirati le Franca Gabronjo, lesnega manipulanta, ki pa je na pravočasno opozorilo naprednih železničarjev skočil na vlak in se odpeljal čez mejo v Postojno. Od tam je prišel v »zatočišče« v SZ in nadaljnja njegova usoda je neznana. Iz Postojne je pisal eno samo pismo Tonetu Krajcu, v katerem mu sporoča, da naj pošlje »vagon moralov«. Morda ga je hotel s tem opozoriti, da naj pobegeto še ostali, ki so bili komunistično zaznamovani. Prav tako da pismo čutiti, da so morali biti na Rakeku nekateri ljudje povezani in se shajati kot komunisti.

Poudariti je treba, da je tedaj na Rakeku delovalo več komunistično usmerjenih ljudi. Sem moramo prištevati še zlasti Lineta Zegarja, ki je sicer deloval v Ljubljani in že leta 1934 postal član KPJ. V letu 1933 so bili obsojeni kot »Zagovorniki komunizma« Stanko Janež, študent, kot vodja, delavca - Franc Juvancić in Franc Semrov, vsi z Rakeka in Anton Matevžič, voznik iz Loške doline. Stanko Janež je odsedel v zaporu natančno 186 dni, ostali pa po tri mesece.

Se nadaljuje

Popravek

Tone Krajc kot gasilec (leži s trobento v desni roki)

V prejšnji številki TV-15 v zapisu o Jožetu Krajcu-Zaklju sta bili po moji krivdi storjeni dve bistveni napaki, ki ju popravljam:

V prvem odstavku bi moral biti pri imenu Venceslava Krivca-Janka izpuščen stavek: »Menda ni znal plavati«. Krivec je znal plavati, zato je bil določen za prvi prevoz.

Večji spodrslijaj je v četrtem odstavku, kjer je navedeno napačno ime rešenca Alojza Ferjančiča-Ljuba, ki naj bi se skupaj s komandantom Andrejem Kocnarjem-Borisom rešil v drugi vožnji. Alojz Ferjančič-Ljubo je bil le pričevalec o tej vožnji, resnični sopotnik Borisa pa je bil Feliks Prelovec-Srečko, pomočnik politkomisarja bataljona VDV brigade.

Oba odstavka se morata glasiti:

»Potlej sta se podala v čoln komandant bataljona VDV Andrej Kocnar-Boris in pomočnik politkomisarja bataljona Feliks Prelovec-Srečko. Z velikimi naporima sta se popolnoma izčrpana pretolkla do nasprotnega brega. Med prevozom se jima je utrgala vrvi, ki se je ovila okoli Borisa, da se ni mogel gibati. Družno in oklepaje čolna sta s poslednjimi močmi z nogami zatipala breg in čoln potegnili na suho. To pa je bil poslednji prevoz s čolnom, na srečo čolnarjev, medtem ko so vsi štirje pred njima potonili. Sama sta se potlej povzpela na Banjško planoto.

Preostali na desnem bregu Soče so ob prevozu drugih dveh tovarišev le prestrezali klice Srečko-Boris, niso pa vedeli, kaj se dogaja...

(Danilu Perčiču, Alojzu Ferjančiču in Feliksu Prelovcu se opravičujem za neljubo napako.)

MEDVODE

Razvitje prapora ZB Sora

Zveza borcev Sora je kljub majhnemu številu članov zelo aktivna. To je potrdila tudi 19. decembra 1981, ko je razvila svoj prapor.

Proslava je bila zasnovana kot partizanski miting. Občinstvo je bilo naravnost presenečeno, ko je iz ozadja dvorane zadonela partizanska pesem. Skozi vrata je prikoral partizanska četa s harmoniko in zastavami. Oder je bil prava podoba vasi med vojno: na levi kozolec na desni kmečka hiša, vmes pa drevje in partizanski transparenti. Člani KUD Oton Župancič in šolarji so navdušili s svojim nastopom. Zatem je nastopil svečan trenutek – razvitje prapora. To častno dolžnost je imel tovariš Cveto Novak, predsednik ZB Ljubljana Šiška. Prapor je izročil novemu praporščaku Tonetu Kavčiču, ki je obljubil, da ga bo skrbno čuval. Predstavniki ZB, civilne zaštite in šole so položili venec k spomeniku padlim borcem v Sori. Po končani proslavi so imeli borci pripravljeno še eno presenečenje. Pripravili so pogostitev za vse. Kmalu je odmeval po dvorani vesel smeh, glasni pogovori in vsesplošne pohvale. Med povabljenimi so bili tudi vojaki kasarne Šentvid. Na prošnjo naših krajanov, ki so bili zadolženi za organizacijo proslave, so se ljubezljivo odzvali in posodili iz skladišč vojaške obleke za nastopajoče. Orožje je posodila strelska družina iz Medvoda. ZB Sora se zahvaljuje vsem družbenopolitičnim organizacijam v Sori, ki so tako nesebično pomagale pri organizaciji in izvedbi proslave. Donitu, TOZD Laminati, pa za finančno pomoč in patronat nad praporom.

MARTINA HARTMAN

Proslava ZB Sora ob razvitju prapora

JESENICE

Akcija Rdečega križa

Občinski odbor Rdečega križa Jesenice ima določen zadnji četrtlet v maju za zbiranje obutve, obleke, posteljnine in krp. To je praviloma, ker omenjeno sprejemajo tudi vse leto, če kdo to izrecno želi. Zbrano, kar mora biti razumljivo oprano in očiščeno, začasno spravijo v urejen skladiščni prostor. Na leto zberejo nekaj nad 2500 kg darovanega. To potem pošiljajo pomoči potrebnim v krajih izven jeseniške občine. Seveda pa so tudi v jeseniški občini prebivalci, ki so pomoči potrebni. Tem pa dodeljujejo blago, ki ga odstopi carinarnica. S tem se izognejo neprijetnosti, da bi darovalci srečevali prejemnike z njihovimi oblekami, čevlji in podobnim.

Rdeč križ to humano delo opravlja izključno v sodelovanju s socialnim skrbstvom, tako da prejemajo to obliko pomoči resnično tisti, ki jo najbolj potrebujejo.

BRANKO BLENKUŠ

SLOVENJ GRADEC

Sodelovanje s Koroško četo in bataljonom

Sele pod Uršljo goro so bile med NOB prehodno področje za pohorske in koroške partizane, sem so prihajale v letu 1944 tudi brigade IV. operativne cone.

Ze od spomladi 1943 so bili prebivalci Sel in Vrh pod Uršljo goro aktivni sodelavci Koroške čete in bataljona, zato se je v jeseni 1943 zadrževal sekretar mežiškega okrožja večinoma na Vrheh, kjer je bil do konca 1943. leta tudi član pokrajinskega komiteja za severno Slovenijo Pavle Zaucer-Matjaž. Iz vseh domačij so že bili sinovi v partizanih, dekleta pa so omogočila delovanje mladinske organizacije. Pri Tončki na Zgornjih Selah je bila 27. 3. 1945 znamenita konferenca aktivistov Mežiške, Mislinjske, Gornjedravske in Saleške doline, ki jo je vodil sekretar pokrajinskega odbora OF za slovensko Štajersko Sergej Kraigher.

Prebivalci naselij, ki so med NOB sodelovali s partizani, se tudi danes ne zapirajo vase. Mednje prihajajo družbenopolitični delavci in kmetje z zanimanjem prisluhnjejo pogovorom o gospodarskem in političnem dogajanju.

ADOLF ANKON

JESENICE

Jubilej bodo proslavili delovno

Poklicna gasilska in reševalna četa železarne in tudi jeseniške občine letos slavi stoletnico industrijskega gasilskega društva in 45-letnico te poklicne enote. Upoštevajoč stabilizacijska prizadevanja, bodo jubilej praznovali delavno. Pripravili bodo razstavo in vajo, na kateri bodo prikazali načine gašenja in reševanja z vso razpoložljivo tehniko, ki jo imajo. Na tekmovanju bodo sodelovale poklicne gasilske enote vseh slovenskih železarn. Sodelovala bodo tudi vsa prostovoljna gasilska društva v občini, gasilsko opremo pa bo prikazala Varnost iz Ljubljane.

O celotnem programu praznovanja bo razpravljala upravni odbor enote in drugi pristojni organi. Praznovanje bodo posvetili 1. avgustu, občinskemu prazniku, zato bodo vse prireditve pripravili v okviru tega termina. Kot sedaj okvirno predvidevajo, bodo imeli najprej slavnostno sejo, na katero bodo povabili tudi predstavnike vseh družbenopolitičnih organizacij železarne in občine, predstavnike prostovoljnih gasilskih organizacij iz Avstrije in Italije, s katerimi že dalj časa uspešno sodelujejo. Pred gasilskim domom, ki ga bodo do takrat obnovili in v njem uredili nov prostor za avtomatsko lestev ter večjo učilnico, bo zbor enot vseh gasilskih društev v občini, nato pa ogled razstave. Ta bo odprta več dni, da si jo bodo lahko ogledali tudi drugi prebivalci in šolska mladina. Pripravili bodo tekmovanje v gasilskem deseteroboju in že omenjeno vajo, po njej pa tovariški zaključek. Ob tej priliki bodo izdali spominsko značko in poseben bilten, kjer bo opisano delovanje od ustanovitve te enote do danes.

BRANKO BLENKUŠ

OSTROŽNO

Zbor krajevnih borčevske organizacije

Krajevna organizacija ZB Ostrožno v občini Celje zajema krajevno skupnost Lava in Ostrožno z naselji Lopata, Lokrovec in Dobrova. Steje 180 članov, občnega zbora pa se je udeležilo 70 članov. Organizacija aktivno dela tako, da se borci iz druge krajevnosti dobro počutijo in sodelujejo z dobro voljo.

Razprava se je razvila predvsem o družbenih problemih, o vzgoji mladine in o potrebnem sodelovanju borcev v družbenih organizacijah. Člani so izrazili nezadovoljstvo nad filmom o stotih frankolovskih žrtvah. Čeprav je bila kritika tega filma objavljena v TV 15 in v celjskem Novem tedniku, so člani pričakovali podrobnejšo kritiko v kulturni rubriki Dela, a kaže, da je šlo tako pomembno dejanje mimo takšne ocene.

Navzoči so povedali, da so se odnosi v zdravniških ambulantah zboljšali. Z nekaterimi zdravniki so zelo zadovoljni, z drugimi pa ne, kar je pač odvisno od osebnega odnosa zdravnika do ljudi. Stanovanja borcev so v glavnem urejena, borci pa bodo še lahko dobivali kredite za vzdrževanje, obnovo in gradnjo.

Za novega predsednika so izvolili Jerneja Kobeta iz Ostrožnega.

Ob koncu zbora je krajevni oktet Studenček zapel nekaj pesmi, skupaj z borci pa je ob skromni pogostitvi zapel znane partizanske pesmi.

IVO MARINC

ŽIROVNICA

Srečanje aktivistov

Krajevna organizacija ZB Žirovnica in krajevna konferenca socialistične zveze sta pripravili v okviru proslav 40-letnice vstaje jugoslovanskih narodov, ustanovitve OF slovenskega naroda in dneva JLA srečanje borcev in aktivistov. Najprej je vse toplo pozdravil predsednik krajevnih organizacij ZB Žirovnica, nato pa je v pozdravnem govoru predsednik krajevnih konferenc socialistične zveze Žirovnica poudaril pomen velikega in junaškega dela, ki so ga opravili borci-aktivisti za začetek in razvoj narodnoosvobodilnega boja na tem področju. S predanostjo v težkih časih vojne so prispevali pomemben delež za svobodo. Sledil je kulturni program, v katerem je ubrano zapel partizanske in narodne pesmi oktet iz Zabeznice, učenci osnovne šole pa so pripravili recital na temo NOB. Po programu je sledilo podeljevanje priznanj.

Srečanje pomeni mnogim borcem in aktivistom morda najbolj prijeten in sproščen dan v letu, še posebno zato, ker je od težkih dni preizkušnje minilo že mnogo let in danes marsikateri borec-aktivist živi že nekoliko osamljen in bolehen. Zato srečanje marsikomu pomeni spodbudo za nadaljnje življenje in delo. Mnogim se je ob prijetnem srečanju od radosti utrnula solza, vse pa je prevečala želja, da se čez leto zopet srečajo.

JERNEJ VOVK

NOVO MESTO

Titov trg v Novem mestu

Na zadnji razširjeni seji občinskega odbora ZB NOV v Novem mestu so člani odbora in predsedniki krajevnih konferenc ZB podprli pobudo občinske konference ZRVS, da bi Glavni trg v Novem mestu preimenovali v Trg maršala Tita. Trg naj bi dobil tudi novo zunanjo podobo, morda bi z njega umaknili sedanja parkirišča. Pobudo spremlja zamisel, da bi zbrali še popolnejše gradivo o bivanjih predsednika Tita na Dolenjskem in ga izdali v posebni brošuri.

Hkrati so rezervni vojaški starešine iz novomeske občine dali pobudo, da bi sedanji Novi trg v Novem mestu ob prenovitvi poimenovali po Edvardu Kardelju. Novo mesto nima nobenega zunanjega obeležja z imeni velikanov naše revolucije. Obstaja tudi predlog, da bi novi šolski center usmerjenega izobraževanja v Novem mestu nosil ime Edvarda Kardelja.

Člani občinskega odbora ZB NOV so opozorili, da mnoge osnovne šole na Dolenjskem še nimajo poimenovanj, nanje pa čakajo tudi nove ulice in bodoča naselja. Občinske komisije za poimenovanje cest in ulic bodo ob pomoči in skrbi družbenopolitičnih organizacij imele veliko lažje delo.

T. G.

JESENICE

Zdravstvena vzgoja

Občinski odbor Rdečega križa Jesenice je lani uspešno izvedel vrsto zdravstveno izobraževalnih tečajev. Tako so uspešno zaključili 14 tečajev po 20 ur za enote civilne zaštite in delavce delovnih organizacij, štiri 20-urne tečaje za učence 7. in 8. razredov osnovnih šol in en 80-urni tečaj za člane enot civilne zaštite. Izpite je uspešno opravilo kar 400 udeležencev. Te so za bolničarje in pomožne bolničarje vzgajali predavatelji prve pomoči, višji medicinski tehniki ter zdravniki.

Letošnji načrt zdravstvene vzgoje je še nekoliko večji. Poleg 20-urnih tečajev, na katerih vzgajajo pomožne bolničarje, bodo imeli letos še tri 80-urne tečaje za bolničarje enot civilne zaštite.

Občinski odbor Rdečega križa je lani pripravil tudi tečaje prve pomoči za bodoče voznike motornih vozil, letos pa bo obseg zdravstvene vzgoje na tem področju podoben lanskem, ko so pripravili kar šest tečajev.

BRANKO BLENKUŠ

ČRNA NA KOROŠKEM

Novoletni obisk pri bolnih in ostarelih borcih

Na pobudo Občinskega odbora združenja borcev NOV v Ravnah že več let obiskujemo bolne in ostarele borce ter vojaške invalide. Ob novem letu smo jih obiskali 60 in vsi so nas bili veseli. Jakob Adamič, Prevrženov oče, ki živi pri sinu v Bistri, bo letos praznoval 90 let. Privezan je na bolniško posteljo, ker ga noge ne ubogajo več, sicer pa je zdrav. Obujali smo spomine na težke čase druge svetovne vojne. S Prevrženove domačije so vsi sodelovali s partizani. Sin je padel, družino pa so Nemci hoteli nasilno preseliti. Na poti v Črno so Nemce napadli partizani in osvobodili Prevrženove. Koroški borci dobro poznajo Prevrženovo družino, saj jim je med vojno veliko pomagala. Pred odhodom smo očetu Jakobu zaželeli zdravje, sinu pa uspešno gospodarjenje na hribovski kmetiji.

IGNAC ZDOVC

SPODNJA IDRJA

Obisk pri Černalogarjevi

Franciška Černalogar iz Čekovnika pri Idriji je med NOB izgubila štiri sinove. Dva sta padla ob nemškem napadu na partijsko šolo v Cerknem, eden nekje na Goriškem in eden pri Polhovem Gradcu. Vsi so odšli k partizanom že konec leta 1942.

Dvainosemdesetletno Franciško Černalogar, ki živi pri hčerki v Kopru, Idrijčani niso pozabili. Po njenih sinovih so poimenovali osnovno šolo s prilagojenim poukom v Idriji. Pred dnevi pa jo je obiskala delegacija občinskega odbora ZB in osnovne šole s prilagojenim poukom v Idriji. Franciška, ki je še čila in zdrava, se je obiska zelo razveselila. »Tega obiska nisem pričakovala,« je dejala.

JANEZ JERAM

Vabila

Vabimo borce Gubčeve, Cankarjeve, 12. in 15. SNOUB, 1. slovenske artilerijske brigade, jurišnega bataljona in borce štabnih enot 15. udarne divizije NOVJ na tovariško srečanje, ki bo v soboto, 16. januarja ob 15. uri v domu JLA v Ljubljani.

Odbor

Obveščamo vse borce, ki so se bojevali v vrstah enot XIV. divizije, da bo letošnje 19. tradicionalno tovariško srečanje v soboto, 6. februarja ob 12.00 uri v Domu JLA v Mariboru.

V soboto, 6. 2. ob 8.30 bo iz ljubljanske železniške postaje odpeljal poseben vlak, ki bo po postankih v Trbovljah, Zidanem mostu, Laškem in v Celju prispel v Maribor okrog 11.00 ure.

Po prihodu v Maribor si bomo v tamkajšnjem Muzeju NOB ogledali razstavo »Štirinajsta divizija na Štajerskem«.

Na srečanju ob 12.00 bo podano kratko poročilo o delovanju divizijskega odbora in pododborov v preteklem letu, predložen bo program dela za prihodnje obdobje, kakor tudi predlog Pravilnika o delovanju skupnosti borcev in odbora XIV. divizije.

Sledilo bo tovariško srečanje. Odhod posebnega vlaka iz Maribora bo okrog 17. ure, prihod v Ljubljano okrog 19. ure, zaradi možnosti vrnitve na domove. Povratna vozovnica stane 92 din.

Borce in borce iz Ljubljane, Gorenjske, Primorske, Notranjske in Dolenjske, ki se bodo odločili za potovanje z vlakom, prosimo, da nas o svoji udeležbi – tudi s soprogo oz. soprogo – zaradi zagotovitve zadostnega števila sedežev čimprej, najpozneje pa do 31. januarja, pisмено obvestijo na naslov: Odbor XIV. divizije, Vrtača 11, Ljubljana.

Vabljeni!

Dne 16. I. 1982 ob 15 uri ima srečanje borcev XV. divizija, ki se ji bo pridružila tudi naša brigada. Udeležite se srečanja polnoštevilno.

Odbor I. SAB

Republiški odbor ZB NOV Slovenije je ob novem letu prejel številne čestitke, ki so jih poslali občinski odbori ZB NOV, združenja borcev NOV krajevnih skupnosti in drugi samoupravni organi in organizacije ter borci NOV.

Republiški odbor se ne more vsem posebej zahvaliti, zato se po tej poti zahvaljuje za poslane novoletne čestitke in želi vsem borcem NOB in aktivistom OF slovenskega naroda ter delovnim ljudem in občanom srečno in uspešno novo 1982. leto.

GRIŽE

Spominske poti NOV

V decembru so se na planinski postojanki Hom sestali markacisti savinjskega MDO. Namen zbora je bil, da poročajo o stanju poti, ki jih vzdržujejo in markirajo ter da se pogovorijo o prihodnjem delu. Ugotovili so, da je stanje planinskih poti na zavidljivi ravni. Večina poti je urejenih. Vodja markacistov, tovariš Tone Pasar, je sam pregledal pota v Spodnji Savinjski dolini in ugotovil, da so potrebni samo manjši popravki.

Velika pozornost je bila namenjena spominski poti Pot 14. divizije. Sklenjeno je, da mora biti ta pot urejena kot spominska planinska pot s vsemi pripadajočimi zahtevami take planinske vezne poti (opis, dnevnik, žigi, značka...). Tovariš Vrečar vodi odbor za to pot. Posamezna društva so se že obvezala, da bodo uredila in vzdrževala posamezne dele poti. Urejanje poti prehaja tudi na planinska društva in planinske skupine, ki delujejo v organizacijah združenega dela. Pot Celjske čete ureja in vzdržuje planinska skupina EMO Celje. Na zboru je bilo sklenjeno, da morajo obnoviti vse poti, ki vodijo k posameznim, večkrat že osamljenim spomenikom v gozdovih in na obrobju doline. Pozdravili so idejo planinskih društev občine Zalec, ki so sklenila, da pred 1. XI. obiščejo vse spomenike na svojem območju in dejstvo, da se večja številna potočja k posameznim spomenikom NOV: v občini Zalec OBIŠČIMO SPOMENIKE NOV V SAVINJSKI DOLINI, v občini Mozirje POHOD K BOLNICI CELJE, v občini Celje POHOD PO POTEH CELJSKE CETE, v občini Sentjur POHOD PO POTEH 14. DIVIZIJE, v občini Velenje POHOD NA PAŠKI KOZJAK, v občini Slovenjke Konjice POHOD NA OSAN-KARICO, da našteto samo nekatere.

FRANC JEŽOVNIK

O. P. S. Kot borec NOV pred 9.9.1943 s 43 leti pokojninske dobe Vas zanima, kolikšna bo vaša starostna pokojnina?

Odgovor: Ker ste po dopolnitvi 35 let pokojninske dobe, ki vas je kot bora NOV pred 9.9.1943 upravičevala do starostne pokojnine v višini 85% pokojninske osnove, ostali še naprej v delovnem razmerju in zavarovani 8 let in niste uveljavili starostne pokojnine, ste pa 63. členu statuta Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji upravičeni, da se vam pokojnina, odmerjena v višini 85% osnove, poveča za 5%. Po navedeni določbi statuta se namreč zavarovancem-borcem NOV pred 9.9.1943, ki so po dopolnitvi 35 let (moški) oziroma 30 let (ženske) pokojninske dobe ostali še naprej v zavarovanju, ne da bi uveljavili pravico do pokojnine, pokojnina poveča za vsako leto zavarovanja po izpolnitvi navedene pokojninske dobe za 1%, skupno pa največ za 5 odstotkov.

N. O. Z. Menite, da ste invalidni zaradi posledic bolezni, ki ste jo dobili in preboleli med služenjem vojaškega roka v letih 1968 in 1969. Ali še lahko uveljavite priznanje lastnosti vojaškega mirovnega invalida in ustreznih invalidskih pravic

Odgovor: Po 76. členu zveznega zakona o vojaških invalidih se lahko zahteva za priznanje lastnosti vojaškega mirovnega invalida zaradi bolezni vloži takoj po odpustu iz oboroženih sil SFRJ, najpozneje pa v 5 letih od dneva odpusta. Ker je ta rok v vašem primeru že pretekel, ne morete več uveljaviti priznanja lastnosti vojaškega mirovnega invalida.

L. U. S. Spoznani ste za delovnega invalida, popolnoma nezmožnega za svoje delo, zmožnega pa za drugo ustrezno delo v skrajšanem štiriurnem delovnem času. Kot takemu vam je bila priznana pravica do zaposlitve na drugem ustreznem delu s krajšanim delovnim časom. Kakšno nadomestilo vam bo priznано?

Odgovor: Priznано vam bo nadomestilo zaradi manjšega osebnega dohodka na drugem delu, če boste na drugem ustreznem delu, na katerem boste zaposleni kot delovni invalid, prejeli manjši osebni dohodek, kot ste ga dobivali na delovnem mestu, na katerem ste delali pred invalidnostjo. Ker pa boste delali s skrajšanim delovnim časom, vam bo priznано nadomestilo zaradi zaposlitve s skrajšanim delovnim časom.

Š. P. V. Za katere otroke se lahko izda otroški potni list in kako se uporablja?

Odgovor: Otroški potni list se izda otrokom, ki še niso stari 14 let, in velja dve leti ter se po preteku veljavnosti zamenja. Otrok lahko potuje z otroškim potnim listom praviloma v spremstvu staršev. Če potuje s kom drugim, mora imeti dovoljenje staršev oziroma skrbnika, ki je potrjeno po pristojnem republiškem organu. Tako je določeno v zakonu o potnih listinah državljanov SFRJ.

A. Z. T. Kakšno nadomestilo pripada samostojnemu obrtniku za čas vojaških vaj?

Odgovor: Osebam v rezervnem sestavu, ki opravljajo samostojno dejavnost z osebnim delom s sredstvi, ki so last občanov (npr. samotojnim obrtnikom), gre med izvrševanjem vojaške obveznosti denarno nadomestilo v višini osnove, od katere plačujejo prispevek za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

P. C. L.

Vprašanje: S 36 leti delovne dobe sem se upokojil v Srbiji, se preselil v Slovenijo in se ponovno zaposlil. Kako bo z upokojitvijo, ko bom dosegel 40 let delovne dobe?

Odgovor: Ponovno odmero pokojnine po dopolnjenih 40 letih delovne dobe boste uveljavljali v SR Sloveniji, ker je za ponovno odmero pristojna skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja, na območju katere je delovna organizacija, pri kateri je bil zavarovanec nazadnje v delovnem razmerju. Novo pokojnino boste torej dobivali od SPIZ v SR Sloveniji.

B. K. Z.

Vprašanje: Po mojem pokojnem možu dobiva sin družinsko pokojnino, sama pa sem starostna upokojenka in imam svojo pokojnino. Sin bo v kratkem doštudiral in izgubil pravico do družinske pokojnine. Ali lahko družinsko pokojnino prevzamem jaz, saj je večja od moje starostne pokojnine?

Odgovor: Z dnem, ko bo sin izgubil pravico do družinske pokojnine, lahko zahtevate, da se ta pokojnina od tedaj dalje izplačuje vam. Seveda pa boste s tem izgubili svojo sedanjo starostno pokojnino. Če pa bi se razmere kdaj kasneje spremenile, tako da bi bila vaša starostna pokojnina ugodnejša od družinske, boste še vedno imeli pravico do izbire. S tem, da se sedaj odločite za družinsko pokojnino, se niste za stalno odrekli pravici do starostne pokojnine in jo boste, če boste želeli, kasneje še vedno lahko uveljavljali.

M. F. G. Ste borec NOV in delovni invalid. Kot takemu vam je bila priznana invalidska pokojnina. Zanima vas, ali ste morda glede na to, ker se le s težavo gibate in rabite stalnega spremljevalca, upravičeni do dodatka za pomoč in postrežbo?

Odgovor: Pravico do dodatka za pomoč in postrežbo imajo samo upokojenci (starostni, invalidski in družinski), ki jim je za osnovne življenjske potrebe ali vsaj za večino osnovnih življenjskih potreb neogibna stalna pomoč in postrežba drugega. Osnovne življenjske potrebe pa so le primarne potrebe za fiziološko eksistenco upokojenca – možnost hranjenja, oblačenja in slačenja, obuvanja in sezuvanja, gibanja, opravljanja telesnih potreb in podobno.

J. Z. M. Katere bolezni se štejejo po predpisih o invalidskem zavarovanju za poklicne bolezni?

Odgovor: Poklicne bolezni so določene bolezni, povzročene z daljšim neposrednim vplivom delovnega procesa in delovnih pogojev na določenih delovnih mestih ali delih oziroma dejavnostih, na podlagi katerih ima zboleli lastnost zavarovanca, in ki so našteje skupaj z deli, na katerih se pojavljajo, in pogoji, v katerih se štejejo za poklicne bolezni v posebnem seznamu poklicnih bolezni, sprejetem z družbenim dogovorom.

V. M. A. Operativno so vam bili odstranjeni maternica in oba jajčnika. Ali ste zaradi te telesne okvare upravičeni do invalidnine?

Odgovor: Izguba obeh jajčnikov in maternice predstavlja v seznamu telesnih okvar pri ženskah nad 45 let starosti 40%, pri ženskah do 45 let pa 60% telesno okvaro. Ker ste stari nad 45 let, je pri vas podana 40% telesna okvara. Ta pa vam bi dala pravico do invalidnine le, če bi bila telesna okvara posledica nesreče pri delu ali poklicne bolezni. Telesne okvare, ki so posledica bolezni ali poškodb izven dela dajejo namreč prvo do invalidnine le, če znašajo zmanj 50 odstotkov.

R. I. K.

Vprašanje: V postopku za priznanje posebne dobe sem predlagala za pričoo znanca, ki dobro pozna moje delovanje v času NOB, vendar ta znanec pričevanje odklanja in pravi, da ne bo šel na sodišče. Kaj naj storim?

Odgovor: Pričevanje pred sodnimi organi spada med dolžnosti državljanov. Kogar sodišče povabi za pričoo, se vabilu mora odzvati in mora pričati. Zakon določa izjeme, v katerih se pričaa lahko odreče pričevanju in ko lahko odreče odgovor na posamezno vprašanje. O upravičenosti razlogov za odklonitev pričevanja presoja sodišče in ne tisti, ki je vabljen kot pričaa. V vašem primeru ni zakonitih razlogov, na podlagi katerih bi pričaa lahko odklonila pričevanje. Pričaa vabi sodišče in ne stranke v postopku, zato zadostuje, da sodišču navedete naslov priče in poveste, o čem lahko pričaa, ni pa treba, da pričoo sami pripeljete pred sodišče. Sodišče namreč pričaa vabi samo. Kdor je vabljen za pričoo, se vabilu mora odzvati, sicer lahko sodišče odredi, da se privede s silo, lahko pa ga tudi kaznuje z denarno kaznijo do 1.000 din.

V. A. P. Odklonjeno vam je bilo priznanje varstvenega dodatka, čeprav vaša starostna pokojnina ne dosega predpisanega mejnega zneska najnižjih pokojninskih prejemkov, in izpolnujete tudi premoženjske pogoje za priznanje tega dodatka, češ, da vam varstveni dodatek kot upokojencu-samostojnemu obrtniku ne gre. Ali je to pravilno?

Odgovor: Upokojenci-samostojni obrtniki res niso upravičeni do varstvenega dodatka. V 107. členu statuta Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji je skladno z določbo 19. člena zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju izrecno določeno, da upokojenci-zavarovanci samostojnih poklicnih dejavnosti (npr. samostojni obrtniki) nimajo pravice do varstvenega dodatka. Kot upokojeni samostojni obrtnik-mizar torej niste upravičeni do varstvenega dodatka, čeprav izpolnujete siceršnje pogoje za priznanje tega dodatka.

unial impol

industrija metalnih
polizdelkov n. sol. o.
slovenska bistrica

62310 Slovenska Bistrica
Telex: 33113
Telefon: Slovenska Bistrica, 811-521
Železniška postja: Slovenska Bistrica
Brzjav: IMPOL Slovenska Bistrica

**OB OBČINSKEM PRAZNIKU
ČESTITAMO IN SE PREDSTAVLJAMO
S PROIZVODNIM PROGRAMOM**

**IZ ALUMINIJA IN ALUMINIJSKIH
ZLITIN IZDELUJEMO:**

pločevino, trakove, surove in oplemenitene folije, rondele, rondice, palice, cevi, profile, žico, vezne elemente, električne vodnike

**PROJEKTIRAMO, IZDELUJEMO IN
MONTIRAMO VSE VRSTE
ALUMINIJSKIH KUNSTRUKCIJ:**

vrata, okna, fasadne elemente, samonosilne fasadne in aluminjske nosilne konstrukcije, žične ograje, aluminjske kopalne bazene, plastenike

**S KOOPERANTI PROIZVAJAMO
CELOTNO CESTNO OPREMO IZ
ALUMINIJSKIH ZLITIN:**

kompletne prometne znake in napisne table, zaščitne ograje proti divjadi, odbojnike

**Tehnične karakteristike in nabavni pogoji so podani v naših
prospektih.**

PRAVNI SVETOVALEC

L. V. D. Kateri vojaški invalidi so upravičeni do ortopedskega dodatka?

Odgovor: Po zveznem zakonu o vojaških invalidih imajo pravico do ortopedskega dodatka vojaški invalidi, ki so spoznani za invalide zaradi hujših telesnih okvar kot neposredne posledice zadobljene rane ali poškodbe ali pa kot posledice bolezni, ki je povzročila amputacijo okončin ali hudo okvaro njihove funkcije ali popolno izgubo vida na obeh očeh. Katere telesne okvare dajejo pravico do ortopedskega dodatka in stopnje teh telesnih okvar, pa določa poseben seznam telesnih okvar.

C. K. F. Ste družinska upokojenka in razen družinske pokojnine nimate nobenih dohodkov. Zaposili ste za priznanje varstvenega dodatka in bi radi vedeli, koliko znaša varstveni dodatek k družinski pokojnini?

Odgovor: Varstveni dodatek k družinski pokojnini se odmeri od razlike med družinsko pokojnino in mejnim zneskom najnižjih pokojninskih prejemkov, ter znaša 70% za enega, 75% za dva, 80% za tri in 85% za štiri ali več uveljavljenih družinskih pokojnin.

S. K. P. Pred kratkim vam je umrl mož in bi radi vedeli, kako vam bo odmerjena družinska pokojnina po njem?

Odgovor: Višina družinske pokojnine je odvisna od pokojnine (starostne ali invalidske), do katere je imel oziroma do katere bi imel pravico umrli zavarovanec in od števila družinskih članov, ki imajo pravico do družinske pokojnine. Za enega družinskega člana se odmeri družinska pokojnina v 70%, za dva člana v 80%, za tri člane v 90% in za štiri ali več družinskih članov v 100% starostne oziroma invalidske pokojnine umrlega zavarovanca.

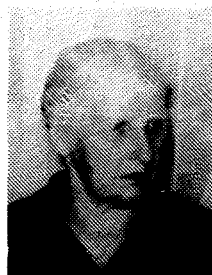
E. H. K. Ste samostojni obrtnik od leta 1966 dalje in vojaški mirovni invalid VI. skupine. Priznanje zavarovalne dobe s povečanjem vam je bilo odklonjeno z utemeljitvijo, da velja jo določbo o povečanju zavarovalne dobe invalidom le za zavarovance iz delovnega razmerja. Ali je to pravilno?

Odgovor: Po prejšnjih predpisih o pokojninskem zavarovanju je bil res pogoj za štetje zavarovalne dobe s povečanjem težjim invalidom, da so bili kot taki v delovnem razmerju najmanj 5 let in so dejansko delali poln delovni čas. Toda ta določba se od 1. januarja 1973 dalje ne uporablja več, in sicer tudi ne za čas, prebit na delu do 31. decembra 1972, temveč se za povečanje zavarovalne dobe invalidov uporabljajo določbe 58. člena zveznega zakona o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Po teh določbah pa se šteje zavarovalna doba s povečanjem, in sicer vsakih 12 mesecev dejanskega dela za 15 mesecev zavarovalne dobe, zavarovancem, ki so v Jugoslaviji prebili najmanj 5 let na delu, na podlagi katerega so bili zavarovani (torej ne samo tistim, ki so bili v delovnem razmerju) in delali poln delovni čas, in sicer med drugim tudi kot vojaški invalidi I. do VI. skupine. Tako stališče je zavzelo tudi Sodišče združenega dela SR Slovenije. Ker ste torej kot vojaški mirovni invalid delali poln delovni čas več kot 5 let in bili kot samostojni obrtnik zavarovani, izpolnjujete po našem mnenju pogoje, da se vam ta zavarovalna doba šteje s povečanjem.

Dušan Tršič

Dušan Tršič se je rodil pred 57 leti v Bakru pri Reki. Aktivno in organizirano je za NOG pričel delati že v začetku leta 1942. Med partizane je odšel maja leta 1942. Bil je v Štajerskem bataljonu, Glavnem štabu NOV in POS, Levstikovih brigadi, Notranjskem odredu in 1. proletarskem korpusu NOV Jugoslavije. Po vojni je ostal v JLA. Za medvojne zasluge in poveljevanje delu je prejel več odlikovanj. Od njega smo se poslovali na kočevskem pokopališču.

Kristina Melink

Kristino Melink smo pokopali novembra lani na kanalskem pokopališču. Rodila se je leta 1891 v mali obmejni vasi Mišček. Leta 1943 se je pridružila klicu OF. V NOV je izgubila sina, drugi ji je umrl za posledicami NOV po vojni, hčerke pa so aktivno sodelovale za NOB.

Emil Škabar

Rodil se je na Primorskem. Leta 1929 je pobegnil pred fašističnim terorjem v Jugoslavijo. V Gradcu v Beli krajini si je ustvaril družino. Med NOB je bil v 15. diviziji. Prepešal je vso Suho krajino vse tja do Ilove gore. Po vojni je bil zelo aktiven družbenopolitični delavec. Povsod je bil prisoten s svojim delom in nasveti.

Alojz Rozman

Novembra lani smo na šentjurskem pokopališču pokopali borce in aktivista NOB Alojza Rozmana. Rodil se je leta 1914 v Praprotnem pri Radečah. V NOV se je vključil leta 1944 in postal borec 1. artilerijske brigade 7. korpusa na Dolenjskem. Po vojni je poučeval na osnovni šoli v Szentjurju. Za svojo predanost je prejel medaljo za hrabrost in več drugih priznanj.

Slavko Krajnc

Mnogo prezgodaj je umrl Slavko Krajnc, ki se je rodil leta 1929 v Šmartnem v Rožni dolini. Na terenu je delal kot mladinski aktivist vse do aretacije. V celjskem Starem piskru je bil zaprt več kot leto dni. Po vojni je bil aktiven družbenopolitični delavec saj je za svoje delo prejel številna odlikovanja.

Štefan Vipotnik

Konec septembra lanskega leta smo se na pokopališču v Celju poslovali od Štefana Vipotnika, rojenega leta 1930 v Gotovljah pri Zalcu. Kot otrok je opravljal razna kurirska dela in zbiral sanitetni material za borce. Zato je bil novembra leta 1944 sprejet v SKOJ. Po osvoboditvi je opravljal razne odgovorne naloge na terenu.

Justina Kos

Na ročinskem pokopališču smo se lanske leto poslovali od Justine Kos, rojene leta 1898. Konec leta 1942 se je pridružila partizanskemu gibanju vse do osvoboditve. Njen dom je nudil partizanom in terenskimi aktivistom vso pomoč.

Maks Filipič

Rodil se je pred 82 leti. Leta 1943 se je povezal z NOG, novembra leta 1943 pa je bil kot borec Prešernove brigade ujet. Odpeljali so ga v internacijo v Milberk. Dvom se je vrnil po osvoboditvi. Pokopali smo ga na žirovskem pokopališču.

Alojzija Berdon

Tiho in skromno kot je živela tako je tudi tiho umrla Alojzija Berdon iz Močil pri Kambreškem. Njen dom je partizanom nudil vso pomoč in zavetišče. Bila je članica odbora AFŽ za vas Močila. Ohranili jo bomo v lepem spominu.

Minka Bogataj

V 58. letu starosti je umrla članica ZB NOV Ziri, Minka Bogataj iz Stare vasi. Spomladi leta 1943 se je kot aktivna mladinka in skojevka vključila v NOG. Leta 1944 je odšla na gorenjsko vojno področje, kjer je kot čevljarska preševalka v partizanskih delavnicah delala vse do osvoboditve. Za svoje delo je bila odlikovana.

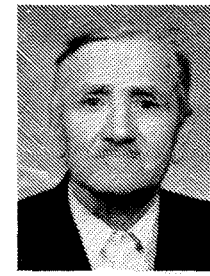
Alojz Bogataj

Na žirovskem pokopališču smo se avgusta lani poslovali od Alojza Bogataja iz Žirovskega vrha, ki se je rodil leta 1909. Med NOV je aktivno sodeloval z OF. Ohranili ga bomo v lepem spominu.

Pavla Berdnik

Pred letom dni je umrla Pavla Berdnik, Samčeva mama s Plešivca pod Graško goro. Rodila se je leta 1899 v Podgorju pri Slovenjgradcu. Bila je vzorna kmečka žena, vsa leta vojne je pomagala partizanom.

Janez Jeras

Janez Jeras je bil od leta 1943 aktivist NOB. Delal je v gospodarski komisiji in kot obveščevalec. Rojen je bil leta 1905 na Velikih hribih. Pokopali smo ga lanske jesen na pokopališču Zgornji Tuhinj.

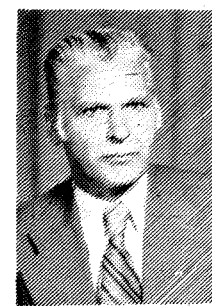
Jože Arh

Oktober lani smo se na pokopališču v Naklem poslovali od Jožeta Arha. Rodil se je leta 1912 v Tupečah pri Kranju. Med okupacijo je podpiral NOG, marca leta 1944 je vstopil v 2. bataljon Prešernove brigade. Prejel je odlikovanje za hrabrost.

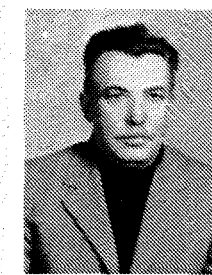
Oton Samec

Oton Samec se je rodil leta 1905 v Polžah pri Strmcu. Leta 1941 so ga poslali v ujetništvo. Leta 1944 se je vključil v Zidansko vojno brigado, pozneje pa v Serčerjevo. Vsa povojna leta je bil aktiven družbenopolitični delavec. Za svoje delo je prejel več odlikovanj.

Stane Preskar

Po hudi bolezni je junija lani umrl Stanko Preskar, star komaj 55 let. Rodil se je v vasi Osrednek na Kozjanskem. Okupator je leta 1941 izselil vse prebivalce tega kraja med katerimi je bil tudi 15 letni Stanko. Pregon je bil v Šlezijo in v Mauthausen kjer je prestajal hude muke taborišča. Po osvoboditvi se je zaposlil pri UJV, kjer je kot miličnik opravljal odgovorno službo.

Gligorije Stipsič

Na kranjskem pokopališču smo se avgusta lani poslovali od upokojenega podpolkovnika Gligorija Stipsiča. Rodil se je pred 56 leti v Prizrenu na Kosovu. Kot mlad skojevac se je hitro opredelil na stran odpora. Zbiral je orožje, tiskal letake. Kmalu se je znašel v zaporu in ko mu je uspelo priti na prostost je junija leta 1942 stopil v Sarplaninski odred 4. kosovsko-metohijske brigade. Bil je komisar čete in poročnik. Večkrat je bil ranjen. Po osvoboditvi je ostal v JLA in vrstah KNOJ. Leta 1962 je prišel v Kranj. Prejel je številna visoka odlikovanja.

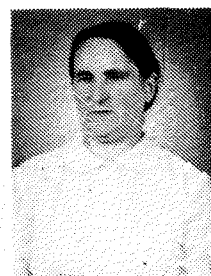
Andrej Bucik

Na pokopališču v Kanalu smo se lanske leto poslovali od aktivista Andreja Bucika, rojenega leta 1896 v Kanalskem vrhu. Za partizane je začel delati leta 1943. Bil je član odbora OF in član KNOO za Kanalski vrh.

Franc Plevnik

Sredi oktobra lani smo v Novem mestu pokopali Franca Plevnika-Voja. Rodil se je leta 1919 v Smarjah pri Jelšah. Za NOB je začel delovati v avgustu leta 1941, junija leta 1942 je odšel v zapadno dolenski odred, kasneje je bil borec Tomšičeve brigade ter Levstikove in Gubčeve brigade. Bil je štirikrat odlikovan.

Franciška Vodončnik

Julija lani smo se na pokopališču v Andraž nad Polzelo poslovali od Franciške Vodončnik. Rodila se je leta 1916 v Andražu. Bila je partizanska vdova, v času NOB je mnogo pomagala partizanom.

Marica Urbančič

Na kranjskem pokopališču smo septembra lanskega leta pokopali Marico Urbančič, ki se je rodila pred 58 leti v Cadrju pri Tolminu. Leta 1942 se je kot zavedna slovenska žena pridružila boju za osvoboditev Slovenskega Primorja. Bila je sekretarka Skoja. Decembra leta 1943 je bila aretirana in do avgusta leta 1944 bila zaprta v raznih taboriščih v Avstriji. Pobegnila je in se pridružila partizanom na Pokljuki. Tudi po vojni je aktivno delala v raznih organizacijah.

Franc Stropnik

Rodil se je leta 1919 v Skaljah. Dve leti je preživel v nemškem vojnem ujetništvu. Leta 1944 je postal borec Serčerjeve brigade. Bil je ranjen in ostal 50 odstotni invalid. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost in redom zaslug za narod. Pokopali smo ga na pokopališču v Podkrajju.

Mato Utovič

Mauthausen -
nacistični pekel

5

V kartoteko takšnih žrtev so kratko zapisali: »Ustreljen na begu.« Za takšno junaško »zabavo« je esesovski stražar dobil odlikovanje, nacionalno tribarvno, ki si jo je ponosno vtaknil v gumbnico. Povrhu je bil deležen dan izrednega dopusta.

Hrana in oblačila so bila nezadostna. Dnevno smo dobivali kakšnih 900 kalorij; za delo, ki smo ga morali opravljati, pa bi potrebovali najmanj 4 tisoč kalorij. Zato je med nami vsak dan kdo umrl od lakote ali izčrpanosti, ali pa ga je dotolkel kapo Schmidt. Če je koga potreboval, potem je poklical: »Du Sau - ti svinja- Du Dreck! - ali s kakšnim podobnim svinjskim vzdevkom.

Ko smo zvečer naporno delo končali, smo se ponovno postavili v vrste in v kolonah odkorakali v taborišče. Na repu kolone smo jeseni 1942 pogosto nosili svoje mrtve tovariše, ki so podlegli naporom, ali pa so jih pobili kapo in esesovci. Z nosil je pogosto kapljala še topla človeška kri. Konec oktobra pa se je zgodil čudež, ki je marsikomu rešil življenje. Dovoljeno nam je bilo sprejemanje paketov. Žene in matere so pošiljale od doma svojim najdražjim v taborišče pakete s hrano. Vsak paket so esesovci doobra pregledali in pobrali iz njega nekaj dobrin z lažnim opravičilom: »To je za tiste, ki ne dobivajo paketov.« V koncentracijskem taborišču Mauthausen sem prebil tri leta, vendar nisem dobil nobenega paketa, pa tudi nič od tistega, kar so pobrali esesovci »za nas«, ki smo bili brez paketov. Vendar so paketi veliko pomagali, klobase do dišale esesovcem, kapoju in njegovim pomagačem. Lastniki paketov so po pravilu nekaj hrane podarili kapoju, starešini barake in drugim pretepačem. Zaradi podkupovanja se je naš položaj spremenil na bolje, kapo nas pri delu ni več toliko pretepal in priganjal. Po nekaj tednih nam ni bilo več potrebno prenašati okrvavljenih nosil s mrtvimi in ubitimi tovariši. Smrtnost se je med nami zmanjšala. Tako smo imeli korist od paketov tudi mi, ki jih sicer nismo dobivali.

Tretje postajališče: Krankenhaus

V koncentracijskih taboriščih so potrebovali samo zdrave in močne delavce. V koncentracijskem taborišču Mauthausen so bili bolniki, vsaj do kapitulacije Italije, povsem nezaželeni. Zaradi tega je bilo nevarno zboleti in iskati pomoč v bolniški baraki. Mnogo taboriščnikov je zaradi tega do skrajnih možnosti tajilo svoje bolezni. Dobro so namreč vedeli, da esesovci ne trpijo dalj časa trajajočih bolezni in da od časa do časa opravijo tako imenovano selekcijo. Vse taboriščnike, ki so jih na ta način selekcionirali, so nato pokončali v plinski celici. Med nami se pravila, da je potrebno do skrajnosti prikrivati bolezen, ni mogel držati Ivan Jošt iz vasi Lipice pri Celju. Ker ni mogel prenašati hudih delovnih naporov in lakote, se je odločil, da bo šel na »revir«.

kjer si bo vsaj malo odpočil. Svarili smo ga, naj nikar ne hodi tja. Z Milanom Kožuhom sva mu dopovedovala, da je tam selekcija in da pošiljajo slabotne v plinsko celico. Ivan pa ni mogel vzdržati, zato nas tudi ni ubogal. Žalostno je izgubil življenje pri selekciji z drugimi oslabelemi taboriščniki, ki jo je izvajal esesovski zdravnik dr. Krebsbach tako, da je bolnikom zabadal injekcijsko iglo v srce. Zaradi tega so ga taboriščniki prekrstili v »doktorja Spricbaha«.

Ko smo prišli v KT Mauthausen, je bila bolnišnica v baraki na številki 20. To barako so pozneje preuredili v posebne namene. Zaradi krutih in nemogočih razmer si je ta baraka najmanj zaslužila, da bi jo imenovali bolnišnica. Zlasti nemogoče so bile razmere na oddelku B, kjer so ležali bolniki s prebavnimi obolenji. Med njimi je bilo veliko takih, ki so trpeli zaradi krvave grize. Zato so jim pobrali posteljnino in so morali po štirje skupaj ležati na golih deskah. Po vsem oddelku in v njegovi okolici se je širil neznosen smrad, zaradi česar tja niso radi zahajali ne taboriščniki in ne zdravniki. Ker ni bilo nikakršnih primernih zdravil, so oboleli taboriščniki množično umirali. Marca 1944 so bolnišnico iz te barake preselili v rusko taborišče.

Nova bolnišnica je imela deset barak, kuhinjo, umivalnico in seveda mrtvašnico. S preselitvijo pa se razmere in odnosi v bolnišnici niso spremenili. V posamezni baraki je ležalo tudi po tisoč in več taboriščnikov. Na skupnih ležiščih so ležali bolniki različnih narodnosti. Ker večina ni znala tujega jezika, so se med seboj težko sporazumevali. Pogosto pa je med njimi prihajalo do hudi preprirov in vpitja. Prepirali so se zaradi hrane, odej, ležišč in podobnega. V barakah je bila poleti neznosna vročina, pomešana s psihozo smrti, ki je povsod davila okostnjake in jim sredi neznostne bede zatrla vsak odpor in voljo do življenja.

Zdravniki so opravljali operacije primitivno in nestrokovno. Židom in sovjetskim vojnim ujetnikom so le redko dajali narkozo. Med zdravili je bilo dovolj le joda in mentola, obvez in drugega sanitetnega materiala pa tako rekoč ni bilo. Rane so bile pri taboriščnikih zelo pogoste, zlasti pri tistih, ki so imele opravka s kamenjem. Teh pa je bila v taborišču polovica. Obvezovali so jih s papirjem ali umazanimi cunjami, zato so nastajale infekcije. Znoj številnih vročinskih teles, gnojne rane in vsa druga nesnaga so ustvarjali strašoten smrad, ki se je razširjal daleč naokoli. Internirani zdravniki, ki so bili taboriščniki kot vsi drugi, so si sicer prizadevali, da bi z najbolj primitivnimi pomagali lajšali gorje bolnikom in pogosto so delali prave čudeže. Med njimi so s svojim zgledom bili na prvem mestu prav jugoslovanski zdravniki.

Kdor ni umrl v bolniški baraki, ga je posebna esesovska komisija določila za selekcijo. Selekcijo so opravili tako, da so vse bolnike razvrstili nage v baraki, med njimi pa se je prehajal esesovski zdravnik dr. Richter in jih ločeval na desno in levo stran. Živi okostnjaki, ki so povsem oslabeleli, so se tako znašli v isti skupini. Ko je dr. Richter končal z odbiranjem, je z zlagano prijaznostjo ogovoril žive mrljice: »Preveč ste izčrpani in nesposobni za delo. Šli boste v drugo, boljše taborišče, kjer boste okrevali.« Resnica je bila seveda drugačna. Odpeljali so jih v plinsko celico, trupla pa v krematorij. Med Slovenci, kolikor smo lahko bedeli nad usodo posameznikov, so zagotovo odpeljali v plinsko celico Martina Guština, Karla Rolca, Karla Hriberška, Staneta Čučka, Franca Metlikovca in Franca Kjudra.

Se nadaljuje

Dve akciji: Mladi novinar ter Najboljše glasilo v ZSMS

Spodbujanje informativne dejavnosti med mladimi

Leta 1977 je Center za obveščanje in propagando pri republiški konferenci Zveze socialistične mladine Slovenije prvič razpisal tekmovalni akciji Mladi novinar ter Najboljše glasilo v ZSMS, da bi vzbudili mladino za informativno dejavnost. Ne le, da sta se akciji iz leta v leto ponavljali, temveč sta se v teh petih letih neprestano dograjevali in spreminjali z namenom, da sistematično usmerjata in usposobita čim več mladih za delo v družbenem sistemu informiranja ter krepi informativno zavest in kulturo med mladimi. Tako sta izpolnili zahtevo, zapisano v resoluciji 10. kongresa ZSMS in opravičili svoje nadaljevanje.

Smo v predkongresnem obdobju, v katerem ima ZSMS poseben pomen. In prav v tem času je še kako pomembno zainteresirati mlade novinarje za bolj poglobljene in kritične prispevke o mladih, njihovem življenju in delu tako v osnovnih sredinah ZSMS, kot tudi drugje. Celovit in enoten sistem informiranja mora prepletati mrežo osnovnih organizacij ZSMS, lokalnih in osrednjih uredništev ter novinarskih hiš. Tak sistem informiranja je nujen predpogoj za nemoteno funkcioniranje delegatskega sistema, za zavestno odločanje delovnih ljudi in občanov, za graditev nadaljnje poti v socializem. V tem smislu bo potekala tudi letošnja akcija »Mladi novinar 1982«. Zagotoviti kvalitetno informacijo in čim širšo mrežo mladih dopisnikov med Slovenci, to je cilj akcije Mladi novinar. V njej lahko sodelujejo vsi člani ZSMS, ki jih predlagajo žirije OK ZSMS, osnovne organizacije ZSMS v vseh sredinah, uredništva glasil, občinskih, lokalnih in osrednjih medijev. Seveda morajo izpolnjevati določene pogoje: da je njihovo delo pripomoglo k razvoju samoupravnih

nih odnosov v njihovi sredini, da delajo na področju informiranja kot dopisniki, mentorji, organizatorji ali novinarji, da na področju informiranja delajo vsaj dve leti in da imajo v sredstvih javnega obveščanja v obdobju od septembra 1981 do aprila 1982 objavljenih pet prispevkov.

V juniju 1982 bodo republiške priznanja podeljena desetim najboljšim mladim novinarjem, ostali boljši kandidati pa bodo prejeli značke in priznanja v občinskih konferencah ZSMS. Predloge za republiško priznanje lahko posreduje kate-rakoli sredina, v kateri mladi živijo in tudi uredništva, ki imajo pregled nad delom mladih novinarjev. Zato, tudi naši mladi dopisniki TV-15 za mladino, pozor! Tudi vi ste lahko med kandidati za republiško priznanje najboljšim mladim novinarjem.

☆

Akcija »Najboljše glasilo v ZSMS 1982« bo letos prinesla le po eno priznanje v vsaki od posameznih skupin glasil: OO ZSMS, sole, družbene organizacije, društva ter tovarniškemu glasilu, medtem ko je prejšnja leta prejelo republiško priznanje več srednješolskih glasil. Veliko komentarjev je bilo tudi glede izbora glasil v prejšnjih letih, saj so bila ob srednješolskih glasilih ostala mladinska glasila zapostavljena. Letos pa bodo junija, ko bodo podeljena priznanja, enakopravno stopila na tehtnico. Tudi to je korak naprej.

Glasilo z rednimi, pravočasnimi in resničnimi informa-

cijami ima kot ena najbolj razširjenih informativnih oblik velik pomen pri izgrajevanju informativne zavesti mladine na eni strani, na drugi pa gradi samoupravno življenje vseh občanov, ki bodo na podlagi dostopnih informacij lahko odločali in ustvarjali. Letošnje tekmovanje najboljšega glasila je namenjeno čimvečji kritičnosti, angažiranosti, večsmernosti ter uporabnosti informacij.

V tekmovanje se lahko vključijo vsa glasila, ki jih izdajajo mladi v OO ZSMS, vse vrste in stopnje šol, KS, DO, kolektivni člani ZSMS in v delovnih organizacijah, kjer se mladi s kritičnimi prispevki redno javljajo v tovarniških glasilih. Seveda mora predlagano glasilo opravljati svoje informativno in vzgojno poslanstvo, kritično in ustvarjalno obravnavati odnose v osnovni in širši sredini mladih, prispevati k dograjenim samoupravnim odnosom, uporabljati mora čimveč novinarskih zvrsti, biti mora pestro in zanimivo, s posluhom za lep slovenski jezik in tudi to je pogoj, da izide vsaj trikrat v obdobju od septembra '81 do maja '82, z največjim časovnim razmakom treh mesecev.

Za najboljše glasilo v ZSMS lahko predlaga občinska žirija, ustanovljena v okviru centra za obveščanje in propagando pri OK ZSMS ali uredništvo glasila, če v občini ne poteka občinsko tekmovanje, oziroma občinska žirija ni ustanovljena.

Širše zastavljeni akciji bosta zahtevali tudi več dela in večjo poglobljenost pri ocenjevanju. Junjski rezultati pa bodo pokazali, na kakšni ravni informiranja se lahko izkaže slovenska mladina.

Živa Drole

Dvajset let nove šole

Obiskujemo osnovno šolo 14. divizije v Dobrni. Pri vходу je vzdignjena plošča z napisom: »Osnovno šolo 14. divizije v Dobrni je zgradila ob 20. letnici vstaje občine Celje in jo odprla kot novo žarišče prosvete in napredka (september 1961)«.

Ob koncu lanskega leta smo praznovali dvajset let dela v novi šolski stavbi. Na ta dogodek smo se vsi, učenci in učitelji, skrbno pripravili. V krožkih in interesnih dejavnostih smo se učili nove plese, pesmi in recitacije, da bi bil kulturni program čimbolj pester. Učitelji so pripravili tovariško srečanje vseh, ki so v teh dveh desetletjih delali v tej šoli.

S pomočjo delavcev zdravilišča, društev in organizacij v Dobrni, muzeja iz Celja in izobraževalne skupnosti Celje smo pripravili stalno razstavo o 14. diviziji, po kateri se imenuje naša šola in pionirski odred. Slovesnost je bila v petek, 25. decembra.

Tega dne nismo imeli pouka, zamujeno pa smo nadomestili v soboto, 9. januarja.

Povabili smo veliko gostov, med njimi pa smo najtopleje pozdravili tovarišico Marto Pavlinovo-Brino. Poprosili smo jo, da nam je pripovedovala o težkih vojnih časih, ko so se hrabrili s pesmimi mladega pesnika Karla Destovnika-Kajuha. Po kulturnem programu je bila odprta razstava.

Dokumenti o pohodu in fotografije borcev 14. divizije nas bodo vedno opozarjali na to, kar je zapisano na začetku razstavnih panojev:

»Nikdar nam ne sme biti dovolj naše preteklosti. V vsakega mladega človeka je treba vsaditi ljubezen, tovarištvo, ponos in hotenja, ki so se porajala med NOB.«

Novinarski krožek osnovna šola 14. divizije Dobrna

Ponovite zgodovinski razvoj KPJ

Nekega dne sva se pogovarjala z Bevcovo Justo; **Povejte nama, kje ste bili še pred leti aktivni?**

Na področju družbenopolitičnega življenja sem se udeleževala od leta 1947 v borbenski organizaciji, nato sem bila pet let tajnik občinske skupščine. Bila pa sem tudi predsednica krajevne skupnosti Prapetno.

Vemo, da ste aktivni tudi še sedaj. Kje?

Predvsem delam v SZDL, na področju SLO, v ZZB NOV, v kulturni skupini, v odboru KS Prapetno, v republiških organih, sodelovala pa sem tudi pri ustanovitvi muzeja revolucije v Hrastniku, in še bi lahko naštevala. Vsega skupaj imam sedaj enainvajset funkcij.

Bi nam lahko na kratko povedali, kako ste preživeli vojno?

Leta 1941 sem bila v Trbovljah. Hotela sem se izučiti v trgovski stroki, a so se pogoji izjalovili, zato sem odšla delat v steklarno. Tam sem se povezala s partizani. S prijateljicami smo zbirale hrano zanje, povoje, trosile in tiskale pa smo tudi razne protifašistične letake. Papir smo »kradle« v steklarni. Daljši čas vojne nisem bila doma, v Hrastniku, zaradi varnosti. Takoj, ko se je vojna končala, pa sem se z mamo in očetom vrnila domov. Mladinci smo takoj začeli z akcijami in pomagali kmetom pri obdelavi polj in opravljali še druga dela. Z združenimi močmi smo zgradili tudi Zadržni dom Pra-

petno in Čeče. Mladinske akcije pa so bile zelo dobro organizirane. Odšli smo pomagat tudi drugam. Ko smo nekoč pomagali pri gradnji železniške proge, ki naj bi tekla čez močvirnat svet, smo bili pri delu tako zavzeti, da smo ga končali kar štirinajst dni pred rokom. Naselja, po katerih smo izvajali akcije, ki jih je organiziral občinski komite, smo razdelili po »kvartih«.

Ali lahko primerjate aktivnost mladih nekoč in danes?

Ce primerjam aktivnost mladih v mojih in sedanjih časih, vidim, da obstaja velika razlika. Kadar smo mi odhajali na delovne akcije, smo šli res tudi delat, ne pa tako kot danes, ko gredo na akcije pionirji in mladinci. Danes jim je veliko lažje, saj imajo dan razdeljen na več »delov« kot so sestanki, pa delo, pa prosti čas, razne športne aktivnosti ipd. Pri nas so bile ves dan aktivne le tri stvari: lopata – kramp – samokolnica. To je bilo tudi naše geslo.

Ali se vam zdi, da se mladi v zadostni meri vključujejo v kulturno in družbeno življenje v krajevni skupnosti in delovnih organizacijah?

Sploh ne. Mladi se vse premalo vključujejo v te oblike družbenega življenja. Včasih je bilo drugače. Ko smo imeli kakšen nastop v neki sobani, je dal nekdo pobudo: »Zgradimo zadržni dom!« In smo ga, zase, za druge, za otroke, za starejše, za vse. Pred nami so pomembni

kongresi. Kako mislite, da bi jih morala predvsem mladina obeležiti?

Mislím, da bi morali vsi učenci ponoviti zgodovinski razvoj KPJ, kajti to je zelo pomembno obdobje v razvoju naših narodov in naro-

dnosti. Vključiti bi se morali v aktivnosti v krajevni skupnosti, v delovnih organizacijah in drugod.

DOLORES MARINKOVIČ
SIMONA UTENKAR

7. c
OŠ NH Rajka, Hrastnik

Martin Krpan živi dalje

Na naši slovenski zemlji so že od nekdaj živeli veliki in ponosni ljudje. Toda kot je nekdaj Levstikov Krpan hodil za kruhom v daljne kraje, tako si še danes marsikdo težko služi svoj kruh. Na Maci pod Humom že tristo let stoji stara kmetija, na kateri živi Čevljarjeva družina. Gospodar družine je oče Franc. Mati Cilka pa je gospodinja. Nerodovita zemlja, vpeta v gorski svet, je prisilila gospodarja, da se je zaposlil v dolini. Njegovo jutro se začne zelo zgodaj. Vstane ob pol treh, se umije, poje svoji skromni zajtrk in se odpravi v dolino. Ob petih začne svoje delo v Steklarni Hrastnik. Po končanem osemurnem delu se vrne domov. Po kosilu vzame koso in nakosi travo za edino kravico.

Ta njegov vsakdanjik se ponavlja že trideset let. Mnogokrat je razmišljal, da bi delo pustil. Bolje bi bilo, če bi več časa namenil družini in zemlji. Toda zemlja je prerevna, da bi preživljala šestčlansko družino.

Ceprav je njegova pot vsakdanja in enolična, se mu je vendarle že marsikaj zgodilo. Nekega dne je zapadel sneg. Zbolela mu je hči. Cesta je neprevozna in niti pomisliti ni smel, da bi se peljal z avtomobilom. Moral je nekako do zdravnika v dolini. Zavil je hčer v odejo in jo odnesel, počasi, korak za korakom v dolino. Hči je okrevala v bolnišnici in se zdrava vrnila domov.

Franc pravi, da so se podobne stvari dogajale v njegovem življenju že večkrat, pa ni nikoli obupal. Kakor nekoč Martin Krpan, mirno prenaša vse, kar mu nalaga življenje.

JOLANDA PELKO, 7. a
OŠ NH Rajka, Hrastnik

Pomagaj si sam, pa te bo marsikdo prosil pomoči.

Zakaj, zakaj, zakaj?

Mi lahko poveste, zakaj je na svetu vojna, zakaj tanki uničujejo svet, zakaj ni vsaka puška rajši cvet, zakaj vojna vzame sestrí brata, zakaj ostane v njej otrok brez ata, zakaj se vsi ljudje ne moremo imeti radi, zakaj so vsi, ki ne bi smeli biti, tako brezglavi?

Zakaj, zakaj, zakaj?

Saj vem, odgovorili mi ne boste, zamahnili boste z roko rekoč: »Saj je še otrok!« Jaz pa kljub temu sprašujem: »Zakaj, zakaj, zakaj?«

JANJA KOS, 7. a
novinarski krožek
OŠ Artiće

Mir, svoboda, sreča...

Vsak človek ima svoje želje. Ko si majhen, so želje tudi majhne, ko si večji, se želje povečajo. Zlasti so želje velike ob novem letu. Mnogo je takih, ki jih izrazimo, mnoge pa so skrite v srcu. Kot majhna deklica sem si močno želela zogo. Ko sem jo dobila, se mi je v srcu rodila nova želja. Zdaj vem, da se vsaka ne uresniči. Odrasli ljudje imajo svoje želje. Ena takih je mir, svoboda, sreča. To si žele zlasti ljudje, ki so okusili zatiranje, okupacijo. Vem, da tudi naša domovina

želi to. Z vsako novo vojno v svetu so želje po miru večje. Tito je naglašal, da brez miru ni ustvarjanja. To vemo tudi mi. Če doma ni miru, naloga ni opravljena dobro. Zato zdaj, ob novem 1982. letu, želim mir za vse na svetu, ki so zatirani, odvisni od drugih, da bi svet spoznal, da je vojna nekaj hudega in krivičnega. Otrokom sveta želim čim več veselja, sreče, hrane in prostosti.

JASMINA BORNŠEK
dopisniški krožek
Stranice

Trgovska delovna organizacija

SOZD
merx
CELJE

»TEKO«

63000 Celje, Gubčeva 2

SE PRIPOROČA ZA OBISK
VSEH POSLOVALNIC V CELJU

PADALCI SO SI SODILI SAMI

17

Narisal in priredil besedilo:
JELKO PETERNELJ

Septembra 1942 so v Pragi inscenirali sodni proces in obtžili »aretirane osebe za neposredno in posredno udeležbo v atentatu na reichsprotektorja Heydricha.« Ob tej priložnosti so obsodili na smrt 250 obtožencev, ki so jih bili pripeljali v Prago iz Terezina ali pa so jih obsodili kar v njihovi odsotnosti. Bržkone so bili ti zadnji spričo »posebnega« postopanja z njimi v takem stanju, da si jih Nemci niso upali pokazati v sodni dvorani.

Po obsodbi so vse skupaj iz Terezin prepeljali v Mauthausen, kjer so dan po njihovem prihodu moške pobili s strelí v tilnik, ženske pa poslali v plinske celice. Med moškimi je bil tudi sin pogumnega zakonskega para. Moravec, fant, ki je gestapovcem odkril skrivnost cerkvene kripe ob Resljevi cesti. Kar zadeva druge udeležence te velike tragedije se je njihova življenjska pot nekaj let kasneje tudi končala na pokopališču. Karlu Hermannu Franku se ni nikoli izpolnila želja, da bi postal češkomoravski reichsprotektor.

To si je po Heydrichovi smrti na vse kriplje prizadeval. Ob nemškem polomu maja 1945 je bil še vedno le pomočnik reichsprotektorja v Pragi. Sedmega maja, ko so predhodnice sovjetskih divizij vdrle v Prago, je zbežal, da bi se pridružil ameriškim enotam, ki so z zahoda prodirale proti osrednji Češki. Američani so ga zaprli, nato pa izročili novi češkoslovaški vladi, ki ga je kot vojnega zločinca obsodila na smrt. Javno so ga obesili pred praškim zaporom Pan-krac.

Ustanovitev Zidanškove brigade tistega dne, 8. januarja 1944, natanko ob obletnici uničenja Pohorskega bataljona, je bila ideja Borisa Čizmek-Bora, ki je postal njen prvi komandant

List iz spominov revolucije na Štajerskem

Nobena stvar, ki se je zgodila v revoluciji ob organiziranju upora, ni bila slučajna, brez načrta, čeprav so bile poti in dogodki, ki so in še danes marsikomu vzbujajo pomisel na naključja. »Tudi ustanovitev Zidanškove ni bila neka spontanost, golo naključje, ampak je izvirala iz ocen vojaškopoličnega stanja doma in v svetu, iz takratnih konkretnih razmer na Slovenskem in končno na samem Štajerskem,« pravi Boris Čizmek-Bor, sedaj predsednik republiškega komiteja za borce, s katerim smo navezali pogovor o tistih dneh naše zgodovine, ki so rodili in sedemnajst mesecev v neprestanih bojih z okupatorjem kalili eno najuspešnejših brigad NOB v Sloveniji – Zidanškovo brigado. Kakor bi prebirala knjigo, stran za stranjo, so se odpirali spomini prvega komandanta Zidanškove brigade, veseli, žalostni, spet pogumni, odločni, vztrajni...

»Bila so različna stališča in mnenja ustanoviti brigado ali ne in kdaj jo ustanoviti. Tovariša Kidrič in Kardelj sta že leta 1942 razmišljala, da bi morali tudi na Štajerskem ustanoviti močnejše, vojaško bolj organizirane enote – brigade. Prav tako je štab druge grupe odredov istega leta premišljeval o ustanovitvi dveh brigad na Štajerskem, in ko je bila ustanovljena 4. operativna cona, je kmalu po formiranju Šlandrove brigade še bolj zaživel misel o formiranju še ene brigade za severno Štajersko, ki naj bi s svojo aktivnostjo segala na območje vzhodne Slovenije, obenem pa vzpodbujala večjo aktivnost na Kozjanskem in Koroškem.« Boris Čizmek-Bor je bil v tistem času namestnik komandanta in komisarja 4. operativne cone.

Razmere na Štajerskem, ki so pogojevale nastanek brigade

Ni bilo lahko Štajercem v tistem času. Nemške ofenzive so se vrstile ena za drugo, partizani pa so imeli pri tem velike izgube. »Vse to nas je bolelo,« pravi moj sogovornik, »toda nismo se dali. Prelita kri Savinjskega bataljona na Dobrovljah, Kozjanskega na Kozjanskem, se zlasti pa izguba Pohorskega bataljona, vse to je podžigalo bakle upornosti, vztrajnosti za naše pravice, za našo zemljo in potiskalo bolečino nekam na dno. Nove enote so vzbujale občutek moči. Na Koroškem se je partizanstvo hitro širilo. Ustanovljen je bil 1. Koroški bataljon, na Pohorju je 10. 5. 1943 pri Prugartu nastal novi Pohor-

ski bataljon iz Kamniško-Savinjskega odreda in dela koroških partizanov. Avgusta je štel bataljon že sto borcev. Potem je kapitulirala Italija. Večina borcev s Štajerske je odšla na Dolenjsko. Na Pohorju je ostala samo majhna četica. Sicer pa so vojaške in politične razmere zahtevale, da na Štajerskem ostane samo nekaj čet v sestavi Štajerskega odreda, ki naj bi vsaka na svojem območju opravljale svoje osnovne funkcije, vzdrževale stik s terenom, izvajale akcije in mobilizirale nove borce.«

Boris Čizmek-Bor, predsednik republiškega komiteja za borce

Po razorožitvi italijanske vojske v Ljubljanski pokrajini se je na Štajersko vrnila Šlandrova brigada, ustanovljena 4. operativno cono in na Pohorju spet Pohorski bataljon, ki se s se enim bataljonom Šlandrove brigade združi v Pohorski odred. Ta je postal trn v peti okupatorja, saj proti koncu leta 1943 zada Nemcem v severni Štajerski, na Pohorju in v okolici, težke udarce: napade nemške postojanke v Zrečah, Dovjah, železniške postaje Janžev vrh in Vuhred, nemške patrole, ruši proge itd. Vse to je dalo vedeti Nemcem, da z uničenjem Pohorskega bataljona partizanstvo na Pohorju ni zamrlo. Zato so Nemci v decembru 1943 organizirali eno svojih največjih ofenziv na Štajerskem, ki so jo imenovali Snežni metež. V njej je sodelovalo 4000 mož nemškega vojaštva, orožništva in vermanshaftovstva. Vendar tudi ta ofenziva kljub šestkratni premoči za Nemce ni imela zaželenega uspeha.

Rojstvo Zidanškove brigade

Štab 4. operativne cone je po natančnem pretehtanju razmer menil, da je potrebno organizirati večje enote, bolj mobilne in operativne, tudi v severni Štajerski. Nova brigada naj bi nastala na Pohorju. »Navsezadnje ni bilo tako

lahko z ustanovitvijo Zidanškove, kot smo si zamišljali v štabu 4. operativne cone,« pravi Boris Čizmek. »Glavni štab NOV in POS je bil proti ustanovitvi in naš štab je doživel ostro kritiko. Mogoče je imel glavni štab v svojih ocenah prav, vendar je brigada le dobila svojo številko in na 2500 kilometrov dolgi poti, ki jo je prehodila od Drave do Kočevja in od Sevnice do Celovca, tudi opravičila svoj obstoj. Da je bila potrebna, je pokazal čas.«

Petindvajsetega decembra so se v Selah na Koroškem zbrali odgovorni na posvetu o ustanovitvi brigade. Predvideli so tudi že njen štab in sestav. En bataljon koroških borcev (približno 100 borcev), katerega komandant je bil komandant dotedanjega Koroškega bataljona Drago Uranič, naj bi se združil s Pohorskim odredom. Njune enote naj bi se med boji zbiral na Janževem vrhu. Določili so tudi že vojaški in politični kader ter štabe enot. Tako je bila 7. januarja 1944 brigada dejansko že formirana. Ponoči so se borci premaknili z Janževega vrha k Sv. Primožu. Ljudje so jih radi sprejeli v svoje domove. Nekateri so se ustavili v župnišču, drugi v osnovni šoli, tretji pri kmetih Perušu, Ledineku, Pušniku itd.

»Naslednjega dne so se najprej zbrali komunisti, da so prvi razpravljali o ustanovitvi brigade, o njeni vlogi in nalogah. Takoj nato so se razvrstili trije bataljoni,« živo pripoveduje tovariš Bor. Pred oči mu stopi podoba tedanjega politkomisarja 4. operativne cone Ribičiča, ki spregovoril novo ustanovljeno brigadi. Govori o Pohorskem bataljonu, o njegovem zadnjem boju pri Treh Zeblih, o dediščini, katero sprejema brigada od Pohorskega bataljona, zaživi spomin na padle, na politkomisarja Rajka, komandanta Grega, komandirko ženskega voda Katarino, na zdravnika Mroža in druge.

Govori o veliki odgovornosti novo ustanovljene brigade, o vojaških in političnih nalogah, o udarni pesti partije in pomenu boja na širšem območju Štajerske, o širjenju boja tudi tja, kjer ga do tedaj ni bilo ali je bil slab, o nalogah v zvezi z mobilizacijo, o političnem delu, o kulturno-prosvetnem delu v brigadi in prav tako o tem, kakaj naj brigada nosi ime Miloša Zidanška. Tudi Boris Čizmek kot komandant in Franta Komelj kot komisar brigade sta ob tej priložnosti spregovorila postrojenim borbem.

Ni bilo v navadi, da bi ustanovitev brigade ali kakšne druge nove enote na široko proslavljali s partizanskim mitingom in pestrim

kulturnim programom. Ob ustanovitvi Zidanškove pa je vendarle bilo tako. Prešernost in veselje je zajelo ne samo borce, ampak tudi mlade iz vasi in okolice ter ostale, ki so prihajali na miting. »Še danes jih vidim,« pripoveduje moj sogovornik z nekim posebnim žarom, ki mu odseva tako iz oči kakor iz besed, »komisarja Franta, ki recitira, Sonjo Klimenko iz Moskve, ki izvaja samostojno baletno točko, pa brigadni pevski zbor, igrata brigadna harmonikarja, potem se začne ples in zabava, kmetje pa poskrbijo, da ne zmanjka ne jedi ne pijače. Pozno ponoči smo odšli na počitek, seveda pod skrbnim in budnim očesom straž.«

Ob ustanovitvi je brigada štela 300 borcev, med njimi devet žensk. Bila je kar dobro oborožena za takratne razmere, saj so imeli tri minometalce, mitraljez, sedemnajst puškomitraljezov in devet brzostrelk. Med borci so bili večinoma delavci, mali in srednji kmetje, dijaki ter uslužbenci, med njimi tudi štirje aktivni podoficirji, dva sta bila študenta. Zanimiv je morda njen že kar mednarodni sestav, saj so bili poleg Slovencev še trije Srbi, pet Rusov, trije Čehi in en Nemec. Večina se je prostovoljno pridružila partizanom po partizanskih zvezah iz taborišč. Pa tudi sami Slovenci so bili iz različnih krajev Slovenije: s Pohorja, Koroške, Posavja, Revirjev, iz Moravske, Domžal, Kamnika, Slovenskih Goric, z Dolenjske, iz Ljubljane in Notranjske. Vse to je bilo zagotovilo, da bo brigada res takšna, kakršno so želeli, da se ne bo zadrževala le na kraju svoje ustanovitve, ampak bo segala v širši slovenski prostor.

Bila pa je to tudi mlada brigada, saj je bila večina borcev stara od 14 do 24 let. Med njimi kar ena tretjina ni služila še v nikakršni vojski in prav zato je bilo v brigadnem programu veliko časa namenjenega vojaški vzgoji. V sestavi brigade je bilo vsaj v začetku veliko ubežnikov iz nemške vojske. Ti so prihajali z bogatim vojaškim znanjem in izkušnjami. Med njimi je bila vrsta odličnih poveljnikov in predanih borcev. Ob napadu na postojanko v Radmirju se je brigadi pridružilo še 18 orožniških pripravnikov.

Kar predstavljam si ta pestri sestav v stroju in pohodu: vrstijo se različne uniforme, od nemške vojaške, aviačarske, policijske, orožniške, »vermanshaftovske« pa tudi gasilskih in železničarskih je bilo veliko in brez civilnih oblek in klobukov tudi ni šlo. Nekaj pa je le bilo enotno vsem – seveda poleg zavesti – vsa pokrivala so no-

sila rdečo peterokrako zvezdo.

In kakšno je bilo razpoloženje med borci? O tem pravi Boris Čizmek: »Že od prvega dne je bilo v brigadi izredno dobro vzdušje, veselje in borbenost, saj toliko partizanov in tako oboroženih na tem delu Štajerske do tedaj še ni bilo. Za kulturno dejavnost je bilo dobro poskrbljeno. Imeli smo svoj pevski zbor. Izredno aktivna je bila skojevska organizacija. Poskrbljeno je bilo za politično delo. Celo s prvo poroko med sekretarko skoja in namestnikom komisarja brigade se lahko pohvalimo. Poleg tega, da smo bili dobro povezani s terenskimi organizacijami OF, so nas tudi prebivalci, predvsem na Pohorju, radi sprejeli in našo brigado so imeli domačini kar za svojo – Pohorska so jo imenovali. Povsem drugače so nas gledali kot takrat, ko smo prišli, ko nas je bilo malo in se nismo spuščali v večje boje z okupatorjem.«

Brigada je opravičila svoj obstoj

»Nemci pa nikakor niso mogli preboleti ugotovitve, da je bila komaj po letu dni njihova veleakcija proti Pohorskemu bataljonu, ki so ga sicer uničili, kronana z ustanovitvijo brigade. Nemci so organizirali vse sile, da bi brigado uničili. Niso izbirali sredstev. Poslužili so se svojega najbolj prefinjenega aparata – gestapa, z njegovi saboterji, agenti in izdajalci. Toda tudi v tem boju je bila zmagovalca brigada.

Boris Čizmek v času revolucije na Štajerskem

Lahko trdim, da ni imela niti ure počitka. Poleg planiranih akcij se je morala spoprijemati s sovražnikom tudi v bojih, ki jih je izsilil. Sedemnajstega januarja je izvedla brigada prvo večjo akcijo z napadom na vlak na Janževem vrhu, potem s požigom tovarne lepenske v Podvelki.

Zaplenili so veliko orožja in med ujetniki je bilo tudi več visokih vojaških in političnih funkcionarjev.«

Osem mesecev se je Zidanškova bojevala med Savinjsko dolino in Savo. Skozi njene vrste je šlo 1600 borcev. Svoj vzpon je doživela v bojih za osvoboditev Zg. Savinjske doline, za kar je dobila pohvalo NOV in POJ. Tudi red zaslug za narod prvega reda si je zaslužila. Pod njeno udarno močjo so padle postojanke v Smartnem pri Slovenj Gradcu, postojanki Mislinje, Sp. Dolže, vrstili so se napadi na nemške avtomobile, vlake, orožniške postaje, napadi za Zagorje, Šmartno ob Dreti, Bočno, Braslovce, Sv. Katarino, Blagovico, Krašnjo, Savo, Šentvid pri Stični na Dolenjskem, Jevnico, Vransko itd., sodelovala je v napadih skupaj z brigadami 14. divizije, s Šlandrovo brigado ter drugimi enotami na Štajerskem. Veliko je prispevala k razmahu partizanstva na Štajerskem. Pod njenim vplivom se je vključilo v partizansko vojsko več kot 2000 Štajercev, ki so se bojevali v vseh krajih Slovenije.

Nazadnje je prišla brigada na Koroško v Velikovec in Zlovec. Tam je sodelovala v zadnjih bojih druge svetovne vojne. Devetindvajsetega maja 1945 je bila z ukazom višjega poveljstva razformirana.

Tako se je iztekla dolga pot ene izmed slovenskih brigad NOB – Zidanškove brigade. Po razformiranju je ostalo 688 borcev. »Od časa do časa se še srečamo, bodisi ob obletnicah pri Treh Zeblih, v Slovenski Bistrici ali kje drugje. Radi se spominjamo življenja in dela brigade pa borcev, ki jih ni več med nami. Predvsem pa smo veseli, ko ugotavljamo, da današnja mlada generacija zna ceniti prispevek naše Zidanškove. Radi sodelujejo z borci, z aktivnim odborom brigade. V Mariboru, Radljah in Slovenj Gradcu so ji podelili domcil. Njeno ime nosi enota JLA v Mariboru in osnovna šola v Smartnem pri Sl. Gradcu. Velika zasluga za to, da ime Zidanškove tudi danes pogosto slišimo, gre zgodovinarjem: direktorju muzeja v Mariboru Zevartu in Mirku Fajdigi, ki je kar osem let zbiral brigadne materiale, ki so končno izšli v okviru knjižnice NOV in POS kot knjiga o Zidanškovi brigadi.

Kot nekdanji prvi komandant te brigade želim ob spominu na njeno ustanovitev 8. januarja vsem borkam in borcem veliko sreče v novem letu, ki je sicer že krepko prestopilo svoj prag,« je ob koncu še zaželel predsednik republiškega komiteja za borce Boris Čizmek-Bor.

Živa Drole